RUHUN DİRİLİŞİ

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ
(DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

ŞİİR:

ŞİİRLER I	Monna Rosa
ŞİİRLER II	Şahdamar/Körfez/Sesler
ŞİİRLER III	Hızırla Kırk Saat
ŞİİRLER IV	Taha'nın Kitabı / Gül Muştusu
ŞİİRLER V	Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER VI	Ayinler/Çeşmeler
ŞİİRLER VII	Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VIII	Ateş Dansı
ŞİİRLER IX	Alınyazısı Saati
GÜN DOĞMADAN	(Şiirlerin Toplu Basımı)

HİKÂYE:

HİKÂYELER I	Meydan Ortaya Çıktığında
HİKÂYELER II	Portreler

PİYES:

PİYESLER I • ARMAĞAN

ÇEVİRİ ŞİİR:

BATI ŞİİRLERİNDEN • İSLÂMIN ŞİİR ANITLARINDAN

DÜŞÜNCE:

KIYAMET AŞISI • ÇAĞ VE İLHAM I-II-III-IV • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • YİTİK CENNET • MAKAMDA • İSLÂMIN DİRİLİŞİ • GÜNDÖNÜMÜ • DİRİLİŞ MUŞTUSU • İSLÂM • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DÜŞÜNCELER I-II • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • VAROLMA SAVAŞI • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

DENEME:

EDEBİYAT YAZILARI I - Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI II - Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI III - Eğit Ehramlar

İNCELEME:

YUNUS EMRE • MEHMED ÂKİF • MEVLÂNA

GÜNLÜK YAZILAR:

FARKLAR• SÜTUN • SÛR • GÜN SAATİ

SÖYLEŞİLER:

röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

konferans:

ÇIKIŞ YOLU I - Ülkemizin Geleceği
ÇIKIŞ YOLU II - Medeniyetimizin Dirilişi

meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU III - Kutlu Millet Gerçeği

SEZAİ KARAKOÇ

RUHUN DİRİLİŞİ

9. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI
P.K. 1279, Sirkeci - İstanbul. Nuruosmaniye Cd.
Derin Han, No: 8/1, 34410 Cağaloğlu - İstanbul
Posta Çeki No: 348155 Tel: (0212) 519 04 57
www.dirilisyayinlari.gen.tr

Diriliş Yayını : 1

Birinci Baskı : 1974
İkinci Baskı : 1975
Üçüncü Baskı : 1977
Dördüncü Baskı : 1979
Beşinci Baskı : 1985
Altıncı Baskı : 1995
Yedinci Baskı : 2000
Sekizinci Baskı : 2007

BU KİTAP

Bu kitabı oluşturan yazılardan, **Ruhun Dirilişi, Dağ Çağrısı** ve **Hazreti Yusuf'un Düşü** adlı yazılar, 1969 yılında **Mağara ve Işık** adı altında kitap olarak yayınlanmış, öbürleri ise, 1969 ve 1970 yıllarında **Diriliş Dergisi**'nde çıktıktan sonra, 1970 yılında **Ölümden Sonra Kalkış** ve **Allah'a İnanma ve İnsanlık** adlarıyla kitaplaşmıştır.

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, Internet dosyası açılamaz).

Dizgi-İçdüzen: hayalevi tasarım
Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 14/2 Topkapı - İstanbul
İstanbul – Eylül 2010

RUHUN DİRİLİŞİ

RUHUN DİRİLİŞİ

1.

Dünya, yeryüzü, ruhun, diriliğin bütün şartlarını eksiksiz yaşayabileceği bir iklimi sürekli olarak barındıramaz yüreğinde ve üstünde.

Kimi zaman acı bir kader rüzgârı, insanlığın ruhunu daraltır, onu ölümün ufkuna doğru iter, kimi zaman da tatlı rüzgârlarla diriliş ufuklarına.

Kimi zaman ruhta yer yarılır, gök sarsılır, kaynar sular akar, dağlar devrilir. Ruh, kendi cehennemine düşmüştür. İnsanlık, kendi cehenneminde kavrulmaktadır. Depremin geometrisi, bir azap gibi insanı çevrelemiştir. Kimi zaman da, bir genişlik, bir açılış, bir gümüş serpinti ruha sükûnet bağışlamakta.

Ruhun ölümü insanı sıkıntıdan sıkıntıya çek-

mekte, ruhun dirilişi, sevinçten sevince ulaştırmakta.

Ruh dirilince, tabiat bile ışıldamakta. Güneş ılık, gök açık. Eşyada bir gülün yavaş yavaş açılışından işaretler.

Ay, bir bal peteği gibi görünmekte insana, yaklaşmakta.

İnsan, Allah'a dönmekte. Allah'ın Diri isminden gelen bir solukla canlanmakta.

İnsanlığın diriliş çağlarında ufukta öncüler, haberciler gözükmekte. Peygamberler, veliler, imamlar gelmekte.

Cebrail Peygambere görünmekte. Vahiy, ruhu ışığa boğmakta, peygamber dudağına yaklaşmakta.

Meryem, insan yaklaşmaksızın gebe kalmakta, kurumuş hurma, taze yemiş vermekte, loş mihrab aydınlanmakta ve İsa doğmakta.

Toplumun dirildiği çağlarda, insanlığın dirildiği çağlarda, büyüler çözülmekte, vahyin açtığı yolda, yarılan denizin ortasından Musa ve ona inananlar yürümekte.

Ruhun ölümünden dirilişine geçildiği anlarda, Allah'ın yükselttiği ateşte toplumun günahı ve zulmü yanmakta ve ruhun ölümünü yakan arıtıcı ateşin üstünde peygamberler atası İbrahim'in çilede pişe pişe anıtlaşmış gülümseyen yüzü yücelmekte.

Nemrutların, firavunların, tiranların, diktatörlerin toplumu ezdiği çağlar, ruhun öldüğü çağ-

lar...

Zulûm çağları, ruhun öldüğü çağlar...

Doğruluğun, erdemin, adaletin, hakkın ve ödevin, gönülden zikrin ve Allah önünde eğilişlerin ruha genişlik verdiği çağlar, ruhun dirildiği çağlar.

Tevrat ki,

hükümle gelen Tevrat ki,

Zebur ki,

çoşkunlukla, yalvarışla gelen Zebur ki,

İncil ki,

afla gelen muştuyla gelen, merhametle gelen İncil ki,

Kur'an ki,

hükümle, vecdle, afla, muştuyla, merhametle, erdem ve adaletle, kesin bir aydınlıkla, geçmez ve sürekli bir mucize olarak gelen Kur'an ki,

Evet, Allah'ın, Tevrat'ı da, Zebur'u da, İncil'i de, kudretinin şanına bir eksiklik gelmeden insanlığın öleyazan ruhundan çekip aldıktan sonra, eksilmez bağışından ve bitmez cömertlik kaynağından, Tevrat'ı da, Zebur'u da, İncil'i de özünde taşıyan, birleştiren, eriten ve aşan bir kitap olarak gönderdiği Kur'an ki, ruhun dirildiği çağlarda bize armağan edilmiş kutlu bir belgedir. Ruhun dirilişi için bize bağışlanmış, armağan edilmiş bir belge.

Ki diriliş çağrısına şahit olan bütün belgeler o Belgeye dayanır.

2.

19. yüzyıl filozofları, ruhun ölümünü şakıdılar. "Şakıdılar". Çünkü ruhlarının ölüm azabından âdeta bir zevk alıyorlardı. Nietzsche: "Tanrı ölmüştür." derken bir ölümü teşhiste değil, ölümün objesinde yanıldı. Ölen, ölmeye yüz tutan, ölmüş gibi, ölümün ilk baygınlığında çarmıha gerilmiş gibi olan, ruhtu. Allah ölmez, her zaman Diridir O. Üstelik yalnız Diri değil, Dirilticidir de. Öldüren de O, dirilten de. Nietzsche yanıldı; ölen ruhtu, Tanrı değil. Ruh, ölüm çarmıhında can çekişirken, azabın şiddetinden, kendinin öldüğünü söylemek isterken, kaderin buyurucu gücüne, istemeyerek de olsa işaret etti; kendinin öldüğünü söyleyeceğine Tanrı'nın öldüğünü söyledi. Aslında bununla da kendi yokluğunu söylemek istedi. Kendi fâniliğini belirtti. O kadar kendini yok gördü ki, ölen biri varsa onun kendisi olacağına bile inanmak istemedi. Ceza olarak öldüreni, kefaret olarak öldüren yerine koydu. Suçlunun psikolojisidir bu. Aynı psikolojiyi, Hz. İsa'dan sonra gerçek İncil'in yolundan ötürü, peygambere çektirdiklerinin, inanç eksikliklerinin bir cezası olarak ruhları kendi içlerinde çarmıha gerilirken, yanlış bir atıfla Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğini söylediler. Antik çağ insanından sıçramıştı bu duygu onlara. Farkında olmadan, onlardan böyle bir yorum soluğu gelmişti. Mermer yontan insanlardan böyle bir taşlaştırma espirisi geçmişti ruhlarına. Model, anıtlaştırılmak için her şeyden önce dört sabit çi-

viyle insanın karşısına konulmalıydı. İşte, doktora, hastanın ruhundan bu tohum sıçramış, sonra o lekesiz alanda boy atmış, büyümüştü... Nietzsche de, antik çağa tırmanmak isterken aynı duyarlığı paylaşmıştı. Bir farkla. Soyutu öğrenmiş bir deneme döneminden geçmiş olan bir kafa direnişinin farkıyla. Antik çağ aldanıyordu, hıristiyanlar aldanıyordu ve nihayet Nietzsche aldanıyordu. Çarmıha gerilen, Hz. İsa değil, Tanrı hiç değil, belki kendi ruhlarıydı.

Marx da, tarih çizgisinde bir ölümü anlatıyordu. Ruhun ölümünü anlatıyordu. O ve ona tutunanlar, bir dirilişi, maddenin dirilişini anlattığını sanarak aldandılar. Antik çağ, şimdiki zamanı, kendisini sona erdiren bir şimdiki zamanı yorumlarken aldandı. Hıristiyanlarsa, geleceğe bakarlarken geçmiş zamanı yorumlamakta yanıldı. Nitezsche de öyle. Marx ve marksistler de, geçmiş zamana bakarak geleceği yorumlamakta yanlışa düştüler. Belki ruh Avrupa sularında can çekişiyordu Marx döneminde. Ama dirilen madde değildi. Ruhun ölümü bile maddeye tutsak oluşundan iken, ruhun ölümünden maddenin diriliş tohumu nasıl doğardı? Maddenin azgınlığıydı bu, dirilişi değil. Maddenin dirilişi, ruhun dirilişinde malzeme olabildiği sürece doğru olabilirdi. Marx, belli bir tarih çizgisinin ölüm krizini yakaladı, bir diriliş aşkını değil. Fakat, çağın aldanış mimarları, bir ölümün hakikatından bir diriliş serabı örmek istediler. Maddeyi rüzgâr gibi peşinden sürükleyen ruhu, maddede çarmıha germek istediler. Çivilemek istediler onu. Bir hakikati bir serapta

öldürmek istediler. Hakikati bir hayale çivilemek istediler.

3.

Ruhun ölümünden kasd ettiğimiz, onun kökten yok oluşu değil, varoluş hikmetinden habersiz oluşu, uzak kalışıdır. Onun gönül aynasından çekilmesidir. Dirilişini tazelemesi için Diri olandan kopmamak gerektiğini unutuşudur. Âmentü sularında yıkanarak ölüm kirlerinden arınması gerektiğini bilmezlikten gelmeye başlamasıdır. Allah'tan kaçışıdır. Şeytanın özgürlüğüne, bu ölüm ve koğulma özgürlüğüne, varlığı bir benlik anıtı gibi yorumlamasına özenişidir. Yaratıcıdan gelen şifa ışıklarından, Kur'an ışığından kendini mahrum etmesidir. Cebrail'in nurdan ellerini inkâr ve reddederken, iterken, arkasından Azrail'in mızrağını kaburga kemiğine yemesidir. Bir av edeyim derken avlanışıdır bu.

Kendi gurur suçuyla ruh, kaç kere olduğu gibi bir kere daha ölmeye yüz tutmuştur böylece. Ne ilâhî komedya, nè kader trajedisi, ne Sisiphosun absürdlü iniş çıkışı, ne ebedî dönüş, ne ilk günahın alınlardan çıkmaz mahmuz lekesi; sadece ve sadece, ruhun çilesi. Ruha bağışlanmış ilerleme ve gerileme özelliğinin çerçevesinde özgürlüğün kötüye kullanılışından doğan suç ve cezaların çilesi.

Ölümle diriliş arasında ruhun bitmez çilesi. Dünyayı âhiretten ayıran gelişme çilesi. Âhiret ki,

çilesi bitmiş ve erişebildiğine erişmiş ruhların yurdu. Göğdelerini de ateşe veya yemişe çektikleri yurt.

Ruhun çilesi, o yurttan bir ses, bir yankıdır. Ruhun dirilişi, cennetten bir yansıma, ruhun ölümü cehennemden bir yansıma.

4.

Ruh dirilecek yeniden. Çağımızda yeniden dirilecek. Ölüm tuzağından kurtulacak. İnkâr bataklığından çıkacak. Puta tapıcılık panayırını bozacak. Benlik sergisini devşirecek. Madde safrasını dökecek. Deha toprağını vahiy ışığıyla yeniden yoğuracak. Nefsten kurtulmuş bir horoz gibi sahaf yapraklarını eşeleyecek. Tarihin denizdibi ikliminde kızarmış süngerleri aralayarak kaybolmuş incisini arayacak. İslâmın her sabah dünyamızı ziyaret eden seherinde diriliş ilhamını bulacak. Her bahar, yeniden bir Hızır olacak ona. Üstünden dökülen ölüm pullarını her sonbaharın tabutuna yerleştirecek. Müsbet bilgileri, Harut ve Marutun büyüsünden arıtacak. Aşk silâhını donanacak. Şeytan metafiziğini yıpratacak.

Tarih, Kur'andan gelen kevserle, âb-ı hayatla yıkanacak ve dirilecek.

İnsanlığın üstünde, ruhun diriliş lâmbası yeniden yanacak.

DAĞ ÇAĞRISI

1.

Sizi hiç durmadan kendi dağ'ıma mı çağırayım, yoksa her şeyden önce size dağımı mı tanıtayım? Benim dağım bir "diriliş hunisi"dir. Göz gözdür bir petek gibi. Her gözün önünde bir ağaç.

Çağırma gücümü tartıyorum. Çağırma yetkimi yokluyorum. Her gece o meşhur belgeyi ışığa tutuyorum. Bir hurma dalına dönüşen ay ışığına.

Dağın ucuna çıkıp bağırmak istiyorum. Gelin, her göze biriniz yerleşin. Dağ bir tek yapıdır. Dağ canlansın, bir toplum olsun. Asılsın ağaçlara bulutlaşmış çamaşırlar.

Her gece damlarımıza çiğ yağsın. Gün doğarken yazın arıları konsun ağaçlara, bağlara. Kulaklarımızda arı sesi. Bir oğul uğultusu.

Ve güneş, doğarken bizi billur bardaklarda su-

yumuzu içerken yakalasın. Suyu çınlatsın taze gün ışığı. Bardağın içinden fırlasın çocuksu, toy gün ışıkları. Âdeta daha yeni doğmuş olan yavru ışıklar. Kaslarımızın kırmızılığını bir yakı gibi dağlayan yeni varlık ışıcıkları.

Ve akşam güneş batarken her birimizi kendi dağ hücremizin önünde bakalım ufuklara, gecenin düşüşüne, karanlığa bürünen ovaya, gittikçe koyulaşan uzak dağlara. Dağlardan dağlara derin derin uğuldayan ormanlara. Karlı orman hayallerine.

Karlardan yükselen beyaz köpüklerden doğma hayallere, bu hayal kentinin sessiz, ağırbaşlı, arı duru yaratıklarına.

Ve gece herkes ellerinde gemici fenerleri, hücresinden fırlayarak daha yükseğe, daha yükseğe tırmanacak, ağaçlar hışırdayacak, âdeta aya çarpmış olacaksınız ikiye bölünmüş bir dişbudak ağacının arasında, keçilerin huyunu kapmış meşelerin kan kıyametinde. Birbirinize sürtünerek geçeceksiniz konuşmadan, birbirinizi çimdiklemeden, birbirinizin kadın mı erkek mi olduğunuzu anlamaya girişmeden, hatta bunu hiç düşünmeden. Yüksek kaygılarla kaynayan yüreğinize elinizi bastırarak daha yükseğe, daha yükseğe çıkmağa çalışacaksınız. Öyle ki biri uzaktan dağa baksa gezip duran fenerler görecek. Ateş böcekleri gibi gezip duran. Durmadan arayan. İnen çıkan. Sönen yanan. Batan doğan. Ölen dirilen fenerler.

Ah, dağın yirmi dört saati! Çağırma gücünü bulamadığım yalnızlık beyni. Beni de dağımdan

sürgün, kendi babilimden sürgün tutan korku uygarlığı. Tutsaklık günlerim. Pisliğe mahkûm bakırlarım. Lût kavminin tuzunda yanıp duruşum. Ölü bir balık gibi kör kör bakışım 20. yüzyıl aynalarında.

2.

Sanki bir çağrı varmış gibi (dağ)a doğru gidiniz. Sanki sizi ben çağırmışım gibi. Gidip yerleşiniz ve beni çağırınız ki geleyim. Ben sizi çağırmadığıma göre siz beni çağırınız. Veya çağırmadan öyle bir konum alınız ki ben çağırılmış gibi geleyim. Gelir gelmez sanki sizi baştanberi çağırmış ben olayım.

Soğuk sular düşsün havuzlarınıza. Arı kuşları, dut kuşları ve incir kuşları geçsin sonbaharınızın bahçeler göğünden. Ve kızarsın narlarınız. Üzümler sarksın ölümsüz asmalarınızdan. İhtiyar annelerin saçları gibi kayalardan düşen asmalar ki pas tutmaz üzümleriyle kaynak sularınızın tesbihleri gibi dişlerinizin arasından zikir sesiyle geçerler.

Dağa yerleştiğiniz gün ben yurduna uzun yıllardan sonra dönen savaşçı gibi geleceğim. Diriliş kentine döneceğim. Siz benim konuklarımsınız. Benden önce yurduma gitmiş konuklarım.

Bu dağın çarşıları selâm selâm seslerinden kurulmuştur.

Ah sabırsız yüreğim. Dağın bir yemiş gibi ol-

gunlaşmasını beklemeyen, aydınlıksız, dehlizsi yüreğim. Yağmalanmış zenginliğim. Çalınmış ülkem. Kaybolmuş ziyaretim. Lekelenen melek vaktim.

3.

Ah, lekelenmiş melek vaktim! Leylâ Mecnun baharım. Ölümsüz bir kabre asılmış kentim. Kuşsuz sepetim. Günah çelengi bedenim. Yasağın kirecine batmış kalbim. Fânilik alçım. Arabın düşmüşü, türkün ezilmişi, kürdün boğulmuşu gölgem. Sizif'lik alın yazım. Prometelik yankım. Dağılmış kalbimin son izleri düşlerim.

Birden andığım yine dağımdır.. Kendisi bir tapınak olan dağım. Oraya çan taşımayacağım. Çan çiçekleri var orada ve bu yeter. Ve havra mavisine muhtaç olmayan bir gök maviliği. Ve gerçek yıldızlar. Dağın kendisi bir kubbe zaten. Ve insan yetecektir onu bütünlemeye bir tapınağa sesiyle.

Eşeklerimizle, atlarımızla ve katırlarımızla seninle yetineceğiz ey dağ. Ey İsa'nın masumluğu başlıbaşına bir "vaaz" olan dağ. İbrahim'in erdiği mağara. Musa'nın Tanrı ateşini gördüğü yücelik. Ey Hira ülkesi. Peygamberi ürperten yücelikler görüntüsü. Sen bütün bunları kendinde taşıyorsun. Sana kentten taşıyacağım ne vardır? Evet, sana kentten taşıyacaklarım vardır. Ağır yüklerimle geliyorum. Yıkıntılarımla, en büyük çürüyüşle geliyorum.

– Uygarlıktan mı kaçıyorsun?

– Hangi uygarlıktır bu? Çamur uygarlığı bile değil. Şifa olan çamurlar da vardır. Uygarlığın sefaleti bile değil. Çünkü: O sefaletin de bir soyluluğu vardır. Sefalet uygarlığı hiç değil. O uygarlığın da masumluğu ve mazlumluğu vardır. Benim bıraktığım, zülûm bile değil. Güçsüzlüğü yadsıyorum. Hadımlaşmış bir canlılık görüntüsünü, sun'î bir kımıldanış furyasını yadsıyorum. Tabiattan kopmuş, uygarlığa varamamış bir arakesit saçmasından kaçıyorum. Ne mezar, ne güneş, ne hava.. Yalnızca kuru kâğıt ve ölü et.. Kedileri ve kadınları kâğıttan. Köpekleri ve erkekleri mukavvadan. Çocukları su ve yumurta çalması.

4.

Ah, beynimin besini insan. Beynim, insansız ölmekte. İnsanla, tıka basa dolmuş bir mide gibi yorulmakta. Bu kentin bütün kahvelerini dolaştım. Aradığım küçük bir sessizlikti. İnsanları, sessiz dekorlar gibi mi kullanmak istiyorsun zalim beynim?

Ah, arı olsaydım. Çiçeklerden çiçeklere koşsaydım. Çiçeklerin özünden bir dünya kursaydım, gelcek kuşaklar için. Hayvanlar için ve insanlar için. Ruhumun değişmez düzen geometrisini çiçek tozlarının tatlı sakızına geçirebilseydim.

Ah, karınca olsaydım. Harmanların usanmaz bekçisi olsaydım. Her buğday tanesinde bir şafak.

Yüklenseydim bu şafak ağırlığını. Karıncalar kentine buğday içinde biraz bulut, biraz gök ve biraz çakmak sertliği taşısaydım. Her buğday tanesi, bir kitap gibi, kutsal bir kitap gibi bana öğretseydi secdeyi, şükrü. Çalışmanın kutsallığını. Yaşasın diyecektik o vakit, yağmur hışırtısından kaçırdığımız taneler.

Arı olmak, karınca olmak veya gül olmak, ağaçlarda çiçek olmak, bir rüzgâr esintisinde düşen elma olmak. Dağda yuva yapmış rüzgâr olmak, bulut olmak. Ufuk olmak, ay olmak, şafak olmak.. Gün doğuşu olmak, gün batışı olmak. Kuşluk olmak, ikindi olmak ve öğle olmak. Büyük öğle olmak. Sıcak yaz günlerinde eşyada gölgeyi kaçırıcı sıcak aydınlık olmak. Ve sonunda güneş olmak.

Hayır! İnsan olmak. Aklın çetinliği içinde toprağa yakınken gökte nar bahçesi düzenleyen insanoğlu olmak.

5.

Hep bir bahçe düşünürüm. İlerde, doğuda, tepesi karlı, mavi ve yüksek dağlar. Bahçede gül çitleri. Gerçek doğu gülleri. İğdeler. Havuz. Suya düşen badem çiçekleri, yapraklar. Pembe şeftali çiçekleri, beyaz erik çiçekleri. Ağaçlar altında masalar. Beyaz örtülü masalar. Masalara düşen ağaç gölgeleri. Kuş esintileri, gül kokusunun merhabası. Bahçede gezinen alnı aydınlık insanlar. Masalarda oturup bir şeyler yazıyorlar, sonra güneşe

bakıyorlar. Kitap hışırtıları. Az ve yavaş konuşmalar. Ne üzüntü çığlığı, ne neşe kahkahası. Sabah rüzgârı esintisi ve bahar.

Bu tablo benim dağımdan bir parçadır. Tabiatla insanın kaynaşmasında altın oran. Büyük şehirlerin insanı hadımlaştıran etkisinden kurtuluştur. Köyün, insanı, tabiat içinde eritişinden arınmadır.

Bu tabloda insan yeniden doğacaktır. Âdeta ölmüştür de dirilecektir.

İnsan köyden büyük şehire niçin gitmiştir? Daha doğrusu büyük şehirler kurmak zorunda kalmıştır?

İnsan köyde yalnızdır. Asmalar, kuzular ve böğüren inek, tabiata uyumunu yapmıştır. Âdeta tabiattan birer parçadırlar. Âdeta taş ve toprak tabiatın tabanıdır. Kımıltısız yüzeyidir. Asma, tabiatın taşa tırmanmış yeşilliği, bir canlılığı. Arı, tabiatın vızıldayışı. İnek, tabiatın küçük ve verimli bir ana, canlı bir ova-ana haline gelişidir. Minyatür ve sıkıştırılmış, yoğun bir tabiat. Âdeta, ineği kâinat ölçüsünde büyüt ve yay, tabiat olur. Beni İsrail veya hintli, ineğe taparak tabiata tapmış oldu. Mısır dinindeki Apis öküzü kültü de buradan geliyor. Onlar ineğin önemini abarttılar. Yoksa ineğin bir özelliği var. Dünyaya ilâhî düzeni getiren en büyük sûre de "bakara" ismini taşır. İşte köyde her şey tabittan bir örnek, tabiattan bir parçadır. İnsan da az kalsın öyle olacaktı. Fakat insan kaçtı. Tabiattan kurtuldu. Tabiata karşı direnmek için büyük şehirleri kurdu. Kurdu ama bu

kez de kendine güveni aşırıya gitti. Kendisini tabiattan kaçıranı, tabiata üstün kılanı görmezlikten gelmek istedi. Halbuki, zaman onu çepçevre kuşatmakta devam ediyordu. Yine doğuyor, yaşlanıyor ve ölüyordu. Köyde tabiatla birleşerek etki yapan zaman, büyük şehirde âdeta doğrudan doğruya etki yapar olmuştu. Tabiatı az çok ezmiş, yenmiş olan insanoğlu, zamanla karşıkarşıya geldi. Onu da yenmek için böldü, ölçtü, matematik dehasının çemberine almaya çalıştı zamanı. Ama zamanı madde gibi düşünmek yanlışından bir türlü kurtaramıyordu kendini. Tabiatla savaşının uzun süren tarihi âdeta tabiatına ve mayasına geçmiş bir iz, bir alışkanlık bırakmıştı. Her konuyu madde gibi düşünmek ve incelemek. Metodunu bir türlü değiştiremedi. Alışkanlık köleliğinden sıyrılamadı.

Ah, benim dağımdaki bahçemin ne köyle, ne büyük şehirle bir ilgisi var. Benim bahçem, zamana yeni bir usulle hükmetmek isteyenlerin ak örtülere bürülü masalara yerleştiği bahçe. Işık doğudan geliyor. Nar cenneten iniyor. Kuşların kanat çırpışları bir zebur âhengini ve bir incil muştusunu taşıyor. Su kevserdir. Su zemzemdir. Su kurbanın kanını yıkıyor. Su, çocuk İsmail'in topuklarından fışkırıyor. Sanki bahçe, bütünüyle Rahman Sûresinin bir tablosu, bir panoraması. Ciğerlerimiz mercan.

Benim bahçem, senin ruhunun öz bahçesi, insan! Zaman topraktır orada. Çitini Yasin Sûresi çevirmiştir. Sûre bir surdur. Kapısı da Fatiha.

6.

Ve düğün var dağımda. Yağız atlar üstünde atlılar geldiler. Ve yaşlılarımızın duaları dağın ucunu dolandı. Evlerden ve fenerlerden tatlı bir hüzün, bir petrol lâmbasının ışığı gibi yavaş yavaş yanmakta. Bu gece dağımıza gökkuşağını konuk çağırdık. Leylâ Mecnun ışığı gibi, bölünmüş ayın iki parçası gibi iki ev birbirine yaklaşacak. Sonra ondan bir yeni ev daha doğacak. Tüfek sesleri bulutları deldi. Kuşlar ürpermeyecek. Onlar da, serçelerin tümü de, hüthütler de, karıncalar ve arılar da, başakların sararmış alanı da çağrılıdır toyumuza. Peygamber makamı en yüceden çiçek tozlarını serpti dün evlerimizin, hüclerelerimizin üstüne. Tozlar: "Çoğalın" dedi. "Çoğalın ey kutsal yağmur taneleri." "Peygamberlerin yer yüzüne serptiği buğday taneleri. " "Artın yeryüzünün süsleri. " Sizinle birlikte gök de yeryüzünde artmış olacaktır der gibi savruldu kutlu çiçek tozları. Kutlu ölüler ve dirilerden yükselen damlacıklar. Gül zerreleri.

Ve düğün var dağımda. Dağımın düğün bardağında bir mutluluk buğulanıyor. Adem'le Havva'nın dünyada ilk karşılaştığı andaki duyarlıklarından işaretler ve kanatlar. Düğün, yolları açıyor ve seher sokak taşlarını yıkıyor. Ülker yıldızında bir ateş yakılmış. Demirkazık çadır kuruyor. Büyükayı bekçiler ve gözcüler. Samanyolu zifaf yatağı. İnsan insana yüreyecek.

Kız, bahar yağmurları altında ana olmaya

doğru yürüyecek. Oğul kızgın güneşin altında baba olmaya doğru yürüyecek. Aşması için ilerdekilerini şimdiden köprüler geçen, Şelâle takları altından geçen kız ve antik kemerler benzeri ağaçtan su kemerleri üstünden geçen çocuk. Sabah sisi içinde iki çiğ tanesinin birleşmesi gibi birbirlerine yaklaşıyorlar. Bizden uzaklaşıyorlar, görüş bulanıyor ve bir hava kabarcığının içinde kayboluyorlar.

Ve biz onları geleceğin insanlığını tek başlarına da kurabilcekleri bir eriş çilesinin ve mutluluğunun ilk yalnızlık saatlerine terkederek dağın toyunu kutlaya kutlaya şöleni uzatıyoruz. Savaş hikâyeleri, tunç çehreli öğütler, kısa evlilik öyküleri anlatarak geceye bir olağanüstülük kazandırmaya çalışıyoruz. Meryem'in hamileyken dayandığı hurma dalı yeni evin üzerine bütün örtücü gücüyle eğilirken herkes bir dua sessizliği içinde hücrelerine dağılıyor. Mumların kâğıttan fenerlerini yaktığı gecenin ileri saatinde gençler içtikleri gül şerbetlerinin düşlerini bir bahar tarlası gibi sürerken, güngörmüş ulu ihtiyarlarla dağın sokaklarında dolaşıyorum.

7.

Yıllar süren kentin kahve hafakanlarından sıyrılıp eve her dönüşümde bu dağ hayalleri içimde bir çağrı gibi olgunlaşmıştır. Bunun içindir ki, belki daha çok büyük kentlere ve yığınlara ağması yakışık alır ülküleri bir daha yaklaştırma yan-

lışı veya yanılmasından kendimi bir türlü alamıyorum. Kentin kötü kahvelerinde al tutmuş gibiyim. Onun için özleyip durduğum ashab-ı kehf mağaralarıdır. Bu kahvelere dağın yemiş olgunlaşması çağrısı için inmişken kapıldığı bungunluk yüzünden tez öfkeye tutsak olan bir dağ eri gibiyim. Acımayla indiğim kentin kapılarından öfkeyle çıkan bir çeriyi ne kadar andırıyorum ben.

Ah, dağ düşlerinin ay çekimi ve kent yakalamasının toprak tutuculuğu. Beton merhametsizliği. Ve sen gergin asya ipi. Ve yazları betonlardan yükselen gizli alevlerde tutuşup kül olan sabır uygarlığı. Sahaflarda kaçakçılık aşısıyla kabarıp duran dağ çağrılarının yağması. Turist gölgelerinin en maskeli sömürgeci erleri gibi son özgür kalan dağ uçlarına doğru yaklaşmasını bir başarı sayan ülkenin kafa donukluğu. Yüreğin sarkaç gibi oynayıp durması, aklın kızıl akşamlara batması ve ruhun diriliş dokularının uyuşturula uyuşturula yeni bir et türünün, canlılık rolünü oynayan bir insan eti türünün doğrulması. Ses yamyamının dişlerini uygarlık adına ruha geçirme hakkı.

Dağa sığınma yürekliliğini öldüren, fakat dağ özleminden kurtaramayan, ruhumuza bir azap ateşi gibi yapıştırılmış yalnızlık kuşkuları.

HAZRETİ YUSUF'UN DÜŞÜ

Her müslüman ülkü adamı, Yusuf Sûresinin ruhuna ermeğe çalışmalıdır. Sûre-i Yusuf, inanmış insanın, ülkü adamının, safha safha, durak durak hayatına ışık tutan en geniş çerçeve, en genel çizgili ebedî bir modeldir. Kendini hakikata adamış bir peygamberin, her peygamber gibi kendini hakikata adamış bir peygamberin hayatını anlatan Sûre-i Yusuf, dünya ve insanoğlu varoldukça kendini inandığına adayan her inanmış kişinin kaçınılmaz bir şekilde geçireceği acı tatlı günlerin, başarıların ve skandalların, yenilgilerin ve zaferlerin, batış ve çıkışların, düşüş ve yeniden doğuşların, çilelerin ve bağışların, ilâhî armağanlara erişmelerin bir peygamberin gerçek hayatında sembollerini derlemektedir. Sûre-i Yusuf, âdeta baştan sona bir düştür. Bir rüya-yı sadıktır. Düş halinde gelen bir vahyin, olduğu gibi Kur'an'ın sahifelerine bir fecr-i sâdık gibi ağışıdır.

Ah ne mucizedir bu. Ah, gözyaşlarımız bu Kur'an mucizesine batsa. Ah, gözlerimiz bu Kur'an düşünü görse boyuna.

Sûre-i Yusuf, bir düşün açılımıdır âdeta. "Seçiliş" düşü, halk ve toplum düşlerine, o da devlet düşüne bağlanarak, dönüşerek, biri öbürünü çağırarak bir gülün açılışı gibi Sûrede ayet ayet ilerler.

Bu sûrede, ebedî bir baharı duymayan yürek, ölü bir yürektir. Bir gülün açılış hışırtısını duymayan kulak, sağırdır.

Düş içinde düş, düş içinde düş vardır bu sûrede. Ama, bütün sonraki düşler, ilk düşün saçılan tohumlarından ve set set düş dünyasına yükselen düşsü bir hayat öyküsünden kutluluklarını devşiriyorlar. Hayat, düşü kutsuyor. Düş, hayatı kutsuyor.

İlk düş, çocuk Yusuf'un düşüdür. Sonra çocuğun düşü, insanın ve insanlığın düşü olmaya doğru gitmekte.

İlk düş, kişinin düşüdür. Sonra zindanda toplumun düşü yorumlanacak. Sonra da sıra devlet düşüne gelecek.

Baba ve anne, aya ve güneşe dönüşmüştür, kardeşler de yıldızlara. Evren ailesine. Ay, güneş ve onbir yıldızın Yusuf'un önünde eğilmeleri, evrenin, insanın, peygamberin önünde eğilmesi demektir. Bir düş ama bu düşte her şey ne kadar aydınlık ve arı duru. İlk düşü yorumlayan Hz. Yakub'dur, babadır. Bu, hem bir düşü yorumlamak-

tır, hem de düş yorumlamayı öğretmektir. Hem de düşün gerçekleşeceğinin muştusu.

Düşler ki unsur unsur geçmişle yorumlanır, ama bütünüyle geleceğe işarettir. Sentez, gelecek zamana aittir. Kompozisyon, gelecekten yansıyan bir gerçeğin görüntüsüdür.

Hz. Yakub, âdeta toplumun iyiliğe yönelmiş ruhudur. Peygamber, ilkin toplumun ruhuna başvurur, onu çağıracaktır. Toplumun ruhu onu kabul edecektir. Bu anlaşma, bir nevi ruhların ezeldeki genel "evet"lerinin bir yansımasıdır. Toplumun ruhu, peşin olarak peygambere "evet" diyecektir. Sonra kişilerin tek tek inanç şuuruna varmalarına sıra gelecektir. Daha doğrusu, derinlikteki toplum ruhuyla anlaşmaya. Kureyşin Peygambere "Emin" ismini vermesi, bir nevi, toplumun ruhunun peşin evetiydi. Ama bu "Evet", çok genel bir evettir. Bu evetin islâm muhtevasını alması lâzımdır. Ulu Nasibe, toplum, çilesini çeke çeke, inkârla îman arasında gerile gerile, kirlerinden arına arına, çiğ yanları eriye eriye erecektir. Peygamberin, iki Ömer'den birini dilemesini, toplumun ruhunu nasibine çağırışının bir sembolü sayabiliriz. İlerde gelecek olan toplumun önde geleni Hz. Ömer oldu. Bu bilginin sırrına o vardı. Onun için öbürünün ismi Ebucehil oldu. Ve yine bunun içindir ki, Hz. Ömer'in katılmasıyla çağrı aşikâr oldu. Çünkü: islâm toplumu kurulmuş oldu.

İşte, Hazreti Yakub, toplumun bu yönünü canlandırır. Onun oğlundan ayrılışından dolayı çekti-

ği çile, toplumun peygamberle tam kaynaşacağı güne kadar çekeceği bir çilenin misâlidir.

Yusuf, toplum için kurtarıcı çocuk.. Yakub, toplumun ruhu olan baba.. Hz. Yakub'un özlemden gözüne aklık geldiği yıllar, toplumun karanlık yılları. İhtiyarlamış olan toplumun hüzün çağları. Daha doğrusu umut, bekleme ve sabır çağı.. Gözyaşı çağı. Ufukları gözleme çağı. Toplum, hikmete sahiptir, ama onu yüceltecek gençlik ve tazeliğe özlem çekmektedir. Tükenen gücün geri gelmesi beklenmektedir. Sanki, önce dağda birikilecek, sonra ovaya inilecektir. Allah'ın bir rahmeti olan yağmurun hayat hikâyesi, insanlığın hayatında da olup bitmektedir. Nil'in bereketli topraklarının çağrısını dinleyen dağların sabrı söz konusudur. Hazreti İbrahim döneminde ise, hakikatın, islâmın (toplum)unu kurmak söz konusudur. Bu yüzdendir ki, Hazreti Yusuf'un yollarının ucu "devlet"e çıkar, Hazreti İbrahim'inki ise "millet"e. Hazreti İbrahim, milleti, toplumu kuracak, "hakikat toplumu"nun babası olacaktır. Hazreti Yusuf'sa hakikat toplumunu dış şartların bereketine ve devlet gücüne kavuşturacaktır. İşte, birinde hedef millet, öbüründe devlet olduğundan, birisi karanlıkta ay, yıldız ve güneşi gözleriyle gördü ve böylece vardığı îman, millet idealinin temeli oldu. Hazreti Yusuf'sa bunu rüyada gördü. Çünkü: devlet toplumun rüyasıdır. Hazreti Yusuf'un rüyası, bir "secde" etrafında dönüyor. Secde, "eğiliş", devletin özelliğine bir işarettir. Egemenlik özelliğine işaret. Bu düş, devletin kuruluşu, daha doğrusu top-

lum ruhunun devlet gücüne erişinin Hazreti Yusuf'la gerçekleşeceği demek. Devleti kuracak olan peygamber ocağıydı. Toplumun ruhu olan Yakub ocağı, Yakub oymağı. Ama, oğullar arasında önder kim olacak, emâneti kim taşıyacaktı? İşte, toplumun düşü ve vahiy olan düş, bunu ortaya koyuyordu. Hazreti Yakub bu düşü doğru yorumladı. Çünkü: yorum da düş gibi vahiydi.

Hazreti İbrahim de gerçeğe ilkin yıldızları, ayı ve güneşi görmek ve onların üzerine düşünmekle erdi. Hazreti İbrahim'in araya araya kavuştuğu bilgiyi, Hazreti Yusuf, babadan oğula verilen ilk bilgi olarak almıştı. O, artık ondan ötesini arıyordu. Ondan ötesi peygamberlikti.

Hazreti İbrahim, mağarada her türlü karanlık ve tehlikeyle çevriliydi. Bunun için, yoluna bir "seçiş"le başladı. Fâni varlıkları seçe seçe, birbirinden ayıklaya ayıklaya, ebedî olanı bulmaya çalışıyordu. Hazreti Yusuf'sa, atalardan miras bir aydınlığın içindeydi. Sadece ödevi için "seçilme"si gerekiyordu. Hazreti İbrahim, ilkin eşya engelini kırmak için gözleriyle ayı, yıldızları ve güneşi gördü. Mağaradan çıkar çıkmaz karşılaşacağını sandığı Yaratıcı'ya ulaşmanın eşya putlarını kırmak suretiyle gerçekleşebileceğini anladı. Büyük ödevine, put kırma misyonuna daha o vakit soyut alanda başlamış bulunuyordu. Hazreti Yusuf'un yoluna başlaması ise bir "seçiliş" olduğundan, o seçilmeye rüyasında işaret edildi. Böylece de kesin olarak seçilmiş olduğu anlaşıldı. Ay, yıldız ve güneş ona düşünde secde ettiler. Yani önünde eğildi-

ler. Hazreti Adem'e meleklerin secde etmesi gibi. Rüyada yaşanan bir peygamberlik hilkatiydi bu. Hazreti Adem'i nasıl, melekler bir secdeyle tanıdılarsa, Hazreti Yusuf'u da, peygamberlik ocağı bir secdeyle tanımış oluyordu.

Bu başlangıç farkından ötürü, Hazreti Yusuf'un zindana, Hazreti İbrahim'in de ateşe çile için girecekleri anlaşılabilir. Neden ateşle ve neden zindanda? Biri hakikati ararken yol engellerini aşa aşa son imtihan durağında ateşle karşılaştı. Ateşin yakıcılığı, ülûhiyet sıfatından bir belirtidir bu dünyada. Bu dünyada o sıfata en yaklaşan sıfat, ateşin yakıcılık sıfatıdır. Ateşperestliğin doğuşu da burdan geliyordu. Yalnız bir aldanış vardı Zerdüşt dininde. Ateşi aşan, Allah'a varacaktı. Ateşe tapanlar, ateşte kalanlar, ateşi aşamayanlardı. Hazreti İbrahim'se, ateş engelini ve yakıcılık sıfatını aşarak Allah'a vardı. Ateşte yanacak olan putlardan kendisine hiç bir izin bulunmadığı meydana çıktı. Çile tamam oldu. Artık, Allah'a inananlar toplumunu kurabilirdi. İnsanları ateşin bile etkilemediği bir inanca çağırabilirdi. Hazreti Yusuf ise zaten bir tohum halinde bulunan inananlar toplumunu, gücüne, devletine kavuşturmak ödevindeydi. Onun için O'nun da çilesi zindandan geçiyordu. Devletin zıddı zindan. Böyle ama, devlet, zindana açılır. Zindan da devlete.

İlk tepki yakından geldi. Kardeşlerden. "Seçiliş"in ilk uyandırdığı duygu, çekememezlik oldu. Hz. Musa'yı da ilk olarak kurtardığı insan yakalatmak istedi. Peygambere de başlangıçta en bü-

yük düşmanlığı Ebu Leheb gösterdi. Daha geniş anlamda kurtarıcılara ilk tepki kendi kavminden gelmiştir. Hz. İbrahim de ilk çatışmasını üvey babası Azer'le yaptı. Ve sonra kenti onu yakmak istedi. Ateş yakmadı ama kavmi onu yakmak istedi. Bütün peygamberlere olan bu tepkiler ve karşı koymalar, geleceği sezilen büyük değişmeden kaçış anlamındaydı. Toplum, alıştığından kolay kolay ayrılmak istemez. Her değişiklikten, isterse o değişiklik bir kurtuluş olsun, kaçar. Değişmede çekilecek çileyi göze alamayıştır bu. Hz. Yusuf'u kuyuya atan kardeşleri, bir nevi, çekememezlik duygularının içinde toplumun değişmeye karşı yanını, kabilenin katı gelenek yanını dillendiriyorlardı. Kabilenin küçük mutluluğunu, insanlığın büyük mutluluğu için çekilecek çileye üstün görüyorlardı. İnsanlığı değil kabileyi seçiyorlardı. Ana karnındaki çocuğun doğmak istememesine benzer bir psikolojiyi yaşıyorlardı. Dışa açılmak, bir nevi, şehirden dağa çıkan insanın durumu demekti. Şehir, güvenlik, dağ, kurtla sembolize edilebilir. Kabile hayalinde sert ve acımasız dış şartları özetliyordu kurt. Hz. Yusuf'u kurdun yediğini söylemeleri, bu gelişmeye karşı olan isteklerinin bir dışa vuruşuydu. Soyut olan düşünceler bile somut biçimlerde anlatılıyordu o çağda. "Yusuf'u kurt yedi ve bu iş burada bitti" demek istiyorlardı sanki. Büyük peygamberi de, hicretten önce Kureyş, özü bu düşünceler olan bir niyetle öldürmek istemişlerdi. Her oymaktan bir gencin bu öldürme işine katılmak istenmesi, bir nevi toplumun tüm olarak

öldürme işini üstüne alması oluyordu. Toplumun değişmek istemeyen yanı, ülkü yanını ezmek istiyordu. Fakat melek kanatlı ülkü, ağır ve kımıldamaz vücutlu katı toplum durukluğunu yendi. Nitekim, Hazreti Yusuf kıssasında da, toplumun hakikata adanma yolundaki enerjisinin tohumunu en kutsal bir emanet gibi taşıyan, toplumun ruh özü Yakub Peygamber, kurt masalını anladı. Kurt, dışarda değil, oğulların içindeydi, biliyordu. Ama, bekleyiş, sabır ve ayrılık anı gelip çatmıştı artık. "Seçilen" seçilmişti. İlk düş yol almaya başlamıştı. Yusuf, kuyuda Hz. İbrahim'in ateşten aldığı hikmet dersini almaya başlamıştı. Hz. Yakub, her bahar gelip öten kuşların sesinde özlemin dile geldiğini biliyordu.

Sonra "kurt", "kuyu"ya dönüştü. Kurt ve kuyu, dış şartın bu konveks ve konkav saldırısı, kardeşlerin zihnindeki korkuyu ve umutsuzluğu, çekingenlik ve ürpertiyi özetleyen iki eş semboldü. Kurt, aktif ezici güçtü; kuyu, pasif yok edici, içine alıp emici görünmez güç. Bir nevi, ülkünün sembolü olan küçük kardeş Yusuf'u saldırgan dış şartlar yıkamayınca, kardeşler onu tekrar ana karnına dönmüş olarak, yani hiç doğmamış olarak görmek istiyorlardı. Onu kuyuya indirirken sanki dünyaya hiç gelmemiş yapmak istiyorlardı. Arzularını aynen uygulayınca korktukları geleceği önleyebileceklerini sanıyorlardı. Fakat aldanıyorlardı. Bütün bu çalışmaları kadere karşı boşuna bir direnişti. Kuyu, anne karnı gibi güvenli bir yer oldu Yusuf'a. Ana karnında çocuklara meleklerin

öğrettiği ders cinsinden bir dersi aldı Cebrail'den Yusuf orada. Kuyu okul oldu. Allah'tan insanı ayırmaya çalışan bütün engeller ortadan kalktı. Kuyu ışıdı. Bu ışıkta ilerileri gördü Yusuf. Nasıl ki Hz. Musa da Nil'in sularına atılmış bir sandıkta başlamıştı ilk ülkü yolculuğuna. Hz. İbrahim de, ilk ilâhî düşüncesine mağarada ermişti. Büyük Peygamber de ilk vahyi Hira mağarasında almıştı. Hicretin de zafer yolu bir mağaranın içinden geçmişti. Ashab-ı Kehf de mutlu inanç günlerini görmek için bir mağarada bekletilmişlerdi.

Her peygamberin genel hayat çizgisi, Hazreti Yusuf'un hayat serüveninde en güzel bir akışla izlenebilir. Bu hayattaki her dönemeç, her peygamberin ödev aşamalarından birine denk düşer. Bu üstün hayatlardaki mağara motifinin toplayıcı ve dağıtıcı, dinlendirici ve yol verici özelliğini söyledik. Mağaradan veya kuyudan sonraki dönemler de birbirine uygun gelişirler. Hazreti Yusuf'un Mısır'a gidişi, Hicrete benzer. Hz. Yusuf'un Medinesi, Mısır'dır. Peygamberin inanç savaşından iki site kutuplaşması görülmektedir. Hz. İbrahim'in savaşında Babil–Mısır kutuplaşması, Hz. Musa'nınkinde ilkin Mısır–Medyen, sonra Mısır–Kenan kutuplaşması, Hazreti Yusuf'unkinde Filistin–Mısır kutuplaşması ve Peygamberimizin savaşında Mekke–Medine kutuplaşması. Peygamberlerde hicret, bir kutuptan bir kutuba kayış, sonra inkâr kutbuyla inanç kutbunun karşılaşması, daha sonra da kutuplar arasındaki zıtlığın inancın başarısıyla ortadan kalkması ile sonuçlanır. Hicretle başlar gidiş. Fetihle biter dönüş.

Ah, o ne kervandı ki, Hz. Yusuf'u alıp Mısır'a götürdü? Acaba o kervanda hangi "sır eri" vardı? Çaresizliklerden kurtaran Allah, gizlediği hangi hikmet eri ile kervanı çölleri aştıra aştıra Yusuf'un içinde bulunduğu kuyunun başına çekmişti. Kervanı kuyuya çeken bu susayış, insanlığın bir kurtarıcıya olan susayışının ta kendisi miydi? Kervan, insanlığın özleminden bir demet miydi? Kervan, kurtarıcılardan önce gelen ve hayatlarını alçakgönüllülüklerine gömmüş olanların bir işareti miydi? Kurtarıcı çocuğa, kanatlarıyla okşaya okşaya yön veren esrarlı yaratıklar mıydı? Hz. Yusuf'un kervanla yolculuğu, Hz. Musa'nın Hızır Peygamberle yolculuğu gibi bir yolculuk muydu? Yoksa Medyen'de su başında sürüsüyle su nöbetini bekleyen kızlar gibi bilmeden en büyük bir ödevi yerine getirmek için mi oraya gelmişlerdi?

Kervan, yol gibidir. Bir yerden bir yere taşırlar taşıyacaklarını, sonra çekilip kaybolurlar. Onların maceraları ancak aşk türkülerinde kalır. Bir de dağlarda yaktıkları ateşlerden bir takım izler.

İşte böyle bir kervan da, tarihin bilmem hangi yılında Mısır'a Yusuf gibi bir ganimet götürdü. Bir köle sattılar sultan olsun diye. Yakıcı gün ışığının altında, en çirkin pazarlıklarla, en katı realizm deyişleriyle bir ülküyü sattılar, bir düşü sattılar. Bilerek bilmeyerek böylece o kelebek kanadı gibi hemen örselenmeğe elverişli ülkü düşünü gözlerden sakladılar, peçelediler. Ve böylece bilerek bilmeyerek, Mısır toprağı, hamuruna bir düş mayası kattı.

Artık, Yusuf, kozasını ören bir ipekböceğidir Azizin evinde. Bir gün o kozayı delecek. Nasıl ki, Hz. Musa da Firavunun sarayında büyüyordu. Bir gün o firavunu arkasından Nil'in sularına çekmek için. Nuh'un gemisini yapması gibi, Yusuf, devlet eğitimini o çağın en yüce idare okulu olan Mısır'da, köle bandrolü altında, her türlü etki ve baskıdan uzak, en büyük hürlükle alıyor ve içgüdüleştiriyordu kendinde. Kat kat sargılar içinde idi göze görünmez ilâhî devlet lâmbası. Kölelik sargısı içinde sultan özgürlüğü gelişiyordu. İpek örtülerin akıntısı altında yoksulların ağlayışlı hayalleri uçuşuyordu gözünde Yusuf'un. Kurt timsah olmuştu. Ama bir farkla. Nil'in sularından dışarı çıkmamak şartıyla. Ehramlar, bu yüce ölüm anıtları onda hemen ölüm ötesinin görüntüsü önünde siliniyorlardı, yıkılıp darmadağın oluyorlardı. Düş, Mısır'ın sokaklarında masum bir ışık gibi en fakir evlere vuruyordu. İnsanların en can alıcı uyku saatlerinde düşlerine yansıyordu. Kimsenin sebebini anlayamadığı bir olağanüstülük gelmişti Mısır'a. Belli belirsiz seziyorlardı belki.

Kervan kaybolmuştu ama düş Mısır'a ağmıştı bir kere.

Düşün yakıcı rüzgârı Züleyha'yı sarmıştı bir kere.

Mısır kadınlarının arasına aşk yaman fısıltısını salıvermişti.

En tatlı bir düş içindeymişçesine Mısır'ın kadınları ellerini kesmişlerdi.

Düş, ilâhî düş. Yusuf'un yüzündeydi. Nasıl kervan adamı daha kuyuya eğilir eğilmez:

"Ay, güneş gibi bir çocuk!" diye haykırmışsa,

Mısır'ın yüzlerine altın ve mercan ışığı vurmuş kadınları da bu düşe dalmadan doğan iç bağırtılarını öyle duyuyorlardı. Güç tutuyorlardı kendilerini.

Şehvet çanı değildi çalınan vücut kiliselerinde. Gönül mihraplarında okunan, peygamber düşünün, tapınma aşkının ezanıydı. Gönüllerin kanı dökülüyordu altın tabaklara.

Köle fethediyordu hükümdar ülkesini. İnsanlığa adalet dağıtmak için büyük teraziye doğru yaklaşıyordu.

Akşamlar koyu yeşil sedir ağaçlarıyla kaplı Filistin dağlarına çöker ve yusufçuklar ve ishak kuşları gecenin büyük hüzününü Yakub'un ayrılıktan dağlanmış yüreğine taşırken, Mısır'ın dünya kanını gül şerbeti gibi içen dudakları ilk kez bir düşün hararetiyle çatlıyordu.

Ama, halk adamının günü gelince en büyük skandallarla da olsa halkın içine dönmesi gerek.

Yusuf'un sırtındaki atlas gömleğin yırtılarak hor hakir yırtık gömleklilerin ortasına ve arasına atılması gerek.

Düşün en yüce doruklardan ovaya bir rahmet yağmuru gibi inmesi gerek.

En güzel bir yaprak gibi yücelikler ağacının tepesinde açan insan çiçeğinin yerlerin yerine

düşmesi gibi, Yusuf'un da saraylardan zindanlara düşmesi gerek.

Ve derken beklenmedik skandal. Görünüşte en büyük edep gencinden en büyük utanmazlık girişkenliği. Hikmet, görünüşte hep ters işleyen bir saat gibi zamanın kaynağına dönmekte gerçekte. Başlangıca dönmek için bu geriye gidiş görünüşü. Aslında, realite, işler görünürken yanlış çalışır. Hikmet, yanlış işlerken doğruya yönelmiştir.

Peygamber hayatının en büyük zafer dönemecinde bir hayalet vardır. Skandalların hayaleti. Ah, mucizeler bile insanların gözünde çok defa skandal değil midir? Göklerin skandalıdır onlara göre mucize. Ayın ikiye bölünmesi, ah, ne skandal! Miraç, ah ne skandal! Bakire Meryem'in doğurması, ah ne skandal! Çocuk İsa'nın koruşması, ah ne skandal! Çocuğu olmayacak kadar ihtiyarlamış Zekeriya'nın kısır ve ihtiyar karısından çocuğu olması, ah ne skandal!

Peygamberlerin en çetin günleri bu skandal günleridir. Fakat, bir kere bu skandallar gelip geçti mi ve hakikatları anlaşıldı mı, artık gök bulutsuz yaz göğü gibi açılır, aydınlanır.

Hz. İbrahim, karısını bir an için kardeşi gösterdi diye nasıl bir zan altında tutulduysa, Hz. Peygamber bir Kur'an hükmünü uygularken ve kadınlara olan iftiraların ağırlığını göstermek için dağ ağırlığını yüklenirken, Hz. Yusuf halkın arasına dönmek için iftiraların en zalimine uğrarken, Hz. Lût, göksel misafirlerini ağırladığında en çir-

kin tahminlerin yürütülmesine muhatap olurken halkı saran zan bulutu ne kadar kalın, yoğun ve kahr edicidir. Ama bu zan bulutunu delen hakikat ışığı, hemen onun arkasında Yaratıcı'ya ortak koşturan zannı delecektir.

Skandallar örgüsü olan toplum, bütün inkârına rağmen peygamberlerden skandalın en küçüğünü bile beklemez. Bu da onların inkârlarının köksüzlüğünü göstermekte değil midir? Yalancı saydıkları insanlardan skandal beklememeleri de göstermektedir ki, bu yalancı sayışları sahtedir ve gururlarının bir diretişinden başka bir şey değildir. Onlar itiraf edemeseler de peygamberin ve öncülerin sözlerinin doğruluğunu sezmişlerdir de, gururları, alışkanlıkları ve çıkarları bunu açıkça kabule engel olmaktadır. Hatta onlar başlangıçta, peygamberleri, itiraf etmeseler de bir nevi gök varlıkları gibi kabul ederler. İtirazları bunu açıkça göstermektedir: "Bu da bizim gibi yemek yiyor, evleniyor. Nasıl peygamber olabilir?" diyorlar. Onları melekler gibi düşünüyorlar. Bu yüzden de onları ne kadar yüksek görseler de kendilerinin toprağa, suçlara ve günahlara batık durumlarını düşünerek onlara bir yabancılık duyuyorlar. Belki de yaklaşmak istiyorlar. İçlerindeki umutsuzluk ve korku engel oluyor. Peygamberler, en derin duygularında onlar için çok üstün, bu yüzden de yabancı gök yaratıklarıdır âdeta. Bir an için insanlar peygamberlerin de kendileri gibi insan olduğunu, onların da bir takım dertlerinin bulunduğunu anlayacaklar. Hatta ilk anda bir çoğu kendi suçları-

na ortak olunmuşçasına hınzırca bir tat bile alacaktır bu skandaldan. Fakat, gün gelip düğüm çözülünce ve hakikat bütün aydınlığıyla ortaya çıkınca peygamberin masumluğu anlaşılacak ve olaydan sadece insanlarla peygamberin birbirlerine yaklaşmış, bir araya gelmiş olmaları kalacaktır. Görünüş skandalı ortadan çekilip giderken, peygamberle insanlar arasındaki buzun erimiş olduğu görülecektir. İftira, sıkıntı, azap, hakikatı görmekten doğan pişmanlık, yakıcı göz yaşları, kızgın ateşiyle bu buzu eritecektir. Hz. İsa'nın babasız doğması, insanların onu aralarına inmiş bir melek saymalarına ve bu yüzden de ona düşman olmalarına sebep oldu. Değiştirilmiş İncil bu psikolojiyle Hz. İsa'yı tanrılaştırdı. Bir yandan tanrılaştırma ve melekleştirme, öte yandan öldürme niyeti insanların içlerinde çarpışan iki düşünce idi. İki aşırılıktı. Birbirinden doğan ve birbirini içlerinde azdıran iki aşırılık. Biri peygamber hakkında, biri de kendileri hakkındaki düşüncelerinden doğuyordu insanların.

Hz. Yusuf'un da Mısır toplumunda ilk dikkat çekişi öbür peygamberlerinki gibi bir skandalla oldu. Nice işaret, masumluğunu ortaya koydu ama onun zindana girmesine engel olamadı. Çünkü görünüş skandalı, kendi kendisini temize çıkaramazdı. Onu ancak hakikat temize çıkaracaktır. Düşle başlayan peygamberlik ödevi, her dönemecinde yine düşle yürüyecektir. Düşler gerçek yorumlarla olaya dönüşürken zanlardan ve vehimlerden doğan skandal hayaletleri kaybolacaktır.

Su ortaya çıkınca serap kalmaz. Henüz gerçek inancın ışığıyla bakamayan insanların perspektifi, zan ve vehim perspektifidir. Bu bakış açısının da görüntü noktasında skandal hayaletlerinin bir gerçek gibi bilinmesinden daha olağan ne vardır? Hz. Yusuf'un yüzüne ağan düş, Mısır kadınlarının yanlış bir yorumla dikkatini çekti. Ama yanlışların düzeltileceği gün gelecekti. Zindana doğru skandal görünüşleriyle ilerleyiş, hakikat düşleriyle devlete geriye doğru dönmek içindi..

Hakikattan ayrılmış bir devlette, toplum, zindana devletten daha yakındır. Umut ve kurtuluş zindandadır. Zindan, devlete karşı bir devlet özü gibi, bir ülkü tohumudur. Zindan gecesinde görülen düşler, toplumun aydınlık şafaklarına gebedir. Zindandaki, hem devlet, hem toplum, hem de kendisi tarafından hesaba çekilmiş ve tartılmıştır. Devlet başındakilerin tek taraflı kendine güven beslemelerine karşı, zindandakinin, kendinde kuşkunun en acı sınavlarından geçerek kendi gücünün gerçeğine yaklaşmış olması daha mümkündür. Ülkünün dışında baştan çıkaran her düşünceden kurtulmuştur zindandaki. Hele bu bir peygamber olunca, ilk mutalar vahiy olunca, kestirmeden hedefe varmanın "karanlık odası" demektir zindan. Devlet ülküsünün çile mağarasıdır zindan.

Hz. Yusuf, zindanda toplumun en alt ve en üst tabakasının içinde düşleri ve düş yorumlarıyla "Büyük Düş"ün gerçekleşmesi işine bir an bile ara vermemektedir. Nitekim, kendisine düşlerini so-

ran iki zindan arkadaşına önce peygamberliğini söylemiş, Allah'a inanmayı ve O'na ortak koşmamayı telkin etmiş, daha sonra rüyalarının yorumunu yapmıştır. Bu iki kişinin düşü, toplum kişilerinin binbir düşünden bir iki örnektir. Kendine ait düşün itişiyle zindana kadar gelen Hz. Yusuf, toplumun dertleriyle doğrudan doğruya ilgilenmeye başlamıştır. Bir yandan gerçeğe çağrı, bir yandan onlarla ilgilenme. Zindan halkı, kendi aralarında yaşayan peygamberin olağan bilgiyi aşkın bildirisinin ilk muştularına kavuşmaya başlamıştır. İki gencin düş yorumunda birinin eski mutluluğuna kavuşacağının, öbürünü ise trajik bir çizgiyle bu dünyayı terk edeceğinin haber verilmesi, halkın geleceğine ait oluşlar demetinin iki zıt renkli özeti gibidir. Acıya ve sevince açılan gelecek zaman kapılarını peygamberin gayb bilgisiyle nasıl araladığına bir örnektir bu iki saray gencinin düşlerinin yorumlanması. Zindandakilere, hattâ şüphesiz zindanın dışındakilere daha nice yollar göstermiştir peygamber. Halkın devletle ilişkilerini bu örnek canlandırmaktadır. Devlet, ya armağana boğar insanı ya cezalandırır. Gençlerden birinin tekrar eski ödevine dönmesi devletçe hakkının ve suçsuzluğunun teslimine, öbürünün idam edilmesi suçlu sayılmasına işarettir. Devlet bakışı özetlenmiştir bu düş yorumunda. Devletin halka bakışı. Bu örneğin ışığında, halka Hz. Yusuf'un nasıl önder olmaya ve yol göstermeğe çalıştığını görmekteyiz. Biz artık gerisini düşünebiliriz. Yorum yaparkenki sözlerinde üç unsur göze çarpmaktadır:

1- Peygamberliğini ilân,

2- Allah'ın varlığına ve tekliğine inanmalarını, kötülüklerden kaçınmalarını, iyilikler işlemelerini isteyiş,

3- Düşlerine dayanarak geleceklerine dair haberler ve yorumlar.

Devletle halkın ilişkileri. İşte peygamberlik ödevi başlıca bütün unsurlarıyla burada toplanmıştır. Bu ödevin, sonra zindanın dışına taşacağını ve bir gün sarayın kapılarına dayanacağını düşünmek artık kolaylaşmıştır.

İşte peygamberliğin yayılışı buraya varınca, Firavunun rüyası yeni bir dönemece işaret etmektedir. Kendi düşünün, toplum ve insanların düşlerinin sınavından geçen Hz. Yusuf, son merhaleye varmaktadır. Devlet düşü merhalesine ermesi, Firavunun rüyasıyla gerçekleşmektedir. O zamanın devleti, ekonomik temel olarak ziraatı almaktadır. Halkın geçimi ve devletin sürmesi, ziraî refaha bağlıdır. Rüyadaki öküz ve başak sembol ve motiflerinin düşü donatması bundandır. Öküz tarlayı sürmeden nasıl başak çıkmazsa, öküzün sembolize ettiği zaman geçmeden, başağın sembolize ettiği hasadın sonu belli olmayacaktır. Devlet, zamanla emek verimini en altın oranda birleştiren kuruluştur. Hz. Yusuf, bunda yine yol göstericiliği yapmış, devletin ne zaman tasarruf, ne zaman sarf yapacağını bildirmiştir. Refah devletinin ana çizgilerini çizmiştir. Büyük iktisatçı Lord Keynes, devrevî bütçe teorisinin ilk tarihî uygulanışına,

Hz. Yusuf'un bu yedi yıllık planlamasını örnek göstermektedir. Yedi yıl fazlayla bağlanan devlet bütçesi, yedi yıl da açık vererek, on dört yıllık bir dönemde denkliğe kavuşturulmakta ve toplum böylece kuraklık ve açlık yıllarını sıkıntısız atlatmaktadır. İşte, kendi düşü hayatına, toplum düşleri topluma, firavunun düşü de devlete kapı açtı Hz. Yusuf için. Bu üç düş, böylece Hz. Yusuf'a ödevini başarıya ulaştırmada dönemeç noktaları oldu. İnsanları dünya ve âhiret mutluluğuna götürme ödevinde başarıya bu çetin dönemeçlerden dönerek ulaştı. Skandalın sahteliği de böylece ortaya çıktı. Şimdi tekrar düşün başa dönmesi ve ilk noktaya bitişmesi, böylece dairenin bütünlenmesi gerektir. Çünkü: Yakub peygamber, hâlâ Yusuf'un gömleğinden bir koku beklemektedir. Kardeşlerin çilesi de son haddine varmıştır. Kader, âdeta Yusuf'un ayrılığından onları da, Filistin'i de kuraklaştıracaktır. Verim ve hasat, Yusuf'un olduğu yerdedir ve verimsizlikten, âdeta suçun kuraklaştırmasından bunalan oymağı Mısır'a çekmektedir. Hikâyenin gerisini hepiniz bilirsiniz. Hırsızlıkla suçlayanlar, hırsızlıkla suçlanacak, yalan söyleyenin yalanı ortaya konacak, küçük kardeşe de acılardan bir yudum tattırılacak, sonunda, olanlar unutularak ülkünün iyi edici kanatları altında dünya ve âhiret mutluluğuna erilecektir. Skandalla yırtılan Yusuf'un gömleği, yepyeni ve capcanlı, taptaze ve gül kokulu olarak Filistin yollarını tutacak, gömleği yırtılarak yırtık gömlekliler arasına atılan ve onların gömleğini günü gelince yeni-

leyen, toplumun gömleğini yenileyen ve kendi diriliş gömleğini babasına bir muştu gibi gönderen Yusuf'un kokusunu Hz. Yakub, insanlığın öz toplumunun ruhu, ta uzaklardan alacaktır.

Af, merhamet.. Ve hüzünün sona erişi, ayrılığın bitişi. Yanlış anlamaların tükenişi. Hz. Yusuf'un Filistin'e, babasına kavuşması, Mekke fethi gibidir. Nasıl ki, Peygamber de Mekke'yi fethettikten sonra konuşmasında Mekkelilere: "Ben de size Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi derim ki, geçmişte olanlardan dolayı hiçbirinize bir kınama yoktur. " demiştir.

ALLAH VE İNSAN

İnsan, Allah'a inancını yenilemeli, tazelemelidir. Bir alışkanlık gibi değil. Bir töre gibi bile değil. Bir mirastır bu ama, bir miras gibi de değil. Sanki, ilk ve son insan kendisiymiş gibi, Allah'a inancını tazelemelidir insan.

Cennetten daha dün koğulmuşcasına, Allah'tan ıraklaşmanın yakıcılığıyla kavrulmuşcasına azap çekmeli; sonra, birden O'na kavuşmanın büyük sevinciyle kendini tazelemelidir insan.

Geceden sabaha, karanlıktan ışığa çıkar gibi inançsızlıktan kurtulmalı, arkasında "maddenin ölümü"nden bir toz duman, Allah'a inanmanın büyük soluğunu çekmeli ciğerlerine. Çağın kimyasıyla yakılmış olan ciğerine çekmeli Allah'a inanma aşkını insan.

Allah'sız varolma mümkün değil. Ne var, ne yok, gökte ve yerde, soluk alan ve almayan, kımıldayan ve kımıldamayan, ot, böcek, kelebek, taş ve

insan, ancak Allah'ın varlığıyla vardır. Onsuz varolma, imkânsız. Onsuz varolma, ancak bir zan olabilir. Allah'sız var olduğunu sanan, işte ancak bir sanı içindedir. Bu sanı, şeytanın ayak izlerinden kalma bir lekedir.

Doğumundan öncesine baktığın zaman, ölümünden sonrasına düşünceni uzattığın zaman, nasıl kendini Allah'sız var sayabilirsin? Yıldızlardan, aydan ve güneşten, insan kalbinden, yerde bir amaç için yürüyen bir karıncadan, ciğer yiyen, fakat kendini çelik gibi sert bir mahfaza içinde koruyan verem mikrobundan, soluduğumuz hava zerrelerinden bir atom içinde zikreden elektronlara kadar, gerçekten, ortada bir "varlık macerası" vardır. Ama bu "varlık serüveni"ni sen nasıl yalnız kendine mal edebilirsin? Nasıl varlığı, var olandan ayırabilirsin? Bütün bu varlıkların, varoluşlarını, güneşin ışığını alan ev pencereleri gibi, bir yerden, daha doğrusu BİR'den aldığını anlıyorsun. Sonra O'nu inkâra kalkıyorsun. Allah'sız var olacağını sanıyorsun!

Arkanda Doğum Sütunu, önünde Ölüm Sütunu, sana Allah'ın varlığını ilân eden iki anıt, iki kitabedir. Sen onları okumasan da, onlar, yazılarını ilâhî bir yazıyla gözler önüne seriyorlar.

Her şey Allah'la diridir. İnsan, Allah'a inancını yitirmişse, ölüdür. Ruhu boğulmuştur, koğulmuştur onun. Onu diriltecek olan Allan inancıdır. Allah'ın her zamanda ve her yerde var ve hazır olduğuna inanmak. . Akıldan geçen düşünceyi, uzanan eli, kımıldayan kafayı, atan nabzı O'nun bildiğini, gördüğünü bilmek. Allah'ın buyruğu dışında

kımıldanmanın imkânsızlığını kavramak. Allah aşkı dışında bütün aşkların, Allah'ın varlığı dışında bütün varlıkların, Allah'ın buyruğu dışında bütün buyrukların yok olmaya, bozulmaya, değişmeğe, çürümeğe, ölmeğe mahkûm olduğunu kayıtsız ve şartsız bilmekten gelen yüce inanç. Ona ortak koşmamanın fecri. Ruhun önüne dikilen putları kırma seheri. İnsanın ve eşyanın ancak Allah'la var olabileceğinin şuuruna erme yüceliği. İşte insanın Allah'a inanmasından doğan mümin psikolojisinden bir fragman.

Allah'la insan arasında, inanç, en çabuk ulaştırıcı ve erdiricidir. Kur'an bu inanca götüren, Peygamber de Kur'an'a götürendir. İnsan, yükseldikçe Allah'a gidecektir. Allah'tan mahrum oldukça, ruhu kuruyacak, kaditleşecek, çirozlaşacaktır. Allah'a inandıkça, O'nun var olduğunu kavradıkça, bahara ermiş ağaçlar gibi yeniden uyanacak, ölüyken dirilecektir. Ölü toprakların yağmurla dirilişi gibi, ölü Arzın baharda uyanıp kabarışı ve yeşilliklerle donanması gibi, ölü insan ruhu da Allah'a inanmakla dirilecektir.

Allah'ın diriliğiyle yaşayan insan ne mutludur! Bir fâninin Bâki olan Allah'a susaması ne kutlu bir alınyazısıdır! Ermişler, Allah'tan başka varlık görmemişler, kendi varlıklarını da O'nun varlığıyla var bilmişlerdir. Her müslüman, Allah inancından kopmadıkça, asgari anlamda da olsa bir ermiştir.

Kâinattaki düzen, âhenk, yıldızların şiiri, bağırtılar, sessizlik, aşk, neşe, acı, haykırış, ölüm, ateşin yakıcılığı, boğucu duman, kurtarıcı ve öldü-

rücü su, hayat özü su, hayat tazeleyen hava, yakıcı rüzgâr, serinletici rüzgâr, hamile bırakan rüzgâr, kavuran, çölleştiren rüzgâr, rahmet yağmurlarını getiren rüzgâr, toprağın engebeleri, uçan kuş, yırtıcı gagalı şahin, feza, akan yıldızlar, akıl almaz ışık yılı uzaklıktaki güneş sistemleri, cevher ve köpük, deniz ve damla, rüya ve katı taş, şimşek ve ateşböceğinin havaya çizdiği kavis, eleğimsağma ve deniz dibindeki mercan, inci ve sünger, zalim yüreklerin canlı canlı haşladığı istakoz, yaşadığımız hayatın en tatlı ve en trajik çehresi.. evet işte bütün bunlar, ancak Allah'ın buyruğuyla var olmakta, başlamakta ve sona ermekte, artmakta, azalmakta.

İnsan, Allah'a inanmadan, Allah'ın varlığıyla var olmadan yaşayamadığını, daha doğrusu yaşayan bir ölüden farksız olduğunu anlamak ödevindedir.

Bunun için yaratıldı.

Allah'a, vahye, peygambere inanmayan akıl, ölü bir akıldır.

Kur'an sesini duymayan kulak sağır,

Allah'ın kudret ve eserlerini görmeyen göz kör,

Allah'a inanmadan yaşayan ruh meflûç ve ölüdür.

Allah'a inanmayan çağ, ölü bir çağdır.

Çağ, Allah'a inanmakla dirilecektir.

İnsan, insanlık ve çağ, Allah'sız yaşayamayacak bir biçimde yeniden dirilecektir.

TAPINMA

İnsan, bilerek bilmeyerek hep tapınma içindedir, tapınmadadır. Her kımıldanışı, ileri ve geri gidişi, günün aydınlığında veya gecenin karanlığında, tek veya toplu, gizli veya açık, her kıvranışı tapınmaya doğru veya tapınma eksikliğindendir.

İlk insan, tapınma aşkıyla, daha doğrusu bu aşkın kendi içini yakan aleviyle ağacı yonttu, taşa biçim vermeye kalktı, mağara duvarlarına tabiatın balı bin bir boya ile resimler çizdi, çizgiler çekti. Hep tapındığını, taptığını aradı. Ona yaklaşmak istedi. Onu çizmeğe, canlandırmaya çalıştı. Ama ağaç çürüdü, taş kırıldı, kayalar ufalanıp döküldü. İnsanın tapınma aşkı, tapması sona ermedi. Zayıflamadı, güçlendi, yanlışlardan arındı.

İnsanın, kendini verdiği her işe, o iş tapınmanın bir parçasıymışcasına sarıldığı anlar oldu. Hatta cinsel yakınlaşmalarını bile, büyük bir zihin değişimi ile, tapınmasına ortak ettiği veya or-

tak etmeğe çalıştığı zamanlar geçti. Önüne düşüp de kendisini şu veya bu felâketten kurtaran insanları, güzellikleriyle çağları etkileyen kadınları tanrılaştırdı. Hep, inanırken de, inkâr ederken de tapınma ihtiyacıyla çırpındı. Bunun farkında oldu veya olmadı. Ama, bu hep böyle oldu.

İnsan, hep kendi yaradılış sırrını aradı. Çocuk nasıl varolduğunu araştırırsa, insan da öylece kendi yaratıcısını aradı. Ona tam teslim oldu, veya başkaldırdıysa yine O'na başkaldırdı. Fakat hep O'na dönük oldu.

Sonra insan kimi kez O'nu kendi eksikliğine bakmadan taklide yeltendi. Yaratıcılık işine girişmeyi denedi. Zaman zaman yarattığını sandı ve bu zanla inkârcılığa saplandı. Fakat bu zanlar hep geçici oldu; yanlışlar, hakikat önünde, güneş doğunca eriyen karlar gibi eridi. İnsan, an an karanlıklarda kaldı. Fakat o büsbütün unutulmadı. Kimi zaman uzaklardan, kimi zaman yakınlardan karanlıklar içinde ona bir nur, bir ışık gösterildi. Ve o da ışığa koşan pervaneler gibi ileri atıldı. Yedi karanlık tabakasını delerek ışığa vardığı, yaklaştığı demler oldu. Hızır'ın karanlıklar içinde âb-ı hayatı arayışı neyse o da bu ışığı, bu nuru aradı. Umudu da bundandı, umutsuzluğu da. Peygamberlerin, sahabelerin, velilerin ve müminlerin şahsında insanlık O'na olan özlemini yaşadı. Bu özlem susuzluğunu gidermek için kitaplar, şeriatlar ve tarikatlar geldi. Sabır, tevekkül, rıza makamlarından yüksele yüksele insan teslimiyet noktasına vardı. Ve nihayet en büyük peygamberi

O'nu gördü ve böylece insan da, insanlık da O'nu görmüş oldu.

İnsan, vahiy ışığının büyük aydınlığında ne çağlar geçirdi. Medeniyetlerin temelinde bu inanış çağlarının tohumu ekilidir. Başlangıçta her medeniyet inançla ve tapınmanın bir uzantısı olarak kuruldu ve her kültürün ilk tüveyci, ilk mayası inanma oldu. Tarlaya atılan minnacık tohum, O'nu zikr ede ede, O'nun varlığının şuuru içinde, güzelliğine aşkından güçlenerek toprağı nasıl tutarsa, inanma da ruhta bilgilerin birbirine doğurgan bir bağla yaklaşmalarına sebep olur. Kültürün en küçük özü, birimi, parçalanmaz atomu, parçalansa da elektronu, nötronu ve çekirdeğinin içindeki en küçük parçacıkları, inanıştır. Bilgi, inanışın kendi yöresinde, eşya şartları içinde ve yüreğinde Yaratıcı'nın sevgisi, devinmesinden meydana gelir. Kültür, inanıştan doğar. Sonra inkâr, bir tepki halinde belirir. İnanış öz, inkâr tepkidir. Alıp götüren inanıştır. Tutan, alıkoyan, bağlayan inkârdır. İnkârın metafiziği büyü, inanışın büyük düzeni dindir. İnanış kutbunun askeri melek, inkâr kutbununki şeytan oldu. Fakat inkâr, kuvvet bakımından orada durdu. Meleğe yenilen şeytan durağında kaldı. Ama inanış, melek tabakasında da durmadı. Onu da aştı. Meleklerin kanatlarının yanacağı "son sınır"ları da geçti. Yerler ve gökler, eşya ve tabiat, şeytan ve melek katları da geride kaldı. İnsan, yaradılışının, toprağına değen "el"in sırrını araya araya varoluş şartlarının en yücelerinin de ötesinde Allah'a yaklaştı.

Bir sabah, yeryüzünün merkezindeki yeryüzünün yüreğindeki Mekke halkı uyandıkları zaman, Peygamberin Allah'a nasıl "iki yay aralığı" kadar yaklaştığını duydular. Bundan korktular, ürperdiler, bunun için hemen onu inkâra yeltendiler. Ama sonunda kabul ettiler. İnsanlığın düşü böylece gerçekleşmişti. O yükselişten bir iz olarak bize en doğru, en iyi, en güzel, en özlü, eskimez ve yıpranmaz tapınma olan namaz armağan getirildi. Namaz o yükselişten bir işarettir insanlığa. Gerçek müminin namazı boyunca, dünya, kesilmiş bir kurban gibi ayaklarının ucunda durur.

AĞAÇLAR VE MEZARTAŞLARI

Ölülerin başına dikilen mezartaşları gibidir putlar. Onlara benzerler, onlar gibi bir ölüye işaret ederler.

Putlar, milletlerin başlarına dikilmiş, âdeta onların ölümüne işaret eden ve bir daha dirilmemeleri için bilmem kaç çekilik göğdeleriyle, estetik ifadelere bile sığdırılmayan ağırlıklarıyla milletleri ezen ölüm heykelleridir.

Güneşten bahsederler, fakat milletleri güneşten mahrum ederler. Halk açlık içinde kırılır da umurlarında olmaz putların. Onlar, halkları ihtiraslarına kurban etmenin peşindedirler. Onları duygularından yakalarlar ve sürüklerler; ya kendileriyle birlikte veya kendilerinden sonra mutlaka o halkı bir felâket bekliyordur.

İnsanlar önce ateşi, suyu, güneşi, ayı, yıldızları, rüzgârı, yani tabiat güçlerini putlaştırdı. İlk

çağ dünyasının putları tabiattan geliyordu. Sonra onlara insanlar ortak yapıldı. İnsanlar önce yarı ilâhlaştırıldı. Grek dini bu putlar tablosunun dinidir. Mısır dininde ise, hükümdarların putlaştırılması, tanrılaştırılması daha keskin olarak görülür. Peygamberler, işte bu, gerek tabiattan, gerek hayalden ve gerek insanların, hükümdarların tanrılaştırılmasından doğan putları kıran, deviren Tanrı elçileridir. Üzerlerine bu mezar kapağı gibi geçen putlar ortadan kaldırılınca milletler yeniden dirilmeğe, yepyeni medeniyetler doğurmağa yüz tutmuşlardır.

Peygamberler, mezartaşlarını patlatan, deviren ve kendi hayat yolunda, göğe yükselme yolunda ilerleyen serviler gibidirler. Aslında ağaç sadece ve sadece bir taş kırıcısı değildir. Taş ağacın gelişme yolunu kapayandır. Ağaç yolunu kapayan taşı iterek, patlatarak, devirerek hayatın kudretini belirtir. Ağaç hayatın, mezar taşları ölümün sembolüdür. Ve sonunda hayat ölümü yeniyor.

Peygamberler de, hayatın sembolü ağaçlar gibi, ölümün simgesi olan mezartaşlarından farksız olan putları devirerek, ebedî hayatın, ezelî kudretin, yaradılışın ve dirilişin sözcüsü olurlar.

İnsanlık, zaman zaman bu "sözcü", bu "uyarıcı"ları gördü. Ölmüşken dirildi. Başlarına dikilen putları devirdi. Derin nefes aldı. Göğü ve yeri bildi. Hür oldu. Peygamberler insanlığı metafizik ve sosyal boyunduruklardan kurtardı.

Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa,

Hz. İsa ve en büyük peygamber, son peygamber, insanlığı putların egemenliğinden kurtarıp hür kıldılar.

Puta kul olmak esarettir; Yaratıcı'ya, Tanrı'ya, has ismiyle Allah'a kul olmak hürriyettir. Gerçek hürriyettir. Gerçek anlamda Allah'a kul olmak demek, mutlak hürriyetin sahibi olan Allah'tan hürriyet bağışını alabilmek demektir. Hürriyetin sahibi O; O verebilir hürriyeti. Putsa, bir zincir olarak insanlığın boynuna dolanır ve onu köleleştirir. İnsanları insanlara, halkları halklara köle yapar. Âdetleri âdetlere, örfleri örflere, kanunları kanunlara köle yapar.

Peygamberler gerçek hayatın mesajcıları olarak, ölümün işareti olan putları kırdılar. Onlar, Allah'ın izniyle halkları diriltikçe, putlar geri geri, batının, akşamın karanlığına çekildiler. Ama orda da bir sınır var, çekilmenin de bir sınırı var. O sınırda kızgın ateşlerde yandılar veya sularda boğuldular, eriyip kayboldular.

Ağaç büyüdükçe taşın yerinden oynaması, kırılıp un ufak olması gibi, putlar da peygamberlerin gelişiyle çöker, yıkılır ve tükenirler.

Putlaştıranların oyunu burda da bitmez, daha kıvrımlı bir yolu izlemeye başlarlar. Tanrı'yı putlaştırmak isterler, peygamberleri putlaştırmak isterler. Allah'ı kendi ırkının putu yapmak isteyen bir ırk, Hz. İsa'yı putlaştırmak isteyen bir kıt'a, yüzyıllarca hakikatın yolunu tıkadı, insanlığı çıkmaza sürükledi. Zulüm kapladı yeryüzünü. İnsan,

bunalımdan bunalıma düştü. Şimdi bile insanlık, bir tepki olarak doğup da kendilerine eklenen tanrısız putlar ve putlaştırmalar akımıyla birlikte bu iki zulmün pençesinde kıvranıyor.

Evet, çağımızda da, yeniden insanın putlaştırıldığı birtakım ideolojiler ve rejimler saltanat kurdu. Bu akımlar insanların zihnini put - kavramlarla ve kendilerini de put - liderlerle köleleştirdiler. Yüz milyonlarca insanın ve gencin örnek bir insan gibi başarısına taptığı diktatörlerin, modern tiranların ve firavunların dünyasındayız, çağındayız bugün.

Yeniden putların hakim olduğu bir çağdayız.

Putlar, iri putlar, büyük putlar ve daha küçük putlar.. Halklarını gerek kültürce, gerek fiilî olarak köleleştiren küçük, gülünç, minyatür putlar.. Kendisini tanrılaştırmaya kalkan âciz putlar... Çağımız bu putların âdeta sergi alanı. Putlar fuarı. İnsan, ağrılı insan.. Saat, ağrılı saat. Çağ, bu put alacakaranlığında boğulan insanlığın ufkunun ağarmasını beklediği ve umduğu çağ..

Bu ufuk ağaracak, bu gök aydınlanacak ve bu putlar kırılacak bir gün.

Peygamberlerin mirasçısı bir neslin diriliş aşısıyla..

İNSANIN DÜŞMANLARI VE ŞEYTANIN KÖLELERİ

İnsanın ne kadar da çok düşmanı var.

Önce, insan, kendi kendinin düşmanı. Nefs, ruha zıt bir üslûpla dünyaya yönelir, eşyayı kucaklar ve oluşu yorumlarken, her şeyden önce insanın kendi kendine olan zulmünü dile getirmekte, varlık aynasına insan biçiminde bu zulmün gölgesini düşürmektedir. Nefs, insanın enfüsî düşmanı. İçten vuran düşman. Ve insanın bütün öbür düşmanlarıyla elbirliği eden düşman. Onsuz hiç bir düşman insana gerçek bir zarar ulaştıramaz.

Sonra, şeytan, insanın en büyük düşmanı. Âfâktan gelen düşman. Eşyanın bütün haz silâhlarını donanarak ve bizzat içimizdeki düşman nefsle binbir türlü anlaşmalar imzalayarak karşımıza dikilen düşman. Bir yanda eşya, bir yanda nefs, özü aldatıcılıktan yoğrulu şeytan, ağını dün-

yaya geren bir zulüm örümceğidir. En teorik ve metafizik zulümden en pratik zulüme kadar iplikciklerini uzatan bir kötülük ahtapotu. Şeytan meleği aldatamaz. Çünkü: meleğin nefsi yok. Nefs, şeytana tam karşılık ve denk düşen bir iç şeytandır âdeta. Bir başka deyişle, nefs âdeta bir nevi enfüsî şeytan ve şeytan âdeta bir nevi afâkî nefs. Avcının tuzağı olan kuşa kanan ve sonunda av olan kuş gibi, nefs de içimizde şeytanın çağrılarına hemen cevap vermeğe hazır beklemektedir. Onun üstünde ruh ve ruhun üstün kuvvetleri olmasa, gözcülük ve bekçilik etmese, kimbilir nefsle şeytan ne oyunlar, ne düzenler kurarlardı insan için.

Eşyada âdeta ekili gibi duran insana haz ve acı verme özelliklerini, evrensel bir kompozitör gibi, şeytan, baştan çıkarmanın korkunç senfonilerinde kullanır. Ve nefs, sirenlerin sesiyle büyülenen tayfalar gibi, şeytanın sesinde titreyen melodileri takip eder. Ruhun üstün müziği gelip de bu putlar şölenine yakışır şeytan klanının müziğini bastırmasa, nefs eşya ortasında çılgın çılgın döner durur. İnsan eşyaya doğru koşmaya ve eşyayla birlikte koşmaya, eşyada erimeye, eşyada kaybolmaya başlar.

Meleği ak bir renkle ifade edersek, onun tam zıddı olarak şeytanı kara bir renk olarak düşünebiliriz. Melek ruhun yüceldiği zamanlarda insana yardımcı olduğu halde şeytan insanın düşüşünün öncüsüdür. Cennetten düşüşünden başlayarak her zamanki ve her durumdaki düşüşünün yol açıcısıdır şeytan. O dünyayı bir kötülük piyanosu gi-

bi kullanır ve her eşyadaki nefse uygun tuşlara dokunarak insanları doğru yoldan saptırır.

Şeytandan sonra ve şeytanla birlikte putlar ve putlaştırmalar, insanın en büyük düşmanlarındandır. Putlara insanları tapmaya götüren şeytandır. Şeytan, şu veya bu anlamda insanların dikkatini çeken ölmüş kişilerden birtakım mitler örer, bu tarih veya masal kahramanlarından birtakım putlar yontar ve insanları doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bunlara tapmaya çağırır. Bu tapmanın bin türlü biçimi vardır ve hepsinin özü Allah'a tapmaya engel olmak, Allah'a yaratıcılıkta ortak koşmak, Allah'ın kudretini putlara izafe etmektir. İnsanlar bir başka insanı putlaştırırken farkında olmadan kendi nefslerinin köleliğini yaparlar. Nefs şeytanın baştan çıkarışıyla üstün sanılan kişilerin şahsında kendinden bile gizleyerek tanrılaşmayı denemek ister. Şeytan, insan ve nefsin ördüğü put, insan ruhunu bağlayan bir donma, bir taşlaşma, bir felç işaretidir. Putları ve puta tapmayı sadece ilk çağlara ait sanmak yanlıştır. İlk çağlarda din açıkça puta tapıcılıktı. Fakat daha sonraları, insanların Allah'a ortak koşulduğu veya Allah'ın inkâr edilip yerine bir takım ölülerin sevgisi konduğu en putatapıcılık olduğu gibi var demektir. Çağımız bu bakımdan belki yarı veya tam putlaştırılmış kişilerin bir tufan çağıdır. Allah'ı inkâr eden marksizm, tarihî materyalizm akımı put üreten bir ortamı dünya yüzüne yaymaktadır. Öte yandan onun karşısında bulunan kapitalizm ve taklitleri de türlü adlar altında irili ufaklı putlar ordusunu üretmektedir. Bugün

Ortadoğu gerek komünist, gerek kapitalist dünyanın etkisinde bu putların taklitlerinin istilâsı altındadır. İnsanlar, birtakım putlaştırılmış kişilerin kısa süreli dogmalaşmış buyruklarıyla köstekleenmekte, ileriye gitmekten alıkonmakta, kritik ruhu öldürülmekte, samimi düşünce ortamının doğmaması için putlar en büyük araçlar olarak kullanılmakta, görünüşte tanrılaştırılmışken gerçekteyse onlara aslına da lâyık olarak uşaklık yaptırılmakta, insanlar bildikleri birçok konuda susmakta, kısacası insan haysiyetinden yoksun bir hale getirilmekte, Allah'tan uzaklaştırılarak, putlara yaklaştırılmış olarak gerçek hürriyetten mahrum birtakım köleler gibi şaşkın, ağır bir yükten başka bir şey olmayan hayatlarının bitmesini beklemektedirler.

Aslında putların içinde kendisine taptıran şeytandır. Putlar, şeytanı sembolize etmektedirler. Nefs, şeytan ve kahramanlaştırılmış insandan örülü bir üçgenin heykeli olan put, Allah'la insan arasına konmuş göz boyayıcı bir panodur. Sihirli bir pano. Nefs ona baktığı zaman belli belirsiz kendi benzerinin idealleştirilmiş olduğunu şuuraltından sezmektedir. Tapınması onda kendisinedir. Şeytansa insanı Allah'tan çevirmede, putu, her zaman için âciz olan putu, maddesiyle, anlamıyla aczin ta kendisi olan putu âlet olarak kullanmış ve böylece bir nevi kendine taptırmıştır insanı. Kur'an'da **tağut** ismiyle anılmaktadır bu şeytanla putun anlamca içiçe geçmiş biçimi. Bir yüzü şeytana dönük, daha doğrusu şeytandan yapılmış, bir yanı nefse dönük, daha doğrusu nefsten

örülme ve bir mit insanının şahsında toplanmış putlaşma demek olan tağut, insanı Allah'a tapınmadan alıkoyan ve insanın tapınma duygusunu kendisine çevirmek isteyen her şey ve herkestir. Çağımızda da ne kadar çok tağutlar, tağut taklitçileri, tağutlaşanlar, tağutluğa özenenler vardır. Ve insanı Allah'a tapınmaktan alıkoyan her şeyde ve her insanda mutlaka tağuttan bir iz, bir işaret vardır, üzerlerinden bir tağut soluğu geçmiştir bu şeylerin ve bu insanların.

Evet tağutlar, yani şeytanlar ve putlar, putlaştırılmış insanlar ve ölü hayalleri ve onların uşakları ve köleleri insanları Allah'a yönelmekten alıkoymakta en büyük düşmanlığı yapmaktadırlar onlara. İnsanlar bu saplantılarıyla birtakım insanların önünde, hatta birtakım insan gölge ve hatıralarının önünde âciz kalmaktadırlar. Halbuki, putlaştırılan insanlar, Allah'ın önünde âciz değiller midir? Allah onları da yaratmış, büyütmüş, onlara türlü nimetini vermiş, sonra öbür insanlar gibi onları da ölümle yakalamış, etlerini çürütmüş, kemiklerini toz haline getirmiştir. Aklı olan, onlara saplanmaz. Saplananlar, şüphesiz şeytana tam teslim olmuş kişilerdir.

Nefs, şeytan ve putlardan sonra insanın düşmanları firavunlar, tiranlar, diktatörler, zalim ırklar, kavimler ve insanlardır. Bunlar hem Allah'ın, hem insanın düşmanıdırlar. Zaten Allah'a düşman olan, insanın dostu olabilir mi? Putlar, ölmüş ve masalların ve geçmiş zamanın alacakaranlığına karışmış, mitleşmiş kişilerin tanrılaştırılmasından doğmuşken, firavunlar, da-

ha sağlıklarında kendilerini tanrılaştırmaya kalkmışlardır. Nemrutlar, firavunlar ve benzerleri, insanların Allah'a tapmalarına karşı savaş açmışlar, halkı zorla kendilerine taptırmaya çalışmışlar, bu uğurda işlenmedik zulûm bırakmamışlar, sonunda Allah'ın cezasına çarpılmışlar, en şerefsiz ölümlerle yok olup gitmişlerdir. Kendilerinden kalan tek iz, zulûmlerinin, çağlar boyunca unutulmayan, zaman geçtikçe daha çok beliren, insanların ibretle ve en kötü örnek sayarak andıkları hâtıralarıdır. Bir iz daha kalmıştır firavunlardan. İlâhî hikmet, âdeta, firavunlara kendi elleriyle, kıyamete kadar insanlığa Allah önündeki aczlerinin bir somut tecellisi olsun diye, kurumuş, kararmış, kaditleşmiş çıplak vücutlarının mumyalarını hazırlatmıştır. Mumya ve ehram: işte firavunlardan kalan. Yani mezar ve çürüyüp unutulmak nimetinden bile mahrum, insanlığın önünde zulmün âciz kadavrası olarak duran ölü vücut. İşte tanrılık iddia eden, Allah'la savaşa çıkan firavundan kalan iz.

Firavunlar, diktatörler ve tiranlar şeytanın köleleridirler. İçlerini kaplayan gurur ve büyüklenmek illeti, şeytanın melek ve insan önünde kapıldığı aşağılık duygusundan onlara bulaşmış bir kötülük, bir hastalıktır. Yaratan, öldüren, tekrar dirilten, ezelî ve ebedî Allah'a boyun eğmemek, başkaldırmak, insanları O'na yönelmekten çevirmek, tanrılaşmak ve ebedîleşmek için yapılan boş ve gülünç çabalarıdır. Allah'ın zaman kılıcı, bunları biçmiştir.

Çağımızda da insanın düşmanı ve şeytanın

kölesi modern firavunlar, diktatörler gelip gitmekte, zaman aynasında boylarının ölçüsünü almaktadırlar. Ve daha kötüsü bunlar sistemlerini kurmuşlardır. Allah'ı inkâr etmenin, Allah'a başkaldırmanın sistemleri, insanlığın bugün en büyük felâketi olarak başına dikilmiştir. Kapitalizm ve komünizm, her türlü kurnaz ve gizli kapaklı aldatıcı tatlı kelimeler altında insanları Tanrı yolundan soğutmanın, insanı maddeye ve zalimlere taptırmanın korkunç çarklarını kurmuşlardır. Babil'in Harut ve Marut'u bugünün aya varan korkunç tekniği olarak bu şeytansı sistemlerin buyruğundadır. Şeytanın köleleri, gece gündüz efendilerini memnun etmeğe çalışmaktadır.

Kapitalizm, şeytana sağ yanından, sosyalizm de sol yanından yanaşan bir sistemdir. Çok yüzlü şeytanın sağ yüzünü kapitalizm, sol yüzünü de sosyalizm meydana koyuyor. Kur'an anlayışında bu ikisi de solcudur. Kapitalizm, özelliği gereği kavramları bile sömürmektedir. Sağcılık kavramı, onun bu zulmü altında inlemektedir. Bu iki maddecilik akımı, gerçek hürriyet demek olan insanın Allah'a bağlanma akımını ortadan kaldırıp yerine şeytanın egemenliğini koymak istemektedirler. Ama bir gün onlar da putların, firavunların âkibetine uğrayacaklardır. Çünkü Allah'ın egemenliği her zaman için ve ebedîdir, şeytanın egemenliği ise bir süreyle sınırlı ve gelip geçicidir.

GEÇMİŞTE VE GELECEKLERE DOĞRU İNANÇ

Fırat ve Dicle medeniyetlerinde çok tanrıcılıkla, hükümdarın kendini tanrılaştırması birleşmekte, yani putlarla prototipi Nemrut olan hükümdarlar kültü birbirine karışmaktadır. Halk, ezilmekte ve kör bir şekilde putlara ve hükümdarlara taptırılmaktadır. İşte buna karşı başkaldıran peygamberler, hakikat uğruna başlangıçta tek başlarına savaşa girişmişler, putları ve şahsını putlaştıran tiranları yıkmışlardır.

Nuh peygamberin savaşı, zalim bir kavimle ve zalim insanlarla olmuş, nihayet inanmayanlar suya gömülürken, inanmışlar bir geminin içinde kurtuluş yolunu tutmuşlardır. Nuh tufanı ve kurtuluş bir gerçektir. Fakat bizim için bu gerçekten de daha önemlisi, bu tufanın ve kurtuluş gemisinin sembolik ifadesinin gerisindeki anlamdır. Gerçekten çoktanrıcılar, tanrıtanımazlar, sapık

kavimler ve zalim hükümdarlar, tarihin karanlığına gömülmüşler, âdeta tarih tarafından boğulmuşlar, inananlar ise tarih boyunca kesilmeyen bir süreklilik ve canlılık içinde bugüne kadar gelmişlerdir. Çağımızın gafilleri ve cahilleri Nuh'un Gemisini Ağrı Dağı'nın tepelerinde arayadursun, o gemi gerçekte bugün bütün anlamıyla ayakta durmakta ve tehlikeli suların üstünde seyretmektedir. Evet, müminleri, Allah'a inanmışları taşıyan gemidir o. Müminlerin mânevi birliği ve bütünlüğüdür şu anda yaşayan Nuhun Gemisi.

Âd ve Semud kavimleri de Nuh ve Lût Kavmi gibi, düzelmedikleri için, Allah'ın yoluna yanaşmadıkları için cezalandırıldılar, yok oldular. Allah, onları ya doğrudan doğruya, ya dolaylı olarak taptıkları tabiat güçleriyle yok etti. Bu da bir adalet oldu. Çünkü Allah yerine yaratığına tapmak başlı başına bir zulûm olduğu gibi, bizzat o yaratığa da bir zulûmdur. Tabiat da Yaratıcısı olan Allah'a tapar, kendisine değil, Allah'a tapılmasını ister. Bitkiler, çiçekler, ağaçlar, yemişler, hayvanlar, kendilerine özgü dilleriyle, tavırlarıyla ve edalarıyla, hayat tarzları, duygu anlatımları ve tüm yaşama anlamlarıyla kendilerine değil Allah'a tapmanın doğruluğuna birer şahit ve birer kılavuzdurlar. Bunu anlamayan, Nuh, Âd, Semud ve Lût kavimleri bizzat yaptıkları aracıyla yeryüzünden silindiler. Biri suda boğuldu, birini toprak yuttu, birini bir ses, birini bir rüzgâr götürdü. Anlamları da silindi tarihten. Yeni çağdaki benzerleri bile onları müdafaa edemez oldular.

Nuh, Salih ve Hûd Peygamberlerin inanç ve ahlâk savaşından sonra ve Lût Peygamberin aynı savaşı yürüttüğü sırada Hz. İbrahim, İnananlar Milletini kurma savaşına girmiştir. Bir yanda Dicle–Fırat medeniyetleri, bir yanda Mısır medeniyeti, Allah'a ortak koşulan, hatta O'nun yerine ikame edilen birçok putların karanlığı içinde, Nemrutların ve Firavunların tanrılaşma yolunda halklarına empoze ettikleri yanlış inançlar içinde yüzerken, ortaya çıkan İbrahim Peygamber, insanları, gerçek inanç özgürlüğü olan Allah'a inanma ve O'nun dışında hiç bir tanrı tanımama yoluna çağırdı. Bu uğurda ateşe atıldı. Asi kavimleri Allah'ın buyruğuyla yok eden tabiat gücü, burda yine onun buyruğuyla âdetinin dışına çıktı, bir mucizenin etkisine girdi ve o kuvvet, yani ateş yakmadı. Sembolik anlamıyla da tarihî gerçek böyledir; yanlış inançlı, gurura batık Nemrutlar, Firavunlar ve çağlarının yanlış inanç ve baskıları zamanın ateşinde kül olup gitti. Fakat Hz. İbrahim'in adını, anısını ve yolunu, zamanın ateşi yakmadı. Onun ismini ve yolunu, Hz. Musa da, Hazreti İsa da saygıyla andılar ve devam ettirdiler. Hazreti Peygamber de Hz. İbrahim'in büyüklüğünü ilân etti. Onun açtığı bayrağın ebedîliğini ilân etti. Kur'an, O'nun müslüman olduğunu ortaya koyarak etrafında yapılan tartışmaların boşluğuna işaret etti. Evet, işte O'nun diktiği bir taş, Allah'a ibadet etme yeri, Allah uğrunda oğlunu feda etme buyruğunda sona kadar dönmeden ilerlemesinin anısı etrafında büyüyerek gelişen ve bu-

günkü halini alan Kâbe, O'nun açtığı tevhid bayrağının hâlâ gökte dalgalandığına şehadet etmekte, her yıl bir milyon müslüman O'nun şeytanı taşladığı yerde şeytanı taşlamakta, O'nun kurbanının benzeri olarak kurbanlar kesmektedirler. Ve O, inananların, Tek Allah'a inanıp putları yıkanların, gönüllerindeki Allah sevgisini başka bir tapma ve sevgi ile bulandırmayanların, gölgelemeyenlerin milletini kurdu. Bu millet o tarihten bugüne kadar, kâh parlayarak, kâh her yeri kaplayacak kadar genişleyerek ve büyüyerek, en daraldığı ve azaldığı, etkisinin zayıfladığı çağlarda bile büsbütün ortadan kalkmayarak bugüne kadar devam etti. En büyük ve muhteşem dönemini Hazreti Peygamber devrinde ve O'nun halifelerinin döneminde idrak etti. O dönemlerden insanlığın damağında unutamayacağı bir tad kaldı. Bu tad ebedîdir.

Yunan ve Roma çoktanrıcılığıyla Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerindeki çoktanrıcılık arasında bir fark vardır. İlk bakışta ikisinde de tanrılar, konkredirler, ikisi de tabiat güçlerini sembolize etmektedirler. Fakat, daha derinlemesine bir bakışla, en çok tabiat kuvvetlerinin sembolizasyonunu Greklerde görürüz. Roma, bu tanrıları, bir kudret ve devlet hâlesiyle donatmıştır, o kadar. Mezopotamya ve Mısır tanrılarıysa hem daha sembolik, karanlık çehreli, hem daha metafizik etkili tanrılardır. Bunlar da konkre ve müşahhas olmalarına rağmen, bir yanlarıyla da mücerrettirler. Daha doğrusu, Yunan tanrıları sadece müşah-

has varlık ve tabiat güçlerinin sembolizayonundan doğmuşken, Mezopotamya tanrıları âdeta, Tek Allah'a karşı bir takım müşahhas tanrıları çıkarma çabasından, yani mücerret ve sembolik özelliği de olan birtakım maskelerle konkre putları güçlendirme kaygısından doğmuşlardır. Ehramlar gibi. Dünyanın bu en müşahhas ve mücessem eserlerinin iç dehası, soyut bir sanat duyarlığı taşımaktadır. Mezopotamya tanrıları, sanki, mücerret bir inanış özelliğini taşıyan bir medeniyet dünyasının bu inanç ve duygularını canlandırma ve konkre hale getirme yoluna sapmalarının eseri olmuştur. Bu da bize başlangıçtan beri insanlıkta Tek Allah'a inanma bilgisinin bulunduğunu, fakat insan gururunun karşı koymasıyla karanlık sembolik, hatta nerdeyse mücerret anlamlı denilebilecek, gerçekteyse geri planlarında şeytanın yüzünü gizlediği Mezopotamya ve Mısır tanrılarının çehreleri belirdi. Firavunların ve Nemrutların tanrılığa özenişleri de, hükümdarlık ve devletin, bir bakıma konkre, bir bakıma abstre gücünü temsil etmeleri ve kullanmalarının verdiği cesaretle oldu. Fakat, gerisinde saklanan şeytanla birlikte bu putları ve şahsını putlaştıranları Allah gönderdiği peygamberler eliyle devirdi. Hz. İbrahim, putları devirdikten başka, Tek Allah'a inananların toplumunu kurdu. Hz. Yusuf, bu toplumu o zamanki dünya devleti gücüne kavuşturdu. Sonra inananlar toplumunun, yine kendisini putlaştıranların baskısı altında inlediği çağlar geldi. İşte, Hz. Musa, toplumunu Hz. İbrahim'in kurduğu inananla-

rı, yeniden hürlüğe kavuşturan büyük peygamberdir, yoksa bir ırkın gurur heykeli değil.

Grek politeizmine karşı iki başkaldırış sezinliyoruz Yunan uygarlığı içinde. Birincisi, dar ve küçük bir tesir alanında eriyip giden Pitagoras'ın cebirden mülhem mistisizmi. Mücerrede yönelen tek dinî eğilim bu olarak görülüyor Grek medeniyetinde. Ama bu da başarısız bir başkaldırış olmuştur. Sonra daha büyük ve yankıları bugüne kadar kadar süren ikinci başkaldırış oluyor: Sokrat'ın başkaldırışı. Ancak eldeki metinler değişikliğe uğramamışsa Sokrat bu konuda âdeta ikili bir ruh taşımaktadır: bir yandan içinde bir sesin âdeta Tektanrıcılığı fısıldadığını imâ ediyor, bir yandan da o çağda yapılan ilâhları tanıyor. Kimi zaman tanıyor, kimi zaman reddediyor. Metinlerin sonraki filozoflar tarafından tahrif edilmiş olmaları da çok mümkündür. Mümkündür ki, Sokrat çoktanrıcılığa karşı savaş açan bir kahraman olsun. Zaten O'nu kendi eserlerinden değil, Eflâtun'un eserlerinden tanıyoruz. Eflâtun kendi anlayışına göre bir Sokrat çehresi çizmiş olabilir. Çünkü : o bu güçte bir filozoftur. Öte yandan Eflâtun'un metinleri de zamanın tahripçi etkisinden kendisini kurtaramamış olabilir. Kaybolan ve değiştirilen nakillerle kendiliğinden değişen, eklenen metinler ortaya çıkmış olması pek mümkündür. Sokrat'ın ne olursa olsun, ister tam anlamıyla Allah'a inanan bir kişi olarak, ister bunu belli belirsiz sezen bir kişi olarak olsun, politeizme bir kritik ışığı tutmuş olduğuna şüphe olmasa gerektir. Bütün an-

lamlar onun amansız düşünce ve kritik süzgecinden geçerken Yunan tanrılarının kendilerini bundan kurtarmış olacakları pek düşünülemez. Böylece Yunan medeniyetinde bir filozof da bu uğurda başını vermiştir. Onun hayatına son veren politeizm ve Yunan uygarlığı da böylece ilk darbeyi yemiştir. Bundan sonra artık çökme dönemi iyice başlamıştır. Nitekim az bir zaman sonra Makedonya ve Roma istilâsı gelir ve eski Yunan medeniyeti de böylece o sayılamayacak kadar çok tanrılarıyla birlikte masal olur.

Roma'ya gelince, onun çoktanrıcılığını daha trajik bir akibet beklemektedir. Roma, Grek medeniyetinden hırsızlama aktardığı bu tanrılara birer kılıç kuşandırarak veya Romalı adlar vererek, âdeta Atinalı bir yurttaşı Roma'da senatör yaparcasına dış ihtişamın şaşaasıyla donatarak yaşatacağını sandı. Ama aldandı. Çünkü : bunlar Yunanistan'dan, yaşayan ölüler şeklinde gelmiş tanrılardı. Ve bunlar Roma'da can verdiler. İlk çağların konkre düşüncesi aşamasından çıkıp abstre düşünce çağına girmeye başlayan insanlık, bu, zaman içinde ihtiyarlamış ve gülünçleşmiş, kendi medeniyeti içinde bile depase olmuş tanrıları terk edecekti. Yeni bir çağ başlıyordu. İnsanlık Ortadoğu'da daha önce yaşadığı bir dönemin düşünce ve inanç yapısına yüzünü döndürmek üzereydi. Nitekim işte bu şartlarda Hz. İsa ortaya çıktı. Kutsal bildiriyi, Allah'tan başkasına tapmama inancını insanlığa yaymaya uğraştı. Paganizmle monoteizmin savaşı yüzyıllar sürdü. Eski dünya yeni dün-

yaya dönüşürken, konkre anlayış abstre kavrayışa çevrilirken, eskiyi temsil eden Roma Devleti ile yeniyi temsil eden hıristiyanlık arasında bütün bu çatışmalar bir uzlaşmayla son buldu. Böylece eski çağ bitmiş, kapanmış oldu, ama yeni çağ da başlamadı. Bir köprü dönem, bir geçit çağı oldu tahrif edilmiş hıristiyanlık. Nitekim bu uzlaşma, hak dinden taviz verme, sonradan meyvesini verecek, Rönesans denilen gerçekte geriye dönüş çağı başlayacaktı. Eski Yunana, çoktanrıcı döneme dönüş özentisi. Gerçi Rönesansta din alanında geriye dönüş olamamışsa da hıristiyanlığın da altın çağı sona ermiştir. Artık din olarak hıristiyanlık egemenliğini yitirmiş, gelişen, gittikçe bütün dizginleri ele geçiren teknik önünde her gün verilen yeni tavizlerle yaşamaya, ayakta durmaya, hiç olmazsa büsbütün silinmemeye çalışmıştır.

Eski çağın bitip yeni çağın başladığını ilân, gerçekte islâma nasip olmuştur. Arabistan'da, Asya'da ve Afrika'da, hıristiyanlığın varlığına rağmen yaşamaya devam eden putperestliğe, çoktanrıcılığa öldürücü darbeyi indiren islâmdır. Evet, Arabistan'da, ve Kuzey Afrika'da putları deviren islâm İran'da tapılan ateşi söndürmüş, politeizmin hıristiyanlıkla bağdaşık kalıntısı olan Bizans'ı ortadan kaldırmış, böylece üç kıtada da tavizsiz olarak Tek Allah'a inanma inancının savaşını yapmıştır. Çağımızda bile islâmın yayılışı devam etmiştir. Bugün en genç kıta olan Afrika, çocukluk döneminden çıkarken olgunluk dönemine müslüman olarak girmektedir. Her gün biraz da-

ha müslüman bir kıta olarak ortaya çıkmaktadır Afrika. Asya'da da bir yandan Okyanusun kuzeyine, bir yandan güneyindeki adalara kadar uzanmış, Batıda da Amerika'da mâzlum ırk olan zencilerin umut kaynağı olmuştur.

Evet, Mekke'de yükselen Allah'a inanışın sesi yüzyıllarca insanlığın ufkunu aydınlatmış, adalet, erdem ve medeniyet ışıklarını dört yöne saçmıştır. Evet, gerçek insanlık, islâmın prensipleriyle varolabilmiştir. Allah'tan başkasına tapmama, putların ve putlaştırılmış kişilerin önünde eğilmeme, zulme başkaldırma, iyilikleri yerleştirme ve kötülükleri yok etme, renk, ırk, zenginlik, kudret farklılıklarından dolayı insanların birbirine zulüm ve baskı yapmalarına karşı amansız savaş açma, öldükten sonra insanın tekrar dirilerek yaptığı en küçük kötülüklerin bile hesabını vereceği, cezasını çekeceği, yaptığı bütün iyiliklerin de karşılığına kavuşacağı bir günün mutlaka geleceğine inandırma, yani Allah'ın hükümlerini hakim kılıp şeytanın hakimiyetine son verme, zulmü ve gururu, insanların birbirlerini ezmelerini yıkma yolunda, islâm, Ulu Peygamberin Mekke sabahlarından birinde ilk ses yükseldiği tarihten bu yana savaşını sürdürmektedir. İki yüz yıldan beri Avrupa'nın yıkıcı etkisine dayanmakta ve Batının cinayetlerinin ortağı değil mağduru olmakta veya mağdurlarına, kurbanlarına umut ve teselli taşımaktadır. Tarih felsefesi açısından orijinal bir medeniyet bile sayılmayan Rönesans sonrası Batı Medeniyeti, gittiği yere adaletsizlik, insanların önünde eğilme,

Tanrı'yı unutma, insanlara köle olma, soysuzlaşma, erdemden uzaklaşma, maddeye tapma, bozulma, yıkılma ve çökme tohumlarını da beraber götürmüş, gittiği yeri maddeten sömürmüş, mânen çürütmüş, ulaştığı insanların hem ruhunu, hem ülkesini çölleştirmiştir. Ve onun son meyvesi, bizzat kendisini de yutmaya hazır bir kanser gibi ortaya çıkan ve âdeta insanlığın sonundan bir kara haber olan komünizmdir. Halbuki, islâm gittiği yere adalet, Allah'tan başkasının önünde eğilmeme, eşitlik, ışık, umut, medeniyet götürmüş, köleliği ortadan kaldırmış, insana kulluğu yıkmış, zulmü mahvetmiştir. Şimdi yine gerçekte ve erdem açısından teknikle donanmış barbarlıktan başka bir şey olmayan Batı ve komünizmin karşısında insanlığın savunucusu olarak yalnız o durmaktadır. Ve insanlık yeniden uyanmaya başlamıştır. Asya, Afrika derin bir uykudan uyanmanın ilk sıkıntıları içindedir. Tekniğe sahip olma şuuru bütün dünyaya yayılmıştır. Tekniği tekelinden kaçırmakta olan Batı dünyası, ta derinden ve içten yenilenmezse kendisini acı bir son beklemektedir. Uyanan yeni kıtalar ve ülkeler de, ilk acelecilik içinde sarıldıkları, gerçekte yine bir batı ideolojisi olan komünizm ve sosyalizm akımlarından, yani insanın insana kulluk ettiği, bir takım putlara taptığı modern paganizmden vazgeçmek, sıyrılmak zorundadır. Yine inananların çağı gelmektedir. Müslümanların yeni bir altın çağının eşiğindeyiz. Evet, çok çetin engeller var. Fakat bu engelleri aşmanın şanı da büyük. Müslümanlar, ilkin,

kendi ülkelerini, yani Ortadoğu'yu, her türlü dış, yabancı, batıl ideolojinin, kızıl ve kara emperyalizmin, kültür ve madde emperyalizmlerinin etkisinden kurtarıp temizledikten sonra bütün islâm dünyasını, sonra müslümanlaşmış genç bir kıta olan Afrika'yı kurtaracaklar, daha sonra da bütün insanlığın islâm nimetinden faydalanarak kurtuluşa ermeleri için çalışacaklardır. Müslüman aydınlara düşen, işte böyle büyük ve aydınlık bir geleceği hedef almaktır. Amaç budur. Büyük amaç budur. Biz, inanmış kişiler olarak bu büyük aydınlığa, Allah'ın yaktığı sönmez islâm ışığının bu büyük aydınlığına doğru koşmak ve insanlığı bu ışığa doğru çekmek için ileri atılmalıyız. Bundan ötesi, Allah'ın vâd ettiği zaferden başka ne olacaktır?

GÖKLE YER ARASINDA İNSANIN ANLAMI

İnsan, yaratıldı yaratılalı kendi anlamını arayan yaratık. Arayan, arayan, bulamadığı zaman bile arayan, bulduktan sonra da arayan, bulamadığına aklı kesince kendine şu veya bu tarzda, şu veya bu dil ve semboller içinde bir anlam yakıştıran, fakat sonunda bu anlamla da yetinemeyen, bu kez kendi anlamını çevresinde arayan, çevrenin, yani kendini çevreleyen evrenin, ayın, yıldızların, güneşin, uzayın, zamanın ve mekânın, eşyanın, varoluşun anlamını arayan ve bu aramasına bir türlü ara vermeyen, durmadan arayan, içinde bulunduğumuz çağda da aramasını durdurmamış bulunan, ilerdeki çağlarda da bu arayışı uzatmaya niyetli görünen bir yaratık.

Dicle-Fırat medeniyetlerinde insanın anlamını kavramamızı sağlayacak elimizde kesin ve yeterli belgeler bulunmamakla beraber, o günün ge-

nel medeniyet anlayışı içinde insanın yerini saptamak mümkün olabilir. En azından bu uygarlıklarda insanın evrendeki yeri hakkında belli belirsiz bir düşünceye, müphem bir sezişe, sahip olabiliriz. Yani bir sezgiyle bir anlama ulaşabiliriz. Bildiğimiz, belki de o güne ait en önemli bilgi, Mezopatamya insanının yeryüzünden çok, gökyüzünde yaşadığıdır. Şüphesiz fizik varlığıyla değil, ruhuyla ve zihniyle, ama bütün fiziğini de saran bir güçle, Mezopatamyalı, yani Babilli, Urlu insan, gökyüzünde yaşıyordu. Dicle ve Fırat nehirlerinin arasında muhteşem yaz gecelerinin yere yakınlığı, yıldızlarla dolu bir gökyüzü, âdeta gökyüzüne atlastan bir kuşak gibi sarılmış samanyolu, onun ruhunu ilhamlarla dolduruyordu. Ona göre, güneş, ay, yıldızlar birer canlı, âdeta bir ilâhtı. Yerde de ilâhlar vardı. Bütün bu yer ve gök ilâhlarını birleştiren genel bir hava, toplayıcı ve kavrayıcı bir anlam vardı. O da genel bir cebir, genel bir geometriydi. İnsan kaderini bu gök geometrisi çiziyordu. Yunan tanrıları bir nevi insan kaderinin uzmanlaşmış sembolleriyken Mezopotamya ilâhları, insandan apayrı, insanın üstünde, insan kaderini oluşturduğu kabul edilen mutlak zaruretlerdi. Mezopotamyalılar, ay, güneş ve yıldızları birer tabiat varlığı gibi düşünmezlerdi. Gök vardı; gök tüm ilâhtı ; göktekiler tüm ilâhlardı. Yerdekiler, insanlar göğün serfi idi, bu yüzden hükümdar, göğün, yıldız, arz ve güneşin temsilcisi, bir nevi tanrı - hükümdardı. Çünkü: devlet, gök düzeninin yere vurmuş bir aksiydi, bir yankısıydı. Devlet bir

yankıydı. İnsanların ödevi bu yankıya olduğu gibi cevap vermekti. Gök geometrisini yere işlemekti âdeta. Bir nevi, insanlar gök işçileriydi. Mezopotamyadaki büyük sulama düzeni, kanallar, ekin saltanatı, maddî faydalanmadan çok, bir din ödevini, bir ayini yerine getirmek içindi. Babil kulesi ütopyası, insanların göğe doğru yükselme, gök düzenine katılma ve orada göğün künhüne varma, erme arzularının bir hayaliydi. İnsanın anlamı, astronomik gerçekleşmelerde, makro âlem kıpırdanışlarında bir malzeme olmaktan ibaretti. Bir vida; gök için işçi olan bir vida. Veya vida olan bir işçi. Gündüz, güneş varoldu mu, insan yok oluyordu; gece yıldızlar bütün ihtişamıyla varolunca insan yine yok oluyordu. Yaşayan yalnız gök ve ilâhlardı. Bir de onların naibi hükümdar. Yer tanrıları da, âdeta göktekilerin yerdeki mankenleri veya maketleriydiler. Hz. İbrahim, işte bu gök ve yer tanrılarının içyüzünü ortaya koydu. Ayın, güneşin ve yıldızların sırrını ortaya koydu; bunların içyüzünü deşti. "Tek bir Tanrı vardır" dedi. Ay, güneş ve yıldızların birer tabiat parçası, yani birer yaratık olduğunu gördü, tanrı olmadıklarını bildi ve bildirdi. "Ben batanları sevmem" dedi. Evet, bunlar batanlardı ; batmayan biri vardı. İnsan, bu batanları değil, o "batmayan"ın kuluydu. Ve yalnız kulu değildi, seveni ve sevileniydi de. Hz. İbrahim'in, "Allah'ın dostu" ismini alışının anlamı burdan başlıyor. İnsan, Tanrı'nın dostu olmaya başlıyor. Artık, ayın, yıldızların, güneşin kulu kölesi, onların çizdiğine göre trajik yaşantısını dol-

duran bir serf değil, onlar gibi bir yaratık oluyor, onlara eşit oluyor, hatta onlardan üstün oluyordu. Artık insan, gök ve yerdeki yaratıkların kölesi, oyuncağı değil onların efendisi olmuştu. Hz. İbrahim, işte böyle bir devrimi getiriyordu. Tanrı vardı; ve Tanrı'nın üstün yaratığı insan vardı. Ve insan Tanrı'nın dostu olabilirdi. Ona teslim olduğu nisbette O'nun dostu olurdu. Artık hükümdar da tanrısal gücünü yitiriyordu. İşte, bu büyük devrime karşı geldi hükümdar; halbuki o devrim olup bitmişti ve insan yaradılış anlamına kavuşmuştu; artık geri dönülemezdi; Babil değişiyordu; insan ortaya çıkıyordu. İnsan, putların ezip büzdüğü, adım atamaz hale getirdiği silik gölge olmaktan kurtuluyordu. Allah, gökteki ve yerdeki yaratıklarının ilâhlaştırılmasını yıkıyordu. Mezopotamyadaki bu büyük oluşumdan sonra sıra Mısır'a gelmişti. Mısır'da ise gökten çok yer tanrılarının büyüsü sarmıştı insanı dört bir yandan. İnsanlar tanrıların ve tanrılar görüntüsü hükümdarın köleleriydi. Ehramlar, ütopya olmaktan çıkmış babil kuleleridir. Köleliğin dinî heyecanının en büyük anıtlarıdır onlar. Onlar, tanrı–hükümdarların gömüldüğü, böylece ezici ölüm ülkesine katıldıkları kapılardı. Hükümdarlar, zafer taklarının altından geçer gibi, bu kapılardan ölüm ülkesine geçiyorlardı. Bu yapıları yükselten insanların içinde bulundukları psikoloji, şüphesiz kendi hiçlikleri karşısında tanrı–hükümdarın sonsuz büyüklüğüydü. Ehramlar, insanın anlamının hiçlik olduğunu anlatan en şiirsel anıtlardır. Ehram, insanın, kendi

anlamsızlığına ağlayan gözleridir. Her ehram, esir ve köle çağların incileşmiş gözyaşlarıdır. İşte Hz. İbrahim böyle bir ülkeye gitti ve orada da insanın kurtuluşunun ilk tohumlarını attı. Artık Nil'in bir tanrı değil, bir yaratık, gökteki ve yerdeki gözle görülen varlıkların birer yaratık olduğunu ilân etti. Tek bir yaratıcı vardı ve O da Allah'tı. Ve en üstün yaratık insandı. İnsanı, büyük anlamını yaşamaya çağırdı peygamber. Ve devrim orada da başladı. Hz. Yusuf'un rüyasında, ayın, yıldızların ve güneşin insan önünde baş eğişi inanç dünyasında da gerçekleşecekti. Nemrutlar ve firavunlar devri sona erecekti. Musa'lar ve İsa'lar gelecekti. Sonra Hz. İbrahim çöllere gitti, çölleri yara yara en orta yerine vardı ; oraya bir taş dikti. Allah'ın varlığına ve tekliğine şehadet eden bir taş dikti ; sonra teslimiyetinin imtihanında son uca vararak oğlunu Allah'a kurban etme buyruğuna uymakta asla tereddüt etmedi. Fakat, Allah, insan kurban etmeyi kaldırdı. Daha önce kavimlerin Nil veya başka taptıkları için insan kurban etmelerinin böylece lânetli bir şey olduğu anlaşıldı. İnsan, anlamını böylece kazandı. Kurban olmayı kabul etti; fakat Allah onu bütün kurbanların üstüne yükseltti, canlı cansız yaratıkların en yücesi yaptı. İnsanın kurban olma denemesinden alnı ak çıktığı yerde, Hz. İsmail'in aldatıcı şeytanı taşladığı yerde, Allah'ın varlığı, tekliği, eşsizliğine, ortaksızlığına işaret olarak Kâbe taşı–Hacer-i Esved'in dikildiği yerde, insanın anlamı, islâmın insan anlayışının temeli oldu.

Eski Yunan medeniyetinde, insan, insanların arasına inen, insanlardan bir kısmını kendi arasına alan, öfkeli, kavgalı, gürültülü patırtılı, hileli bir tanrılar ırkının tutsağı bir yaratıktır. Mezopotamya tanrılarıyla insanlarının bıçak kesimi birbirinden ayrılmalarına karşılık, Yunan tanrıları ve insanları birbirine daha çok çevrilebilir, dönüşebilir bir özde kabul edilirler. Yunan dini, bir açıdan, Mısır ve Dicle-Fırat dinlerinin çözüntüsü gibidir. Âdeta, onlar, karanın katılığını, bu ise denizin oynaklığını, elâstikiliğini taşır özünde. Mezopotamya (Asur ve Sümer) dinlerinde Wagnerien bir hava vardır. İnsan kaderinin ve insanlığın üstünden tankların geçişi gibi geçerler. Yunan teolojisi, daha doğrusu mitolojisinde ise bir hayli ironi işe karışmaktadır. Aslında ikisinde de insanın bir önemi yoktur pek. Ama Yunan teolojisinde tanrıların çok çeşitlenişi, birbirleriyle kavga etmeleri, birbirlerini alçaltmaları, âdeta, insanın bunlardan kurtulmasına bir kapı aralıyordu. İnsan, taraf tutarak sanki yavaş yavaş onların kavgasına karışır olmuştur. Bunu ilk defa sezer gibi olan, trajedya yazarlarıdır, şairleridir. İyice anlayan ve bu aralık kapıdan içeri girmek isterken ilk teşrifat salonunda baldıran zehirini içmekle ağırlanan ise Sokrat oldu. Bu tanrıların misafiri, işte yine onlara yakışır bir tarzda ağırlandı. Evet böyle ağırlandı ama Yunan tanrılarının da şerefi (!) mahv oldu. Bundan sonra yıkılmaya başladılar. Sokrat'ın bu ilâhlara isyanı, Spartaküs'ün Romalılara isyanını andırmaktadır. İnsanlık, bu ilâhlardan kurtulmaya

başlıyordu. Asıl ve geçmez şanın sahibi Allah'ın varlığını ilân etme sırası gelmişti. Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. İsa, putların sonunu ilân etti. Böylece insanın yeni anlamı doğuyordu. Anlamını arayan insan, bata çıka, anlamını batıra çıkara ilerliyordu; gelen yeni bir dünya vardı; insanın hiçliğine dayalı eski dünya ile insanın üstün yaratık olduğunu ilân eden yeni dünya arasında çatışma büyük oldu; putlar, tuzla buz olup yok oldular. Buna karışılık, Hz. Zekeriya biçildi, Hz. Yahya'nın kafası kesildi. Hz. İsa da çarmıha gerileyazdı. Ama, Allah, onu gözlerden korudu ve kendine yükseltti. Ancak, peygamlerin şehitliği ve çektikleri çileler, Doğru Dinin ağacını yeşerten, yemyeşil tutan âb-ı hayattır. Bu çatışmadan doğan hıristiyanlık epey yara alarak kurulabildi. Hz. İsa ve Annesi tanrılaştırıldı. İnsanı kölelikten kurtarayım derken Tanrı'ya ortak koşturan yanlış bir doktrin onun yerini aldı. Din eğrildi. Ve insan yine kendi gerçek anlamına kavuşamadı. Allah'la insan arasına engeller girdi. Varlığını tüm iştihasıyla, ruhunu bütün ağırlığıyla duyamadı. Rahipler, insanın yerini kaptılar. Peygamberin anlamı kayboldu.

İnsan, asıl kendi anlamına kavuşamamıştı yine. Hıristiyanlık dininin çözülüşü ve Rönesansın insana yeni bakışı üzerinde durmadan önce bir an için daha gerilere doğuya gidelim. Dinin genel evriminin anlaşılması için doğu dinleri üzerinde de biraz duralım. Çin'de, Konfüçyüs dininin insanı bir genel müsikinin içinde bir nota sayan oldukça

lâtif, fakat tanrısız ve zaman içindeki anlamını saptamaktan kaçan görüşü, insanı esen rüzgârların önünde eğilmesi gerekli zayıf bir bitki gibi düşünen ahlâkı, Taoizmin insanı evren ummanında eriyen bir damla sayan inancı, Budizmin ideal oluş olarak insanı yok olmaya vardırışı. Brahmanizmin kast sistemine ulaşan âdeta antiümanist sistemi, Zerdüşt Dininin Hürmüzle Ehrimen kavgasında, doğan güneşle batan güneş arasında, insanı, hep kaygıya boğan soyutlaşmış bir kader kavgasının içinde etkisiz bir yaprak durumuna indiren görüşü. Bütün bu Çin, Hint ve İran tanrılarının gözünde yalnız kendileri vardı. Kendilerinin savaşları ve fonksiyonları vardı ve âdeta insan yoktu. Arz üzerinde silik bir benekti kimine göre, Kimine göre de eriyen bir damla. İnsan yok olduğu ölçüde, huzura kavuşacaktı. Budizmde mutluluk, Nirvanaydı. Zerdüşt dininde de her şeyi yakan, yok eden ateşe tapmada, insan kendini yok ediyordu. Aslında rahipler insanların kendilerini yok saymalarını böylece sağlıyorlar, insanları tanrıların veya yokluğun önünde silinen veya sürünen bir gölge haline getiriyorlardı. İnsan, her insan, ayrı bir dünya sayılmıyordu henüz. Yunan dininde, sadece, insanlar, bu tanrılar dram veya trajedyasında, Plautus'un piyeslerindeki esirlerin, yani köle ve uşakların oynadığına benzer bir rol oynuyordu. İşte insanın anlamını getiren gerçek din, Allah'a inanma dini, ilk olarak bu özelliği sebebiyle Yunan mitolojisiyle karşılaştı, onu yendi ve ortadan kaldırdı. Ancak, araya, peygamberleri

tanrılaştırma olayı girdi. Bu, psikanalizdeki doktorun durumuna benzer. Doktor, hastayı iyileştirmek için ruhundaki düğümleri bir bir çözer. Fakat, hasta bütün bu düğümlerden kurtulurken, sıkı sıkıya doktora bağlanır. İşte son kurtuluş işlemi, doktora olan bu bağlanışı çözmektir. En güç çözüm de buradadır. Hıristiyanlık da, insanı köleleştiren put düğümlerini İsa peygamberin sevgisiyle birer birer çözmüş, ancak bu sırada hastalıklı, sıtmalı insan ruhu, Hz. İsa'ya bir tanrıymış gibi bağlanmıştır. Bu son işlem, böylece hıristiyanlığı da bir nevi putatapıcılık haline dönüştürmüştür. Bu son düğümü çözen, ruhlara gerçek şifayı ve kurtuluşu getiren doktor, islâm olmuştur.

Hz. İbrahim'in, bütün peygamberlerin getirdiği yol, gerçek yol olmaktan kısa zamanda çıktı hıristiyanlık. İnsanın Allah'ın dostu olması, araya putlaştırılan engeller girmeksizin dostu olması özelliği unutuldu. Hz. İsa ve Annesi birer insan iken tanrılaştırıldı, rahipler tanrılaştırılmış Hz. İsa'nın yeryüzünde vekilleri olarak öbür insanlardan farklı ve üstün bir statü sağladılar kendilerine. İnsanlar günahkârdı, hatta doğuştan günahkârdı tahrife uğramış hıristiyanlık doktrinine göre. Bu günahı ancak Hz. İsa ve onun vekilleri olan papalar ve rahipler bağışlayabilirlerdi. İnsanın dizgini yine bir takım zalim ellere geçmişti. Hem bu sefer doğrudan doğruya din, insanın kıskıvrak bağlanması için sıkı bir ağ haline getirilmişti. Ortaçağ Avrupası böyle geçti. Avrupa gittikçe insanın boğulmaya, ruhça fakirleşmeye, medeniyetçe

yoksul ve basit bir sınırda kalmağa mahkûm olduğu bir kıta halini aldı. İran, ateşe tapınılan o ülkede, insan, ateşten bir yönetimin pençesinde kıvranıyordu. Hindistan kast sistemiyle insanın en çok ezildiği ülkelerden biriydi. Çin ve öbür doğu ülkeleri bundan farklı değildi. Arabistan'da cehalet ve puta tapıcılık hüküm sürüyordu. İşte böyle bir durumda, insanın bu derece insan olmaktan uzaklaştığı bir umutsuzluk anında Allah'ın insanlara yeni bir ışık bağışladığına şahit oldu tarih: islâm. İslâm gelir gelmez putları yıkmağa, Allah'tan başka hiçbir tapınılacak ilâh olmadığını ilâna başladı. İnsan, Allah'ın yaratığıydı ve bu bakımdan her insan öbürüne eşitti. Hiç bir ırk öbür ırktan, hiç bir renk öbür renkten üstün değildir. Doğuştan getirilen bir imtiyaz yoktur. Bir insanın öbür insana, bir ailenin öbür aileye, bir halkın öbür halka, bir toplumun öbür topluma üstünlüğü ancak Allah yolunda ve Allah'ın buyrukları çerçevesindeki ileriliği ve üstünlüğü ile olur. İslâm, rahipliği kaldırdı. Böylece din adına kimse öbüründen üstün olduğunu iddia edemez ve din adına öbürünü ezemez. Kast sistemini tanımadı, beyaz-siyah, arap-acem farkını kaldırdı. Herkes eşit oldu. Herkes, Allah yolunda erdemli olmak bakımından birbirini geçmek üzere yarışabilir ancak. Allah'ın dostu olmak için çalışacaktır insan. Değerler hiyerarşisi, sınıf, ırk, aile, ekonomik duruma göre değil, doğrudan doğruya erdeme ve Allah'ın bağışladığı ve kulun da bütün gücüyle çalıştırdığı kabiliyetlere göre ayarlanması gereklidir islâmın insan ide-

asında. Böylece ilk defa tam anlamıyla bir şahsiyet kabul edilmiş oldu. Her insan Allah'ın önünde eğilecek ve ona hesap verecektir. Allah da ondan bağışlarını esirgememektedir. İnsanın üstünlüğü, Allah'a yaklaşmasıyla, Allah yolunda ilerlediği ölçüde büyük olur. Kul, yani insan, Allah'a namazla, oruçla, O'nu anarak, hacla, zekâtla, insanlara iyilik yaparak, kötülük yapmadan kaçınarak yaklaşır. İnsanların Allah yoluna girip kurtulmaları için savaştığı ölçüde yaklaşır. Ve bu yaklaşımların her türünde, samimiliğinin, niyetinin, saflığının, ihlâsının fazlalığı ölçüsünde yaklaşmış olur. Allah'ın rızasına kavuşmaktan, erişmekten başka bir şey düşünmediği nisbette insan Allah'a yaklaşmış olur. Kendinin ve evrenin fâniliğini görerek Bâki, Ebedî olan Allah'a inandığı, bağlandığı, O'nun buyruklarından çıkmamağa çalıştığı ölçüde Allah'ın dostu olur insan.

İslâmın getirdiği bu yeni, yepyeni insan anlayışı, üç kıtaya kısa zamanda yayıldı. Ve, yüzyıllarca insanlığın beşiği olan, en eski medeniyetlerin yaşayıp geçtiği, Akdeniz, Mezopotamya ve Güney Asya ülkelerinde yakın çağlara kadar bu üstün insan anlayışı egemen oldu. Toplum her çağda, binlerce, yüzbinlerce, milyonlarca üstün insan yetiştirdi. İslâm medeniyetindeki ortalama insan seviyesi, gerek erdem, gerek bilgi, gerek irfan ölçüsüyle hiç bir medeniyetin bugüne kadar ulaşamadığı çok yüksek bir seviyeyi buldu bu çağlarda.

Fakat işte bu üstünlüğe karşı bir hınç ve öç duygusu Avrupa'da bir alanda çalışmaların doğ-

masına, daha doğrusu bütün zekâ gücünün bir noktada toplanmasına sebep oldu. Endülüs örneğine bakarak Avrupa sırf müslümanlara madde gücüyle üstün gelmek için yeni bir hamleye girişti. Bundan Rönesans doğdu. Rönesans bir yandan hıristiyanlığa bir tepki, bir yandan müslümanların madde alanlarında ilerleyişine bir özeniş, bir yandan da müslümanları kaba güçte geçmenin bir hazırlığı idi. Rönesans, eşyada fiziğe, insanda insan vücuduna eğildi. İnanç, fizikötesi üzerinde düşünme, erdemi gerçekleştirmek için hamle yapmakdan çok, fizik, kimya, biyoloji, sonra, sosyoloji gibi gözle görünür, elle tutulur konuları olan bilim alanlarında çalışıldı. Bundan bugünkü teknoloji ve batı medeniyeti dediğimiz yeni bir gelişme doğdu. Bu gelişme, madde alanındaki bu ilerlemelerine denk bir ruh sağlamlığı sağlayacak doktrinden ve insanı fizik varlığı ve gücünden öte değerlendirebilecek bir erdem özünden mahrumdur. Nitekim, bu teknik üstünlük, Batılıların bütün dünyayı yüzyıllarca hiç bir çağda görülmemiş bir şekilde ezmelerine, sömürmelerine, soysuzlaştırmalarına, değer yıkımına sebep oldu. İslâm, girdiği yere aydınlık, umut, ışık, hürriyet, sulh ve refah götürmüşken, batı medeniyeti girdiği yere karanlık, umutsuzluk, aydınlarla halk tabakası arasında kopukluk, sınıflar arasında uçurum, kin, ahlâk ve geleneklerin hiçliğe gömülmesiyle sonuçlanan anarşist ve nihilist düşünceler, insan egolarının şiştiği ve feragat ve fedakârlığın yok olduğu bir insan sürüleşmesi, alabildiğine kamçılanmış bir

şehvet taşıdı. Avrupa dışında her tarafta, gittikçe artmakta olan bir sefalet, bir çöküntü, bir yıkıntının duyan kulakları sağır eden sesi, Avrupalıya ulaşamadı. O her yana, doğusuna ve batısına, kuzeyine ve güneyine hep medeniyet taşıdığını, girdiği yeri aydınlattığını iddia etti ve Asya, Afrika halklarını ezmeğe devam etmekten bir an için geri durmadı. Fakat zulüm ve bâtıl, pâyidar olamaz ve bir gün mutlaka çökmeğe mahkûmdur. Nitekim 19. yüzyılda da bir takım Avrupalı düşünürler bu Avrupa egosunun bir gün neye mal olacağını sezmeğe başladılar. Nietzsche, üstün insan teorisiyle belki de şuuraltından Avrupa'yı kurtarmak için son dahice ve delice çırpınışını yaptı. Ama o da teorisinin sonunu "Ben Deccalım" diyerek bağladı ve kendisini çılgınlığa teslim etti. Marx, bütün dünyayı ateşe verecek bir ihtilâlin tohumlarını ekti, böylece bir nevi, Avrupa yanarken bütün dünyayı da yakmak istedi. Neron'un Roma'yı kurtarmak için yakması gibi bir psikolojidir bu aslında. Zaten, Batı yeni anlamda bir Roma olmaktan öteye bir türlü geçemedi. Feragat ve alçakgönüllülüğün vaazları kilise duvarlarında bir is gibi kararır dururken, Avrupa, hep kendi gururunun esiri kaldı. Romalı, nasıl hürriyeti sadece Romalı yurttaşlar için düşünürken, Avrupalı da aynı kavramı bütün dünya için kullanırken yalnız kendi insanına uyguladı. Diğer insanlara Avrupalının bakışı insanca bir bakış olmaktan daima uzak kaldı. Hep kendisini üstün gördü. Bugün bile Amerika'daki zenci düşmanlığı, İngiltere'nin

melezleşmek korkusu, slavların kendisiyle aynı ideoloji sırasında bulunan diğer ırkları ezmesi, hep aynı gurur ve egonun kalıntıları, uzantılarıdır. Avrupa yirminci yüzyılda iki büyük savaş geçirerek şimdiye kadar insanlığa yaptığı zulmü ödemeye başladı. Bu ödemenin henüz başlangıcındayız. Avrupalı uyanmaz, gururunu ezmez, Allah'ın önünde diz çökerek, secdeye kapanarak suçunu itiraf edip affedilmesini istemez, taşıdığı insan anlayışını değiştirmezse bugün düşünemeyeceğimiz felâketler onun başına yağmağa başlayacaktır. Bunun en büyük işareti, tek güvendiği kuvvet olan teknik üstünlüğü Avrupa kıtasının elinden kaçırmış bulunmasıdır. Bugün teknik ilerleyiş, Avrupa'nın dışına taşmış, Amerika ve Rusya'nın eline geçmiştir. Öbür kıtalar ve ülkeler de hızla ilerlemektedir. Afrika'nın potansiyeli Avrupa'yı kara kara düşündürmektedir. Bugün Avrupa'nın en büyük silâhı, entrikadır. Türlü politika entrikalarıyla, ülkeleri bölmeğe, birbiriyle çarpıştırmağa, insanları birbirine düşürmeğe devam ediyorlar. Tek silâhları bu kalmıştır. Ama insanlar bir gün bunu anladığı zaman Avrupa'nın sonu gelmiş olacaktır. Avrupa'nın doğurduğu Rus ve Amerikan imparatorluklarının da kendilerini Avrupa'yı bekleyen bu kaçınılması güç sondan kurtarmaları çok şüphelidir. Çünkü, bugünkü Rusya ve Amerika, Avrupa medeniyetinin bir sonucudur ve ona bulaşacak bir sıraca illetinin bunlara da geçeceği kesindir. Avrupa, kendi medeniyetinin köklerine bulaşacak, hatta belki de bulaşmış olan

hastalıktan yok olursa, aynı köke bağlı olan Amerikan ve Rus gelişmeleri de iflâsla sonuçlanacaktır.

Roma ve eski Yunan medeniyetinin yeniden doğuşu olan Rönesans hareketi böylece çağımızda hamlesinin son ucuna ulaşmış bulunuyor. Avrupa yeni bir alınyazısına gebedir. Asya ve Afrika da şimdi âdeta fizik anlamda uykusundan uyanırken, bu kez, sıra islâmın yeniden doğuşuna, rönesansına gelmiştir. İnsanlık bir kurtarıcı beklemektedir. Bu kurtarıcı bizim inancımıza göre islâmdır. İslâmın dirilişi, insanın dirilişi olacaktır. İnsan, yine her yerde birtakım putların esiri haline gelmiştir. Birtakım liderlere veya ekonomi kurallarına veya yönetimi demir pençesinde tutanlara veya şehvetin kırbacını sallayanlara tapılmaktadır. Çağımızda, insanlık şu veya bu parlak sloganlar altında ezilmekte, her yanda kan akmakta, sefalet çağlamakta, insanlık kan yutmakta ve kusmaktadır. Batı doktrinlerinden hiçbiri, ne kapitalizm, ne komünizm bir çare getirebilmektedir. Üstelik insanlığın trajedisini artırmaktadırlar. Ateşi, kanın akmasını, her taraftaki nihilizmi ve anarşizmi karşılıklı olarak körükleyip durmaktadırlar. İşte doğu dünyası bu iki doktrinin karşısına yeni bir doktrinle çıkmak ve insanlığın kurtuluşunu ödev olarak üzerine almak zorundadır. Doğuda bu orijinal medeniyeti ancak islâm temsil etmektedir. İşte, islâmın dirilişi, insanlığın kurtarıcı olarak yeniden islâm inancının ve erdeminin canlanması, islâm dehasının insanlığın kaderinde

çiçeklenmesi demek olacaktır. İslâm dünyası, böyle bir üstün misyona adaydır. İnsanlığın kurtuluşu ve barışa ermesi misyonu yalnız ona emanettir. Bu kutsal emaneti ihmal ettiği ölçüde o âdeta ilâhî bir ceza olarak yabancılar tarafından ezilmiş, bu misyona sarıldığı ölçüde de Allah tarafından armağan ve nimetlerin her türlüsüyle mükâfatlandırılmıştır. İşte şimdi de, kendisinin kurtuluşunun da, insanlığın kurtuluşunun da insanın ruhunda islâmın dirilişine bağlı olduğu apaçık bir hale gelmiştir. Kur'an da bunu her zaman apaçık olarak söylemektedir. Kur'an'ın ilân ettiği bu ebedî gerçeğe sarılarak dirilecek olan islâm dünyası, insanlığın en yakıcı arzusuyla beklediği tek ilâhî muştunun getiricisi olaracaktır.

YARATILIŞ SIRRI

İnsanın doğumunu geriye götürerek yaradılışa, ölümünü ileriye götürerek Son Güne, kıyamet kavramına ulaşırız. Hilkat ve kıyamet, evrenin doğum ve ölümüdür. Evrenin başlangıcı (hilkat), evrenin sonu (kıyamet), insan hayatının, varlığının anlamı bakımından evrensel doğum ve ölüm demektir. Hiç bir yaratığı başlangıçsız ve sonsuz düşünemediğimiz gibi evreni ve insanlığı da doğumsuz ve ölümsüz, yani hilkatsiz ve kıyametsiz düşünemeyiz. Depremler, tektonik oluşlar bu kıyametin habercisi, artışlar, çoğalışlar, tabiattaki doğumlar ve ölümler hilkatin ve kıyametin işaretleri.

İnsan, yaradılışını düşünen tek yaratık. Yaradılışının nedenini ve niçinini araştıran, yaradılışının hikmetine ve sırrına ermeğe çalışan yaratık. Din, felsefe ve sanat, insanın kendi yaradılış sırrını aradığı alanlar. Kendine ve zamana, geçmişe ve

geleceğe bir anlam vermek için, kendi yaradılışının gizlediği gerçeğin derin uçurumlarında göz ve gönül gezdirmekten bir an için geri durmamıştır insan. Her türlü baş dönmesini göze alarak zekâsını ve ruhunu kendi benliğinin avcısı ve kendi kutuplarının kâşifi yapmıştır. Bilinmeyen kendinin iç yolcusu olmuştur durmadan ve dinlenmeden insanoğlu.

İlk yaradılış, ilk günah, ilk cinayet, ilk evrensel ceza (tufan), yani insanlık neslinin yeryüzünden silinmekle yüzyüze geldiği an, insan ruhuna geçmez izlerini bırakmışlardır. Zaman ne kadar geçerse geçsin, ay ve güneş kaderlerindeki dönüş sayısının ne kadarını tüketmiş bulunursa bulunsunlar, insan ruhu, zaman zaman bu ilk derin iz veya yaralarla sarsılacaktır.

İnsanın anlamını ekonomik ilkeye indiren doktrinler, uzayın genişliğini ve insanlı bölgenin insansız bölge yanında bir hiç denecek kadar önemsiz olduğunu her nedense görmezlikten geliyorlar. Şüphesiz yaradılış sırrını niceliklerle, oranlarla açıklama imkânı yoktur. Ancak niteliklerle açıklanabilir insanın önemi evrende. Gerçekten, bir gözden bir gök nasıl geçerse, bir bakıma insan ruhuna da bu uzaylar az ve dar gelir. İnsanı, kör ve sağır maddenin akışında bir kıvrım olarak gören tarihî materyalizm, ruhun zenginliğinden mahrum bir nevi biyolojik tür olarak görür insanlığı. Ama tarihin ilk çağlarında mağaralara, binlerce yılı aşan çizgiler, resimler çizerek ruhunu anlatmağa çalışan insandan başlayarak arka ar-

kaya gelmiş medeniyetler sayısız sanat ve düşünce eserleriyle bu kör ve sağır akışı tekzip etmiştir. Ne Marx'ın insanın kendi kendini yaratması, ne Sartre'ın "insan kendini yapar" görüşü, ne Camus'nün "saçma" ile açıklaması bir ışık tutabiliyor yaradılış sırrına. İnsanın gelişmesi kendini yaratması demek değildir. Belki varolan kendini yoğurmasıdır. Kendini işlemesidir. Yaratma bu gelişmeyi içermektedir, ama gelişme yaratmayı içermez. İnsanın kendinden, kendi gidiş ve tutumundan, gelişiminden sorumlu olması da kendini yaratması demek değildir. Marx, insanı, fazlasıyla dış şartlara feda etmiştir, insan içeriğini objenin anlamında eritmiştir. Sartre da, bir yandan insanı özsüz ve içsiz düşünürken bir yandan da nesnelerin etkisini büsbütün inkâr etmiştir. Böylece insan âdeta iki boşluk arasında belli belirsiz bir çizgi haline gelmektedir. Aslında teorik olarak "varlık özden öncedir" derken, Sartre, bu belli belirsiz silik çizgiyi bile tanımamaktadır. Böylece insan esrarlı bir şekilde ortadan kaybolmaktadır, Sartre diyalektiğinin mantıkî sonucuna göre. Zaten Sartre da kendi görüşünü varoluşu açıklamakta yetersiz bulmuş olacak ki terk etmiş ve bir süre marksizm dolaylarında kelimenin tam anlamıyla sürtmüştür. Hayatı saçmaya mahkûmluk gibi açıklamak, yani Camus'nün absürd dünya ve varoluş kavramını yaradılışın anlamı olarak almak da her şeyden önce anlam kelimesiyle âdeta bir alay demek olur. Evet, hayatta ve evrende bir absürditenin bulunduğu bir gerçektir. Ama bu ab-

sürdite evrenin özü, temeli ve anlamı değil, olsa olsa bir unsurdur. Hem de aklı, huzuru, uyumu tamamlayan, bu bütünleme işine yarayan, bütün içinde kontrpuan olarak bir anlam kazanan bir denge unsuru. Bu evrende âhenksizlik fenomenleri yok değildir. Ama, âhenksizlikten, dezarmoniden daha fazla âhenk (armoni) fenomeni göze çarpmaktadır. Kâinat bütünü ile bir armoni içindedir. Çiçek, bir armoni silsilesi sonucunda açar. Meyve ve çocuk bir armoniden doğar. Güneş sistemi içiçe armonilerle durmakta, düzenini korumaktadır. Yıldızlar, ay, güneş, dünya hep evrensel bir armoninin büyük konstrüksiyonunu meydana getirirler. Makro âlemdeki düzen ve uyum, mikro âlemde de vardır. Bir atomdaki âhenk, düzen ve âdeta evrensel şuur diyeceğimiz şaşmazlık, akla durgunluk vericidir. Bu arada, gerek makro âlemde, gerek mikro âlemde sonsuz küçükler dünyasında ve gerekse Öklit geometrisi ve Newton fiziğiyle açıklanan yaşadığımız orta âlemde, çatışmalar, çürümeler, yıkılmalar, dezarmoniler, absürditeler zaman zaman görülüyorsa bunlar evrensel düzendeki ana kuralın değil, belki antitez halin, yardımcı kuralın sonucudurlar. Bir nevi, âhenk tez, absürdite ve dezarmoni antitezdir. Âhenk bu absürdite ile çatışmadan dolayı güçlenir, sağlamlaşır. Ruh, maddeyle olan zıtlığından, çatışmasından, savaşmasından, ona yenilmemek için didinmesinden dolayı nasıl ilerler, gelişir ve zenginleşirse dünya ve evrendeki düzen de iç kaynaşmalarla gelişir. Âhiret dünyayla kazanılır. Şuur, şu-

uraltı ve lâşuurla zenginleşir; akıl içgüdüyle kamçılanır. Bütün bunlar bize bir yaradılışın olduğunu ve bu yaradılışın bir anlam taşıdığını gösteren düşünceler ve işaretlerdir.

Ekonomik çabalar, beslenme içgüdüsü, insan varoluşunun (existance) sebebi değil, sürmesinin bir aracıdır. Yani varoluş (existance)la değil, varlık (étre) ile ilgilidir bu çabalar. Üreme içgüdüsü de devam etme şuuruna ait. Ama ne biri, ne öbürü varoluşu açıklarlar.

Sanat, şüphesiz insanın geçimini ve üremesini sağlayan faaliyetlerin üstünde, gaye olmaya daha yakın bir mahiyet taşımaktadır. Ama, Tanrı'nın sanatı önünde insan sanatı fazladan olarak bir şey getirecek değildir. İnsan, bizzat kendisi Tanrı'nın eşsiz sanatından bir örnektir. İnsan sanatı Tanrı'nın sanatının gönüle vuran yankılarından doğmakta, onun tükenmez kaynağından beslenmektedir. Tanrı'nın sanatına ermeyen insan veya sanatçının kalıcı bir sanat eseri bırakmasına imkân yoktur. İçinde bulunduğu büyük sanattan habersiz bir sanatçı, kör mimar ve sağır musikişinas imajından da çok yoksun bir imajdır. Çünkü, kör mimarın iç gözü görebilir, sağır musikişinasın ruh kulağı duyabilir, ama Tanrı'nın her an mucizelerle dipdiri kaynaşan sanatını duyamayan gönülden en ufak bir sanat kıpırtısı beklenemez. Gerçek sanat, Tanrı'nın sanatına götürecektir. Bu bakımdan insanın yaradılış sırrına yakın bir soydan gelmiştir, ama, sanatın, özündeki ilâhî hayranlık duygusu veya sanat duygularındaki arılık de-

recesi yüzde yüz değildir. Tanrı'ya doğrudan doğruya yönelememektedir her zaman sanat duygusu. Kimi zaman da Tanrı'nın eserlerine olan hayranlık, O'na olan sonsuz aşka bir engel olmaktadır. İnsan eşyaya takılmakta ve asıl hedeften geri kalmaktadır. Bu bakımdan sanatı saf bir âb-ı hayat kabul etmek mümkün değildir. Belki sanat bulanık bir âb-ı hayattır. Marifet de o bulanıklık içinden saf olanı ayırabilmekte.

İnsanoğlunu en yüce duygulara, yaşantıya götüren dindir. İnanç ve tapınmadır. İnsan, tapınırken en samimi duygusunu yaşamaktadır. Duygu ve düşüncede en yüce ve en derin, en temiz ve en arı bir kata ulaşır. İçgüdülerin üstüne yükselmiştir insan. Kendini aşmıştır. İnsan, tapınmada Sonsuz Kudret önünde kendi hiçliğini anlamıştır. En yüce ahlâk yetisine, alçakgönüllülüğün gönül doyuran vaktine ermiştir. Merhametle, şefkatle doludur o an insan. Heyecanların en katıksızıyla yalımlanmıştır. Katı evren aşk alevinde yanmış, kül olmuştur. İnsan, bir nevi, ilâhî musikide erimiştir. Tabiat da onunla birlikte Yaratıcı'nın önünde eğilmektedir. Ve tapınmada insan aynı zamanda en ulvî bir estetik duyguyu da tatmaktadır. Çünkü; o yücelikte, tapınmadaki formlar ve sözler, en üstün estetik ifadeleri kazanmışlardır.

En yüksek ruh halinin, ruhî faaliyetin tapınma olduğu bir gerçektir. Kierkegaard, en alt plana estetik alanı, ikinci plana ahlâkî alanı, en üst derecedeki plana da dinî alanı koyuyordu. Buradaki estetik kelimesini özel bir anlamda kullandığını

kaydetmek gerekir. Maddî hazlar dünyası anlamında. Ama genel olarak kullanıla gelmekte olan estetik duygusunu da bunun içinde düşünüyordu. İnsan bu ruh derecesini aşınca ödev duygusu, aileye, başkalarına ve topluma karşı sorumluluk duygusuyla karşılaşıyordu. Daha sonra da en üstün duygu, Tanrı önünde duyulan sorumluluktur. Burda da insanın karşılaştığı en büyük problem, günah duygusuyla benliğin hesaplaşmasından doğmaktadır. İşte ruhun en büyük varoluş sırrı da burada başlıyor. Haz, ödev, günah veya sevap dereceleri arasında yükselen, inen çıkan insan ruhu, azapla neşe, acı ile sevinç arasında gidip gelen ve varoluşun med cezrini yaşayan insan ruhu, yaradılış sırrının dolaylarına en çok böylece yaklaşmış olur. Tek Tanrı'yı, Allah'ı bilme ve hep O'nun önünde olma duygusu. Onun için islâm bilgin ve erenleri bu üç alanı birbirinden ayırmamışlardır. Çünkü insan hem en yüksek din duygusu, hem en yüksek ahlâk duygusu ve şuuru, hem de en yüksek yaşama çerçevesindeki sevince hep bir arada ulaşır. Esasen din duygusu, ahlâk duygusu ve yaşama sevincini de özünde taşımaktadır. Dindar insan, opurtinist değil, iyimserdir. İnançsız kişi opurtinist, bir kötümserdir. İslâmla diğer dinler arasında da bu noktadan ötürü büyük bir doktrinal bir fark vardır. Hıristiyanlık doktrininde, dünya nimeti, hazzı, özü itibariyle din duygusuna zıttır. Halbuki islâmda meşru ölçüleri içinde kaldıkça ve aşırılığa kaçılmadıkça, dünya nimeti mânevî nimetlere aykırı değildir. Kur'an'daki "maide"

(gök sofrası) kavramı bu uyumu en beliğ bir şekilde ifade etmektedir. Dünya, Allah'ın önümüze açtığı bir kutlu sofradır. İnanan insan için maddî haz ve nimetler dünyasına mânevî âlemden bir ışık düşmüştür. Onu bereketlendiren bu ışıktır. Alın teriyle kazanılmış ekmek de kutludur; Allah'ın rızasından çıkmadan, onun yolu içinde doğan ve doğurulan çocuk da kutludur. Müslümanın tabiata bakışında hep bu yaradılış sırrının mânevî bereketi saklıdır. Evet, çocuk sahibi olmak, tabiatı işlemek, dünya sofrasından faydalanmak, hep Tanrı buyrukları çevresinde oldukça iyi ve güzeldir. Tabiat ve evren, mânevî bir bağ ile müminin inancında erirler; onunla kaynaşırlar. Mümin, her yerde Tanrı'nın gücünü, hikmetini, sanatını görür. Ve sadece görmekle kalmaz, ona katılır da. Toprağı en verimli halde işlemek, çocuğu yetiştirmek bir nevi dua gibidir. Yeter ki insan, Tanrı yolundan ayrılmasın, zulûm, inkâr, reddin karanlık yoluna sapmasın.

Allah, insanı kendine tapınsın diye yarattığını Kur'anda bize bildiriyor. Yaradılış sırrı bu noktada toplanıyor. İnsan Allah'a tapınırken, tapındığı için ve tapındığından ötürü insan olmakta, nebatlar, taş ve topraklar ve hayvanlardan ayrılmaktadır. İnsan, varoluşunun sırrına bu tapınma ile ermektedir. Gerçekte, hakkı verilen bir namazda insan evrenin kendisiyle birlikte Yüce Yaratıcı'yı öğen bir gizli dili duyacaktır. Ancak, tapınmanın bu gerçekliğe ulaşması için iki özelliğinin olması şarttır. Birinci şart, ibadetin kayıtsız şartsız

Allah'a yapılmasıdır. Yoksa tabiata, hayvanlara veya insana tapan insan, Allah'a ortak koştuğu için tapınmasını bulandırıyor, çirkinleştiriyor, Allah'a karşı en büyük haksızlığı ve suçu işliyor. Tapınma duygusunu kendisi gibi insan olanlara yöneltmekle, Tanrı'ya karşı en büyük saygısızlığı işlemiş oluyor. Her şey çürüyor bu haksızlıktan ve saygısızlıktan ötürü. İnsan, kendi nefsinin kölesi insanların önünde eğilmekle aşağılaşıyor. Oysa hiç kimsenin önünde eğilmeyip de Allah'ın önünde eğilen insan ne yücedir, ne güzeldir. Peygamberler, veliler gerçek inanmış kahramanlar ve bilginler sadece Allah'ın önünde eğildiler, kuvvetleri ellerinde taşıyan zalimlerin önünde değil. Bu yüzden onlar ne kadar öğülseler haklarıdır. Tanrı yolunda oldukları için, erdem yolundan çıkmadıkları için kutlanırlar. Ama onlara tapmak ve Tanrı'nın yerine onları koymak, Allah'ı inkâr edip onları kutsallaştırmak, hem Allah'a karşı suçların en büyüğü olur, hem de bizzat Allah önünde toprağa kapanan peygamberler, velîler, bilginler ve kahramanlara karşı. Şüphesiz, insanların en alçalmışı, Allah'a değil de başkasına tapandır.

Tapınmanın gerçek anlamına ermenin ikinci şartı da, Allah'a kul olmanın, Allah'a tapınmanın geniş anlamına ermektir. Allah'a gerçek anlamıyla tapınma, onun önünde sadece belli formlardaki ibadetleri yerine getirmek için fizik eğiliş demek değildir. Tüm insan olma da bu tapınmaya dahildir. Tüm insan olma, Kur'an'ın "iyilikler" diye adlandırdığı niteliklerle donanıp "kötülükler" dediği

niteliklerden soyunma da bu tapınmaya dahildir ve onun öncesidir ve sonrasıdır. Eşyaya iyi bakış, insanlara iyi davranma, ahlâk ve estetik, kötüyle savaş ve iyiyle barış, tapınmanın içindedir, onun uzantısıdır, yerinde onun fonudur, onun dayanaklarındandır. Tanrı'ya kulluk, öbür kullarına iyi davranmakla birliktedir. Herkes ve her şey O'nun huzurundadır. Sen de O'nun huzurunda olarak bütün huzurdakilere gerekli davranışta bulunmak zorundasın. Yoksa tapınmayı bozmaktasın. Tanrı'ya tapınma, bütün yaratıklarına yaradılış sırlarına göre davranmakla birliktedir. Böylece toplum ve kişinin tüm problemleri, tapınmada, tapınmanın çevresinde toplanıyor. Merkez tapınmadır. Odak noktası tapınmadır.

Bugünkü teknoloji, tabiata insanın daha çok şekil vermesini sağladı. İnsan bir nevi kendini Tanrı sandığından mı nedir, Tanrı'ya karşı eğilme borcunu unuttu. Yaradılış sebebini unuttu. Şimdi eşyayı gittikçe kendine tapar hale getirmeğe savaşmakta, atoma kadar inip, aya kadar çıkıp kendine tapacak bir şey mi aramaktadır? Elektronik beyin, sanki kendisine uysun, giderek kendisine tapsın diye yaptığı, âdeta yarattığını sandığı bir suni insan. Evet, Allah'ın yarattığı tabiatın karşısına yapay bir tabiatla çıkmak istiyor şuuraltından insan. Ama unutuluyor, her yaptığımız suni tabiat da, Tanrı'nın eseri. Çünkü biz, onun eseriyiz. Bu isyan yarışmasını biz peşin kaybetmişiz. Daha doğrusu biz bir yarış duygusu içinde olmakla yanılıyoruz. Kendimizi aldatıyoruz. Allah bi-

zimle yarışmıyor. Hâşâ! O bundan yüksektir. Biz bir vehme saplanmış bulunuyoruz. Rönesanstan bu yana, bütün insanlık olarak. Sınırımızı aşmışız, aşıyoruz boyuna. Gururdur bizi aldatan. Bize gücümüzü veren Yaratıcıya hamd etmemiz gerekirken O'na başkaldırmaya çırpınıyoruz. Başkaldırmak neye yarıyor? Bize ne kazandırıyor? Hiç. Şeytanın yakıcı ayak izlerine düşmekten başka ne geçiyor elimize? Elinde ansızın kırılan oyuncaklarıyla başbaşa kalan çocuklar gibi boyuna sızlanmamızdan gayri...

ALLAH'A İNANMA BİR MÜJDEDİR

Şu dünya hayatında sahip olup olabileceğimiz en büyük müjde, Allah'ın varlığıdır. İnsanların birbirlerine taşıyabilecekleri en büyük müjde budur. Hattâ denebilir ki, tek müjde budur. Çünkü öbür bütün müjdeler bu müjdeye bağlı. Ben bir insana bir konuda, diyelim ki, maddî bir konuda bir müjde götürürsem, o müjdenin bir anlam ifade etmesi için, gerçekleşmesi; gerçekleşmesi için de ilâhî takdire doğru gelmesi gerekir. Bu da Allah'ın varlığı ile olan bir şey. Işığın karanlıkları delip gelmesi, hareket etmemiz, besinimizi bulmamız, besinin hayat sürdüren bir öz taşıması, düşüncelerimiz, yaşantılarımız hep o kaderden, Allah'ın bağışından gelmekte.

Allah'ın varlığı müjdesini taşımak, varoluşumuzun anlamını taşımak demektir. Niçin yaratıldığımızın anlamına ancak o ışık tutacaktır.

Allah'ın varlığının müjdesini taşımak,

insanlara barışın müjdesini taşımak demektir. Çünkü: hepimizin üstünde mutlak kudret sahibi olan Allah'ın buyrukları içinde, barış ve sulh içinde yaşamak, O'na inanmanın en tabiî sonucudur.

Allah'a inanmanın müjdesini taşımak, bu dünyanın dar ufuklarında boğulan insanlara başka dünyaların da varlığını müjdelemek demektir. Evet, bu dünyada hakkı verilmeyen, öteki dünyada hakkını alacaktır. Bu dünyada zulme uğrayan, öteki dünyada zalimin nasıl cezalandığını gözleriyle görecektir. Bu dünyada putların boyunduruğunda ezilen halklar, öbür dünyada bu putlaştırılan kişilerin çektiklerini gözleriyle göreceklerdir.

Allah'a inanmanın müjdesini taşımak, öyleyse zulme boyun eğmemeğe çağrıdır. Puta tapmaya başkaldırmaya çağrıdır.

Allah'a inanmaya çağrı, insan ruhunun ve gönlünün pâk ve tertemiz hale gelmesi için bir müjde ve gönül karanlıklarının giderilmesi için bir ışık tutuşturmaya çağrıdır.

Allah'a inanmaya ve O'ndan başkasının önünde eğilmemeğe çağrı, insanlık şerefine, insanlık onuruna, insanlık şânına, insanlık haysiyetine bir çağrı ve bir müjdedir.

Allah'a tam anlamıyla inanma, O'nun her yerde ve zamanda hazır olduğuna inanma, O'nun her şeyi gördüğüne ve her sözü işittiğine inanma, O'nun bir işi yapma veya bir şeyden kaçınma gücünü bize veren olduğuna inanma ve bu inancın bir insandan başka bir insana taşınması, ulaştırıl-

ması, insanı ve insanlığı ayakta tutacak tek ilkedir. Bu ilke, insanlığa göklerin müjdesidir. Bu ilke, insanı hayvandan ayıran ilâhî belgedir. Bu ilke, Kur'an'ın ebediyete kadar diri kalacak mesajının birinci temel ilkesidir.

Allah'a inanma, göklere yükselen suların üstüne çıkaran bir müjdedir, yakıcı ateşi soğutan ve insanı yakamaz hale getiren bir müjdedir, denizi yardıran ve orduları içinden geçiren bir müjdedir. Allah'a inanma, örümceğe ve güvercine perdelik ettiren bir müjdedir.

Allah'ın müjdesi firavunları, nemrutları yıkan bir müjdedir. Gizli hakikatleri açığa çıkaran, sırları kalblerden kalblere geçiren, zalimi en gururlu ânında yerle bir eden, yoksulu en beklenmedik anda umuda ve nimete boğan bir müjdedir.

Peygamberler insanlara Allah'ın müjdesini taşıyan elçilerdir. Onlar bize gönlün ve ruhun ulaşamayacağı bahada müjdeleri getirdiler. Heybeleri cennet yüklü kutlu atlılardı onlar. Sahabe, Okyanuslara kadar at sırtında bu muştuyu taşıdı. Veliler, en karanlık çağlarda bile umutsuzluktan kavrulan insanlara Allah'a inanmanın, güvenmenin muştusunu verdiler. İnsanlık böylece zaman zaman düştüğü umutsuzluk uçurumunun kıyısından sıyrılarak yeniden gerçek inancın aydınlığına kavuştu.

İnsan ruhu, insanlığın ruhu, zaman zaman ölüm şartlarına gelir. Onu ölümden kurtaran, ona yeniden hayat veren, onu dirilten, Allah'ın varlığı-

na inanma müjdesidir.

İnsanın dirilişi bir müjdedir. İnsana verilmiş büyük bir müjdedir. Öldükten sonra dirileceğimiz, anlarsak, bizim için ne büyük bir müjdedir. Bu müjde, Allah'a inanma müjdesinin yemişidir.

Müslüman olmak bir müjdedir. İnsanın hem kendisine, hem çevresine, hatta hem de eşyaya bir müjdesi. Allah'a inanmanın büyük sevincini yere göğe yazma müjdesidir müslüman olmak.

Kim müslüman olmayı kendisine bir müjde olarak bilmiyorsa, o yerin dibine batsa kendisi için daha iyidir. Çünkü o, Allah'ın varlığından ve O'ndan haber ve muştu getiren peygamberlerin büyük ödev yüceliğinden habersizdir.

Kim müslümanlığından utanıyorsa, onur duymuyorsa, kim müslümanları ve müslümanlığı hor görüyorsa o yerin dibine batmaya lâyıktır. Çünkü o, müslümanlığın ve müslümanların taşıdığı Allah'ın varlığı müjdesinden ve o müjdenin zengin yemişlerinden mahrumdur.

İnkârcı, bu dünyanın da anlamından habersizdir, öteki dünyanın da.

Sevgiden de yoksundur, acımadan da, merhametten de.

Umuttan da mahrumdur, muştudan da, hakikat aşkından da.

Geçmişten de bıkkındır, gelecekten de bezgin, şimdiki zamandan da yorgun.

Güvensizdir, korkuludur, korkunçtur.

İslâm, insanlığa ve çağlara bir müjdedir. Onu, kendisinin müslüman olduğunu iddia edip de maddeye yapışan, maddeye tapan kişilere bakıp değerlendirmemeli. İslâma en uzak onlardır. İslâmın ilk insandan bugüne kadar insanlığa neler getirdiğine bakarak ve o gelmeseydi insanlığın neler yitireceğini düşünerek onu anlamalı ve değerlendirmeli. İslâm, âdeta çağların karanlığını şerha şerha yaran bir ışık gibi insana muştuların en güzellerini getirmiştir.

Âmentü bir müjdedir.

Tek başına Allah'ın varlığına inanmak, insanın varlık muammasını çözmesi ve bu muammanın karanlığında sağlam bir ipe sarılması için yeter bir müjdedir.

Melekler, gaybten gelen ne güzel yardımcılardır.

İlâhî kitaplar, kutlu ve kutsal anlamları, sözleri ve ruha işleyen diri bağışlarıyla bir şölendirler insan ruhu için. İçine girilen düğünlerdir onlar. Onlar ruhun düğünleridir. Mermer aşınmazlığında bir düzenin kutlu geometrisiyle gelip ilâhî siteyi kuran mutlu seslerdir ilâhî kitaplar. Tevrat, ilâhî bir kuruluştur. Zebur, ilâhî bir nağmedir. İncil, bir müjdedir. Kur'an kurtuluştur.

Peygamberler, insanların en umutsuzluğa ve zulme battığı çağlarda gelen ve bizzat varlıklarıyla bile birer müjde olan hakikat kahramanlarıdır.

Ölümden sonra dirilme, bir müjdedir. Diriliş bir müjdedir. Haksızlığa uğrayan için bir müjde-

dir. Onların hakkı Diriliş Gününde alınıp verilecek ve hak yerini bulacak demektir. Kötülüğü içinden geçiren için de bir müjdedir ölümden sonra dirilme. Böylece bundan vazgeçecektir. Kötülüklerden kaçınacaktır insan. Kader, ağır alınyazıları olanlar için bir teselli kaynağıdır, onlara dayanıklılık ve sabır veren bir kaynaktır. Başa gelenlerin sabırla karşılanması için dayanmak gerektiğini işaretleyen büyük sırdır kader ve Allah'ın yaratıcılık sırrı.

Allah'ın yaratıcılık sırrı, mümin için en büyük müjdedir. Allah'ın yaratıcılık özelliği en büyük zırhımız, koruyucumuzdur.

Allah'ın yaratıcılık sırrı ve aşk, varoluşun temel müjdesidir.

Her şey O'ndan geldi ve O'na gidecek. Bu, müjdedir.

Gece ve gündüz, güneşin doğuşu ve batışı, ayın ağaçlar arasından çıkışı, bıktırmayan hilâlden bedir haline dönüşü, bahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimlerinin arka arkaya dönüşü, güllerin açılışı, yaprağın dinlendiren sonsuz yeşil rengi, topraktan çıkan buğdayların rüzgâr esintilerinde salınışı, hep gören gözler için birer müjdedir.

Tabiat, bir müjdedir.

Sonra saatların akışı, zamanın anıları saklayışı, tarih, yontulmaya elverişli mermer hep birer imkân olarak bize bağışlanan müjdelerdir.

Nihayet namaz, oruç, hac, zekât birer müjdedir âhiretten, öteki dünyadan, erdem ve ülkü dün-

yasından, ideal siteden. Bu dünyanın içinde bir selâmla birden öteki dünyaya, âdeta Cennete gidiyorsunuz ve yine bir selâmla geri dönüyorsunuz. İnsana bu nimeti bağışlayan gök armağanı namazdır. Ve oruç, mânevî mutlulukların en büyüklerinden biri olarak bizi içinde bulunduğumuz üç boyutlu dünyanın sınırlarından kurtarır, ekmekteki kutluluğu ve bereketi, hazdaki ve lezzetteki ak ve kara yanları, yoksulluktaki zenginliği ve zenginlikteki yoksulluğu, eşyanın içindeki fikir ve şuuru, zikir ve ekonomiyi gösterir bize. Hac, uhrevî ve ulvî bir yolculuktur. Din tarihini yaşatır bize. Gözlerimizin önünde peygamberlerin yaşadığı çağlar, tebliğler, Allah uğrunda savaşlar canlanır bu yolculukta. Ne ağır dünya duygularıyla gider ve ne yüce öteki dünya duyguları ve sezgileriyle döneriz. Zekât, malın içine giren ve onu arıtan, türlü kirliliklerden, göz değmelerden koruyan tanrısal bir müjdedir.

Çağımızda Müslüman ölüm uykusundan uyanmalı, içine battığı karamsar uyuşukluktan sıyrılmalı ve Allah'ın müjdesiyle dirilmeli, sonra öleyazan çağın ve insanlığın ruhunu bu müjde ile diriltmeli, yenilemeli ve tazelemelidir. Kasdettiğimiz körü körüne bir iyimserlik, tembellikten doğma bir opurtünizm değil, oluşu derinden derine bilgi ve hikmet gözüyle inceledikten sonra ilâhî müjdenin aşk ve vecdiyle kendisini insanlığın kurtuluşuna bağışlamasıdır insanın. Bu müslüman, her şeyden önce kendisini müslümanlığı bir çıkar konusu, bir zenginleştirme ve zenginliğini arttır-

ma konusu yapanlardan ayırmalıdır. Bu müslümanın en küçük göreceği şey, maddî değer ve çıkarlar olmalıdır. Bu müslüman, ekonominin her şey olmadığını, ekonominin ruh üstünlüğünün bir sonucu olduğunu bilmeli ve buna inanmalıdır. İlkin ruhî üstünlük. Ekonomik üstünlük onu izleyecektir. Müslüman her şeyden önce buna inanmalıdır. Allah'a tam inanma yeter kudrettir. Gerekli ekonomik kudreti de o bağışlayacaktır. Kur'an'daki bahçe sahipleri misali bunun beliğ örneğidir. Allah, yoksuldan birkaç meyvesini esirgeyen bahçe sahiplerinin bahçelerini bir gecede kupkuru etti. Bu örnek, müslüman ülkücülerin aklından hiç çıkmamalı, zenginliğe ve ekonomik güce güvenmemelidir. Kapitalizm de, sosyalizm de eninde sonunda Allah'a inanma müjdesiyle dirilmiş müslüman ülküsünün önünde Allah'ın kuruttuğu o bahçelere dönecektir.

Biz ortadoğulu müslümanlar, çok medeniyetler, çok iyi ve kara günler gördük. Tecrübede bütün dünyayı aştık. Bizim duygu deneyimizin çok gerisinde kalır gerek batılıların yeni yeni içine girdikleri acılar, gerek ilkel kabilelerin durumları. Allah'a inanmanın, peygamberlere bağlanmanın, Kutsal Kitap Kur'an'a sarılmanın, ölümden sonra dirilmeye inanmanın müjdesini bütün dünyaya yaymak ödevi bize düşer. Bu, zaten bizim için de tek kurtuluş yoludur.

ÖLÜMDEN SONRA KALKIŞ

1.

Öteki dünyanın, her birimiz için gelecek olan yeni bir dünyanın inkârı, insanı, nerden geldiği ve niçin geldiği ve nereye gittiği ve niçin gittiği bilinmeyen bir varlık yapacaktır. Ya da yokluktan gelip yokluğa giden, iki yokluk arasında bir parlayıp sönen bir geçici varlık ışığı.. İnkârcılar, tanrıtanımazlar, buna kolaylıkla inanırlar ve artık ötesini düşünmezler. Oysa, bu yokluklar ne demektir? Yokluklar arasında bir varlık niçin doğmakta, niçin bu varlık geçici bir an içinde sönüp gitmektedir? Neden var olmakta, gözyaşları dökmekte, sevinç sesleri çıkarmakta, korkmakta, yiğitçe davranmakta, iyilikler ve kötülükler işlemekte, kimi kez yücelmekte, kimi kez yerin dibine batarcasına alçalmaktayız? Bütün bunlar, bütün varlık serü-

veniyle ve bütün medeniyet doğum ve batımlarıyla insanı bir yokluğun bağrına oturtmak. İşte inkârcının şuurlu veya şuursuzca yaptığı bundan ibarettir.

Halbuki, inanan insan, varlığın geçici yanını yokluklara bulanmış görse de, geçici olmayan bir yanının bulunduğunu, değişimleri aşan bir yanının bulunduğunu bilir. Böylece, dünyaya gelişi bir anlam kazanacaktır, anlamlanacaktır. Güneşin doğuşu ve batışı ve geceyle gündüz arasında çektiğimiz çileler, doğumlar ve ölümler ancak böylece bir anlam kazanacaktır.

Yeryüzündeyiz, evet. Ama, ölümden sonra kalkışa, hesaba, Cennet ve Cehenneme inanmakla, yeryüzünün bir ara uğrayıp sonra sönen bir kabarcığından ibaret olmadığımızı bilmemiz, bize insan olmanın şanını öğretmektedir. Sadece yeryüzünün bir köpüğü değiliz biz. Sadece, yeryüzünde bir sivilce gibi doğan ve batan bir toprak sıkıntısından ibaret değiliz.

Uzayı fethettikçe daha iyi anlayacağız ki, biz yeryüzünün üstündeyiz ve üstünde olduğumuzdan ötürü onun bazı alınçizgileri bizim alınyazımıza karışmıştır ama, yukarılara, göklere ve eşyanın ötesindeki bir dünyaya, henüz yaratılmamış veya yaratılmışsa da daha varlığını idrakten yoksun olduğumuz bir dünyaya ait bir yanımız da vardır. İşte bu, ruhumuzdur.

Evet, biz Arzın bir sivilcesinden ibaret değiliz. Biz, Arzın konuğuyuz. İçimizde dönüş arzuları

var. Götüreceklerimize göre ağırlanacağımız bir "yuva" var. Bir Döndürücü var, bir "aslına çevirici" var. Ne yana dönersek dönelim, hangi bucağa gidersek gidelim, bizimle olan, bizi gücüyle çeviren, korktuğumuzda andığımız, yüceldiğimizde zikrettiğimiz, inandığımızda önüne kapandığımız, günün beş vaktinde önünde yere kapandığımız, bizi koruyan, bize acıyan, bizi cezalandıran, bizi armağanlara boğan, yaratıcı, öldürücü, değiştirici, çarpıcı, gülü açan, bülbüle o ilâhî sesi veren, bulutların binbir biçimiyle göğü zenginleştiren, samanyollarının sahibi, var edici ve yok edici Allah var.

İşte inkâr eden, kendini, kendinden aşağı bir güçte olan maddeye nisbet ediyor; kendini kör bir akış içindeki bir kabarcık yapıyor. Halbuki inanan insan, kendini kör akışta saymıyor, şuurla düzenlenmiş bir zaman içinde, eşyanın üstünde Allah'ın buyruğu içinde, gönlüne Allah'ın ışığı vurmuş, aydınlık bir varlık yapıyor. Varlığının bir anlamı oluyor; bir gelişim ve oluşum içinde gözleri ilerde oluyor. Doğumdan ölüme kadar ilerleye ilerleye giden insan, ölümden sonra büsbütün ilerleme veya artık ilerleyemez halde ve bir cezada donmuş ve bağlanmış olarak kalıyor. Ama ceza içinde de olsa yaşıyor; yanıyor, derileri tazeleniyor ve yeniden yanıyor ama yaşıyor, yok olmuyor. Armağana boğulan da insandır, ceza çeken de. Halbuki, inkârcının insanı, toprağın bir kıvrımı gibi doğup batmış, bir toprak kabarcığı gibi sönüp gitmiştir. Taştan topraktan farksızdır. Yüce bir yaşantısı

yoktur. İnkârcının insanı, felsefî anlamda, ne ilerler, ne geriler; âdeta donmuştur, yoktur. Anlamsız bir varoluşla yaşamaktadır. Ve yaşantılarının hesabını vermeyecektir. Toplumun, öbür insanların gözünden kaçan, artık temelli gözden kaçmıştır. Her şey izafîdir. Tek mutlak olan, raslantı veya kör bir akıştır. Camus'nün de sürçtüğü veya takılıp kaldığı nokta, burasıdır. O, inanmayınca, saçma'yla (absürd) açıklamaya kalktı varoluşu. Saçma'yı bir veri olarak kabul etmemizi istedi. Öteye inanamayan, mutlaka bu veya buna benzer bir yoruma, bu türlü zandan doğma bir evren anlayışına saplanacaktır. Hayatı bir kâbusa çevirdi, kara bir alınyazısı kabul etti insan için Camus. İnsanın yüceliğini de bu karayazıya başkaldırışında ve dayatmasında buldu. Ama bu Karayazı nereden geliyordu? Bunu araştırmadı. Daha doğrusu bunu bir veri olarak kabul etti. Bu bir veriyse, Allah'ın varlığını ve Öteki Dünya'nın varlığını bir veri olarak kabul edenlere çatmaya kendi mantığı içinde bile hiç hakkı olmadığı halde Camus dindarlara çattı. Halbuki en azından veri kabul etmekte iki taraf eşit oluyordu. Gerçekteyse, inanmayan, inananla eşit bile olamıyor. Çünkü; inanan, kendini bir **anlam**'a bağlıyor; bir düzen'e yerleştiriyor. Varoluşuna bir açıklama bulabiliyor. Tanrı'ya teorik olarak inanmakla kalmıyor, bu inancı yaşıyor ve milyonlarca insanla paylaşıyor. Tarihin en eski çağlarından bu yana, inanış yürüyor; tarihte inanmış insanın zafer anıtları dikiliyor; tapınaklar, gönülden gönüle akan zikirler, birbirine bağlanan

gönüller zinciriyle, inanış bir kültür ve medeniyet oluyor; kubbe kubbe yeryüzünü mühürlüyor; her yerde öte'nin izleri benek benek görülüyor. Öteye inanarak hesap verme şuuruna eriyor ve sorumluluğunu omuzluyor insan; ebedî hayata gerdeğe girecek bir güvey gibi hazırlanıyor. Korkmuyor ve kaçmıyor. Günahlarından ötürü de Yaratıcıya sığınıyor; O'nun bağışına güveniyor. Din, yaşanıyor; duygular ve düşünceler, hayaller, heyecanlarla, bütün zihnî ve ruhî melekelerle insan, dini yaşıyor; gelecek dünyayı yaşıyor; öteki dünyayı yaşıyor; doğumundan ötesini ve ölümden sonrasını yaşıyor ve böylece bu dünya hayatını olanca zenginliğiyle bir çift anlamlı yaşantı haline getiriyor; kendini eşyaya irca etmiyor, eşyayı kendine bağlıyor. Eşyanın zikrini bile duyuyor. Öteye geçeceği zamana kadar, çevrili olduğu evrenle birlikte iki dünyanın da Yaratıcısının da varlığından ötürü bir yalnızlık korkusuyla eriyip toz olmuyor.

2.

Sartre, bir bakıma Camus'nün içi dışına çevrilmiş şeklidir. O, Camus'nün aksine, insanın tam bağımsız ve hür olduğunu kabul etti. "İnsan kendini yapar", "insan kendini seçerken başkalarını da seçer" derken, insanı içine girdiği veya içinde dolaştığı her olgudan sorumlu tuttu. Kaderi inkâr etmekle kalmayarak dış şartları da tanımak istemedi. Bu çizdiğimiz Sartre portresi, elbet komü-

nizme iyice angaje olduğu dönemden önceki Sartre'a aittir. Yani, aynı sıkıntıdan çıktıkları halde, Camus'nün donuk "yabancı"sı ile, Sartre'ın ruhun kendi varoluş uçurumunda duyduğu "bulantı"sının ortaya çıktığı zamanlardan başlayarak bütün büyük eserlerini içine alan ve asıl Sartre diyeceğimiz dönemine ait. Bu Sartre, bir nevi, mutezile düşünürlerini andırmaktadır. Camus ise kaderiye ve cebriyecileri. Sartre ve Camus, ikisi de tanrıtanımazlıkta birleşiyorlar, ama insan kaderinin oluşmasını açıklamada ayrılıyorlar. Bu çağdaş iki düşünür veya filozofun, felsefelerini geliştirirken, zihinlerinden veya ruhlarından hiç mi öteye ait bir esinti geçmedi diye düşünür ve ürperirim. Gerçi, Camus, handiyse o esintiyi almış gibi durur ve felsefesi Sartre'a göre çok daha insanoğlunun alınyazısına bir açıdan yaklaşma soyluluğunu taşır. Camus'nün felsefesinde hiç olmazsa insanoğlunun çektiği çileden bir eser vardır. İnsan trajedisinden bir iz görülür. Sartre ise oldukça rahattır. Roman ve piyeslerini bir yana bırakarak sırf düşünce eserlerine bakarsak, insana tam hürlüğü bağışlayayım derken onu iyice mahrum ettiğinin farkında değildir âdeta. Halbuki, insan özü olduğu gibi dış şartlar da bir gerçektir. Sartre, hem insan özünü, hem de dış şartları inkâr etmekle, felsefesine, ancak, insanın tanımı adına, bu ikisi arasındaki belli belirsiz çizgiyi temel yapmaktadır ve buna "varlık" demektedir. "Varlık özden öncedir" diyerek, kaderi tam anlamıyla reddetmektedir. Halbuki bu varlık, bir nevi sinirleri iptal edilmiş ve bu

yüzden ağrıdan, sancıdan ve acıdan kurtulmuş bir Camus absürdünün soyut, soğuk biçiminden başka bir şey değildir. Trajik yanı kalmamış, hadımlaştırılmış bir absürdite. Varoluş, bir veri gibi alınan bu "varlık"tan başlıyor Sartre felsefesine göre. Oysa, din, bu varlığın öncesine de bakıyor. Gelişme veya oluşma burda başlamıyor, çok önceden başlıyor ve ölümle bitmiyor. Asıl varoluş serüveni, ondan sonra, ölümden sonra gelişiyor. Sartre, büyük bir kentteki bir feneralayında tutuşturulmuş ve alevlendirilmiş bir gecelik hayat macerasını, bir kibrit çakımına indiriyor. İnsan, bütün bu ate filozoflara göre doğumla başlayıp ölümle bitiyor. Ondan öncesi? Yok! Ondan sonrası?! Yine yok! Camus de öyle ama, hiç olmazsa o âdeta tarihî, hattâ metafizik bir karabulut gibi insanlığın üzerine çökmüş bir saçma'nın varlığını ileri sürmekle insanın anlamını bu kadar rahat ve kolay açıklamak basitliğinden ve sathîliğinden kendini kurtarmaya çabaladı. Dinse, insanın anlamına ne büyük yücelik tanıyor, ona dünyadan bir öncelik, dünyadan bir sonralık tanıyor. "En güzel bir varoluş"la yaratıldı insan. Bu dünyadaki yaşantısı âdeta bir düşüştür. Burada eski yüceliğine dönebilmek hakkı vardır. Bu yol kendisine açıktır. Camus'nün saçma'sı ile, Sartre'in seçme'si aşağı yukarı aynı dar kapıya çıkmaktadır. Ancak biri sancıyla, biri rahat rahat. Bu da insanın doğuşuyla ölümü arasındaki bir kibrit çakımlık hayattır. Biri, bu hayatı kaynağı bilinmeyen bir saçma'nın suçu gibi görür. Öbürü, varoluşu olduğu gibi kabul edip hiç bir

özür tanımadan insanın kendini, kendi kaderini yaratacağı inancını taşır. Sartre'ın bu felsefesi sonradan kendince de savsaklanacak kadar güçsüz görülmüştür. Büyük eserleriyle ayrıldığı marksist düşünce ve eyleme katılmaya onu sürükleyen de asıl bu olsa gerek. Bir bakıma bir din gibi sarıldı marksizme Sartre. Bundan kendi yöntemine ve düşüncesine bir zarar gelmeyeceğini sandı. Nasıl bir düşünür, kendi düşünce sistemine bir zarar gelmeden bir dine mensup olabilirse, Sartre da, başlangıçta marksizme, dinsizlerin bir dinine girer gibi katıldı sanırım. Ama bu kendini bir aldatıştı. Ve aldatış oldu. Marksizm de Sartre'ın sistemi gibi felsefe kaynaklı olduğundan bu ikisi bir arada barınamazdı. Kaybeden Sartre oldu. Camus yaşasaydı ne yapacaktı? Yine eski felsefesinde ısrar mı edecekti? Yoksa Sartre gibi o da bir angajman ihtiyacını duyarak kendine bir toplum ülküsü mü arayacaktı? Bir şey söylenemez. G. Marcel'in bir eserinde ima ettiği gibi tamamen dine döneceğini iddia etmek de güçtür. Kendi felsefesinden bir toplum ülküsünü çıkarmaya ise imkân bulunamaz. **Başkaldıran İnsan**'da tarihin âdeta absürd açısından negatifini almaktadır. **Sisyphe Efsanesi** ve **Başkaldıran İnsan**, nasıl bir eserle bir trioloji haline gelebilirdi ki o eser, asıl Camus'nün toplum düşünü ve ülküsünü, insanlık idealini örmüş olacaktı diye düşünürsek, karanlıklar karşısında kalırız. Çünkü; bu iki eserinde de Camus, kişi ve insanlık açısından geçmişi ve varolanı yorumlamaya çalışmıştır. Gelecek için tek

öğütü, Sisyphe gibi başkaldırma ve direnmedir. Bütün varoluş şanını bu direnişte aramaktadır Camus. Bu iki eseri tamamlayıcı olan sanat eserlerinin bütünü olabilir ki, bu da yine bu iki denemedeki düşüncelerin duygu dünyasındaki yansımalarından öteye gidilmemesi demektir. Onun için, âdeta bir absürd ironisiyle kendisi bakımından tam zamanında öldü denebilir. Bununla birlikte yaşasaydı büyük bir ihtimalle, daha kesin ve keskin tarzda komünizmin karşısında tavır alacaktı. Çünkü: Camus için bütün hayatı boyunca en büyük problem özgürlük problemi olmuştur. Komünizm insan özgürlüğünü yok ettiği için Camus'ye yabancı bir doktrin olmaya mahkûmdu. Ama bu demek değil ki, Camus kapitalizmin yanında yer alacaktı? Hayır. Cezayirden gelme bir duyarlıkla ezenlere daima başkaldıran bir sanatçı-filozof, kapitalizme de marksizm kadar uzak bulunuyordu. Eserleri, bu iki sistemden de hoşnut olmadığını göstermektedir. O halde yaşasaydı ne yapacaktı sorusu cevapsız kalıyor, daha doğrusu kolay bir cevabın sınırlarından kaçıyor, mevcut alternatiflerle soruyu çözümlemek imkânının dışına taşıyor. Sartre, felsefî anlamda, yine kendi "seçiş"iyle intihar etmiştir. Camus ise, karşısında en büyük soğuk absürd terleri döktüğü ölüm tarafından susturulmuştur. Böylece, cebriye-kaderiye ve mutezilenin çok daha geniş ve derin anlamda tartışıp içinden çıkamadığı insanın alınyazısı problemine bu çağdaş filozoflar da yeni bir ışık tutamadan kapadılar eski defterlerini. Din, yine ayakta

duruyor ve insana yine şanlı bir kader, umutlu, ışıklı ve muştulu bir gelecek vâdediyor. Cezayı da gösteriyor, armağanı da. Kur'an, gelecek bir başka varoluşun acı ve tatlı çizgilerini âdeta sabahın altın gün ışıklarıyla çiziyor. Geleceği de yaşatıyor bize. Geçmişi de yaşattığı gibi. Allah'a inanarak, gelecek dünyaya inanarak, haşre inanarak, ölümden sonra dirilmeye inanarak, hesaba, cennete ve cehenneme inanarak önümüzde yepyeni bir cihan açılıyor. Bir ufuk açılıyor. Bu ufuk, hep açık duruyor. Bir ilâhî site, ufkumuzda yansıyıp duruyor. İçinde doğduğumuz çağ ve dış şartlar ve ne kadar sert ve katı, nice adaletsiz olursa olsun, her insan için kaybolmamacasına, bir zerre hakkın ve suçun karşılığı kaybolmamacasına, ilerimizde, ilâhî bir ülke, bizi çağıran, hesaba, cezaya ve armağana ayarlıyan bir ebedîlik ülkesi, ufukta yanıp sönüyor, sönüp yanıyor. Durmamacasına ışıldıyor.

3.

Sartre ve Camus'den sonra André Malraux'nun mit dünyasına giriyoruz. Daha doğrusu, kronolojik olarak Malraux'nun dünyası Sartre ve Camus dünyalarından önce başlıyor ve geçerlik yönünden onlardan sonra da daha fazlasıyla devam ediyor. Sartre ve Camus dünyalarının göze hemen çarpıcı parlaklığından uzak mat bir dünya Malraux'nunki. İnsandan insan şartına ve oradan da çağdaş aksiyonlara, aksiyonların devrimci nite-

liklerine, devrimlerdeki mümkün destan özlerine ve köklerine inmeye çalışan Malraux, realiteden yavaş yavaş ruh dünyasına geçiyor. O, çağdaş devrimlerin destan çizgilerinden başlayarak doğu ve batı dünyalarının kaderlerine eğiliyor. **Şahane Yol**'da antik doğu dünyasının din havasını âdeta bir müze çizgisinde, taşlaştırılmış ve heykelleştirilmiş canlı bir tabloda yaşatıyor. Hint ve Çin, eski dünyanın açılmış kabri gibi, antik medeniyetin bir mumyası gibi, un ufak edilmiş bir destanın tozlarından, arkaik ilâh heykellerinin alçı tozlarından yeniden kalıplaştırılmış bir metafizik gibi kavrıyor insanı Malraux'da. **Fatihler** ve **Umut**'ta çağdaş bir destan denemesi, Asya'nın doğusuyla Avrupa'nın batısında hep aynı kaygıdan hareket ediş var. Eski bir ruhla yeni bir destan yoğurma işi. İnsan değişmiyor. Destan hep belki de aynı destandır. Değişen görünüşlerin ve şartların içinde hep aynı insanın sabrı, zaferi, yenilgisi, tutkusu, doğurganlığı, ölüm karşısındaki soylu duruşu. Malraux'nun dünyası, Sartre ve Camus dünyalarının dışına taşıyor, insanlığın tarihi ve hatta kaderi ile fikirler ve idealler dünyası, mit cihanı arasında bir bağ kurmaya çalışıyor. İnsanı destan içinde görmek istiyor hep Malraux. Bu yüzden çağdaş devrimlerde de bu anlamı arıyor, yavaş yavaş arıyor. İlkin bir oluşa bağladığı anlamı, bir yorumu sonra geri alıyor, kendini, yorumunu ve yakalamaya çalıştığı anlamı düzelte düzelte ilerliyor. Hep ve boyuna yeni bir insan kavramına varmak istiyor. Avrupa kültürünün sınırlarını aşıyor,

Doğunun eski dinleri onun mit dünyasını örmede malzeme oluyorlar. Toz ve ölü halde malzeme. Bu eski medeniyetlerin toz ve toprağından çıkan siste Malraux'nun dünyası gri bir "kader destanı" havası kazanıyor. Çağdaş devrimleri yer yer bu toz ve duman örtüyor. Malraux, zaman zaman bunun farkında değil gibidir. Bunu en çok **İnsanlık Şartları**'nda belirmiş olarak görüyoruz. Yer yer çağdaş destanla antik destan arasında bir bağ kurulamıyor. Kurulan bağlar da sık sık kopuyor. Malraux'nun dünyasında en büyük boşluk, antik dünya ile çağımız arasındaki zamanı dolduran orta ve yeni çağları umursamayışı, monoteist dinleri görmezlikten gelişidir. Durmadan o günümüzle antik çağ arasında gidip geliyor, hıristiyan ve islâm din ve kültürlerine gereken dikkati vermekten kaçınarak en yeniden en eskiye, en eskiden en yeniye sıçrıyor. Bu sıçrayış çok defa da bir bocalama halini alıyor. Süreklilik gerçeğinin etkisini hesaba katmıyor. İnsanlara, kahramanlara ve onların etrafını çevreleyen gümüşsü destan hâlesine fazla dalıp giden Malraux, insanların, insanlığın, kahramanların herşeyden önce uğrunda çile çektikleri inançlar ve ülkülere âdeta yabancı durmaktadır. Onları unutmaktadır. Sartre ve Camus dünyalarına göre, dine ve fiziküstüne daha çok yaklaşan bir dünya olmasına rağmen, Malraux'nun dünyası, ancak insanla, kahramanlarla, tanrılaştırılmış destan kişileriyle ilgilenmekte, belki böylece katı dinsizlikten kurtulmakta, fakat dine, Tanrı inancına ve öte dünya duygusuna ula-

şamamakta. Diri dinden değil de, ölü din tozlarından çağdaş bir destan mezarlığı yapmağa uğraşmakta. Bir nevi insanî devler çağına giriyoruz. Malraux'nun dünyasında. Ama, insanın geleceğine, yani insan ruhunun geleceğine ışık tutacak bir pencereyi bir türlü aralayamıyoruz orda. Gelecek dünya karanlıklarda kalıyor. Pagan çağının deniz dibi rengindeki büyüsünden ve mumya tozlarından ve onu tutkal gibi yapıştırsın, birbirlerine kenetleyerek yeni bir insan yoğursun diye yararlanılan çağdaş şiddetten Malraux yoruluyor, insan kaderinin büyüklüğü, genişliği ve derinliği önünde eriyor.

4.

20. yüzyıldan geriye doğru gittiğimizde, Batı çevresinde daha bir nice düşünce ve edebiyat adamının insanın kaderine eğilişinde ölümden sonrası için derin derin sustuklarını görürüz. Nietzsche, bir anlamda bu dünyayı yıkmakta, ama, yerine koymak istediği üstün insan dünyasını yine bu âlemde düşünmekte, ölümü bir başlangıç gibi görmemektedir. Dünyayı yıkışında âdeta kara bir âhiret duygusundan hareket etmekte, fakat ideal dünyasını yine bu dünyaya yerleştirmek istemektedir. Diriliş kavramına en çok yaklaşmış olan Tolstoy bile, ölümden soraki hayat ve diriliş inancını bir nevi günaha batık insan ruhunun uyanışı, toplumun erdemle yeni baştan dirilişi alanına taşımaktadır. Onda da âhiret veya öteki dünya, bir

nevi, değişerek toplumun ve insanlığın yeni ruhuna dönüşmüştür. **Ölümden Sonra Dirilme** adlı eserinde, Prens Nekhlüdof, akranları gibi dünya hazlarına dalmışken, onu, kendisinin sebep olduğu bir kadının düşüşü günahı uyandırıyor, baştanaşağı değişerek gerçeğin öbür yüzünü, halkın içinde bulunduğu acıları görür hale geliyor, böylece insan olarak kurtuluyor, kendini toplumun kurtuluşuna adıyor. Halk, onun için, kurtuluş yeri, bir nevi âhiret rolünü oynuyor. Tolstoy, böylece dirilişi tek insanın ruhuyla toplumun ruhu arasında kurulan bir erdem bağı gibi değerlendiriyor. Ruhun yücelmesi, dünya kirlerinden arınması, bencillikten sıyrılması, insancıllığa ulaşması yolunda Batı medeniyeti içinde en ileri adımları atan Tolstoy da ölümden sonrası için değil, dünyadaki zaman için kurtuluş ve diriliş üzerinde durmuştur. Dostoyevski de dirilişi dünya içi bir anlamda kullanır. O da insanlığın kurtarıcısı rolünü rus ırkına bağışlar. Onun gözünde rus ırkı, Mesih rolünü oynayacaktır. Psikanalistler cennet ve cehennemi şuuraltında aramışlar, Marx kıyametin kopuşunu bir nevi kapitalizmin sonu, ebedî mutluluğa kavuşmayı da proleteryanın zaferi gibi yorumlamıştır. Din kavramları ve inanışları böylece ad, önem, anlam ve görev değiştirerek kurulan bu sistemlere veya sanat eserlerine girmektedir. Fakat bu yazar, düşünür ve filozoflar, insanın neden varolduğu, ölümden sonrasının ne olduğu, insanlığı nasıl bir geleceğin beklediği, dünyada bugüne kadar olmuş bitmiş şeylerin sorumluluğunun ne olacağı, hesabın bulunup bulunmadığı konuların-

da susmuşlardır. Bunun da sebebini, Batı Medeniyetinin özelliğinde aramak gerekir. Her yazar ve düşünür, içinde bulunduğu medeniyetin sınırlarının ötesine gidemez. Batı medeniyeti özü itibariyle dünyacı bir medeniyettir. Temeli olan Grek ve Roma medeniyetlerinde esasen ölüm ülkesi (hades) olarak anılan âhiret din hayatı içinde bile çok önemsiz bir yer tutuyordu. Bu âhiret bir nevi cehennem demektir. İnsanların tayfları orada toplanır ve cezalanırlar. Grek medeniyetinin bu inancını Batı Medeniyetinin üçüncü temeli olan hıristiyanlık yıkmış olduğundan o Rönesans'tan sonra büsbütün unutulmuştur. Hıristiyanlık, hadesin yerine onun zıddı (gökler krallığı)nı koymuştur. İyi hıristiyanlar, gökte Hazreti İsa'nın yanında oturacaklar ve ebedî mutlu olacaklar. Bir nevi cennet. Yani bir nevi, Yunan medeniyetinin öte dünyası cennetsiz bir âhiret, hıristiyanlığınki ise cehennemsiz âhiret. Rönesans sonrası Batı medeniyeti ise bu ikisini de atarak âhiret, öteki dünya kavramıyla ilişiğini kesmiş, bir nevi dünya uygarlığı olmuştur. Bunun için yetişen büyük zekâlar, yine bu sınırlar içinde kalarak âhiret fikrini ya ruhun içinde olup biten bir değişim ve bir vaka gibi görmüşler veya onu toplumun ruhunda, insanlığın kaderinde yine bu dünya şartlarında olup biten mutlu veya karanlık bir metamorfoz biçimine dönüştürmüşlerdir. Din duygusunun en derin problemlerini eserlerinin konusu yapan dindar filozof Kierkegaard'ın bile ölümden sonraki hayat üzerinde durmadığı bir gerçektir.

Eski Yunanlının hayatında önemli olmayan

ölüm ülkesi fikri, hıristiyanlığın bir fanteziyi aşmayan gök krallığı vâdi, Batı Dünyasının Rönesans'tan sonra ölümden sonraki hayatı büsbütün inkârı, eski Çin dinlerinde ve Budizm'de âhiret inancının hiç bulunmayışı, Brahmanizmde ise yine bu dünyada insanların hayvan şekline dönüşmesi (tenasuh) inancının bulunması, yahudiliğin tamamen bu dünyaya sıkı sıkı sarılmaktan ileri gidemeyişi ve âhireti inkâr edişi, ölümden sonra dirilme mefhumunu islâm dışında gerçek anlamında bulmanın mümkün olmadığını göstermektedir. Yalnız Mısır dininde cennet ve cehennem, ceza ve hesabıyla âhiret fikrinin bulunduğunu biliyoruz. Bu da peygamberlerin yaydığı vahdaniyetin getirdiği prensiplerden alınmış olsa gerektir. Çünkü firavunların kendilerini tanrılaştırmaları bu inanışla taban tabana zıttır. İzis ve Oziris inançları da hep dünya zamanı içindeki bekleyişlerle doludur. Mısır dininde bulunan bu inançların tek önemi âhiret inancının ta ilk insanlıktan bu yana bulunduğunu göstermesidir ki islâm da bunu söylemektedir.

Bu dünyanın bir sonu olduğuna, öteki dünyanın varlığına, insanın öldükten sonra yeniden dirilerek hesap vereceğine, iyi ve kötü davranışlarının değerlendirilerek mutluluk yurdu cennette mükâfatlandırılacağına veya ceza yurdu cehennemde cezalandırılacağına inanmak, islâmın temel inançlarından biridir ve bunun inkârı insanı müslüman olmaktan çıkarmaktadır.

İslâm dışı bütün inanış ve görüşler, ya bir sınıfın, ya bir çağın sonunu düşünmüşler, insanın

kurtuluş ve batışını orada aramışlar, ölümü ve dirimi en çok ya biyolojik, ya psikolojik veya sosyolojik veya tarihî ölüm ve diriliş olarak ele almışlar, fakat asla dünyanın sonu, kâinatın mahvolması, ölümden sonraki hayat, yani dirilme ve öteki dünya hakkında en ufak bir ışık getirememişler, üstelik bunu âdeta kaygı bile edinmemişlerdir.

Kâinatın, varlığın ve insanın geleceğine bu kadar kapalı sistemlerin hakikatları ne olabilir? Bunların gerçeklikleri ve geçerlikleri son derece sınırlı bir çerçevede düşünülebilir. Mekânın ve zamanın en geniş anlamda ele alınması, bir de zaman ve mekânın dışına çıkılarak düşünülmesi, bütün bu sistemlerin yere yapışık bir takım küçük sistemler olduğunu göstermeye yetecektir. İslâm, insanın biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve tarihî dirilişleriyle birlikte ve onların da bağlı olduğu bir gerçeklik olarak kâinatın kaderi, bir sonunun oluşu, insanınsa ölümden sonra dirilerek bu bitişi aşışı, ebedî hayata geçişi inancını getirerek insan kaderinin ufkunu sonsuza doğru açmıştır. Öbür görüş ve inanışlara göre insanın hayatı bu dünyada olandan ibaret kalmakta, dilsiz mezartaşları hiç bir şey söylememektedir. Halbuki, islâm, dünya hayatını âdeta insanın büyük kaderi için bir uvertür olarak değerlendirmektedir. Âdeta dünya hayatı, âhiret hayatı metninin bir dipnotudur. Âdeta bu dünyadaki her davranışımız ekilen bir ekin gibi ekilmektedir. Bir gün bu ekinler öteki dünyaya başak halinde çıkacaklar ve bizim öteki dünyadaki hayatımız bu ektiğimiz iyi ve kötü tohumların bir sonucu olacaktır. Cennet, altın sarı-

sı bir buğday tarlası gibi iyilik ekicilerin yüzünü güldürecektir. Cehennem de kötülük ekicilerine zakkumdan ateş yemişlerini verecektir.

5.

Ölümden sonra dirilmeye inanma, islâmın temel inançlarındandır. Buna inanmayan insan müslüman olamaz. Kur'an-ı Kerîm, baştan sona, insanın öldükten sonra yine dirileceği inancını belirten ayetlerle doludur. Yaşadığımız dünyanın, içinde bulunduğumuz evrenin bir sonu vardır. Kıyamet sûreleri bunu ilâhî vahyin şanıyla oranlı bir belâgat yüceliğiyle gözler önünde canlandırır. Gözler önünde canlandırır ne kelime, biz sûre sûre bunu yaşar, ayet ayet ölümden sonra dirilmenin duygusuyla dolar taşarız. Güneşlerin söneceği, yıldızların dağılacağı, ayın parçalanacağı, çocuklu ananın çocuğunu düşünemez hale geleceği dehşetli gün, **saat** adıyla Kur'an'da sık sık hatırlatılır. **Kıyamet**, dünyanın sonuna inanma, insanın olduğu gibi evrenin de fâni olduğuna inanmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Allah önünde insan ve eşya, dünya, güneş, ay ve yıldızlarıyla tüm evren, bir toz bulutu gibi silinmeğe mahkûmdur. Buna inanmayanlar, yani dünyanın veya evrenin ezelî ve ebedîliğine inananlar, Allah'a, dünya ve evreni, maddeyi ortak koşmuş oluyorlar ki, bu inanç müslümanlıkla bağdaşması mümkün olmayan bir materyalizm prensibidir. Allah, evreni yarattığı gibi yok da etmeğe kadirdir. Her yarattığına bir son

çizdiği gibi evrenin de bir sonu olduğunu tayin etmiştir. İşte bu sona kıyamet diyoruz. İşte o vakit insanlığın dünya hayatı da evreninkiyle birlikte son bulmuş olacaktır. Ama bununla insanın sonu gelmiş olmayacaktır. İnsan, Yaratıcı'nın **huzuru**na çıkacak, dünya hayatının bütün hesabını verecektir. Dirilerek **Mahşer** alanında toplanacak ve **hesaplar haşr** alanında görülecektir. Daha sonra, cezalandırılanlar **Cehenneme**, mükâfatlandırılanlar **Cennete** gideceklerdir. Cennet, mutluluk yurdu, Cehennem, ceza yurdudur. İşte önümüzde ölümden sonrası için açılan yeni bir hayatın tablosu. Bu yeni hayat tablosu, Allah ve onun ebedîliğine, O'nun kudretine, O'nun önünde her varlığın fâni olduğuna, peygambere ve kutsal kitaplara inanmanın tamamlayıcısı bir tablodur. Âhiret hayatı, dünyada inandığımız, idrak edemediğimiz bir çok gerçeklerin yaşanacağı yeni bir âlemdir. Ölümü bile aşan, ölüm ve fizik şartlarının ötesinde, şu anda idrak etmemiz mümkün olmayan ve şimdi bizim için olağanüstü sayılabilecek gerçekleşmelerle doğacak bir hayat.

Kur'an-ı Kerîm, bir çok âyetlerde, "ölüp de kemiklerimiz toz haline geldikten sonra mı dirileceğiz" diyenlere, yani, Peygamber devrindeki inkârcılara olduğu gibi her çağdaki inkârcılara da cevap vermekte, bu dünyadan örnekler vererek bu inanca çağırmaktadır. Kışın ölü hale gelen Arzın baharda yeniden canlanışı, kupkuru bir toprağın bir yağmur bulutuyla canlanışı, ölümden sonra insanın dirilişi için örnek olarak verilmektedir. Evet, insan da, Allah'ın buyruğuyla ve meleklerin solu-

ğuyla, **İsrafil**'in sûrunun üflenişiyle kıştan sonra baharda canlanan bir bitki gibi dirilecektir. Diriltecek olan şüphesiz Allah'ın diriltme kudretidir. Allah'ın bir ismi **Diri**, bir ismi de **Diriltici**'dir. Haşr, yani ölümden sonra dirilme, bu isimlerin tecellileri olacaktır. Allah, yine Kur'an-ı Kerîm'in deyimiyle, öldüren ve diriltendir. Ve yine Kur'an'ın mucize diliyle, Allah, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkartandır. Ve biz bunu bu dünya hayatında görmüyor muyuz? Eğer biz, bir mevsimlik hayat yaşayan bazı böcekler kadar kısa ömürlü olsaydık, faraza kışın doğup daha kış bitmeden ölseydik, aramızdan biri çıksaydı da, biz her ne kadar ulaşamıyorsak da başka mevsimlerin de bulunduğunu, kavurucu yazların, binbir güzelliğin ortaya saçılacağı baharların da geleceğini ileri sürseydi ona da inanmayacaktık. İşte, Âhiret hayatına inanmayanlar gerçekten bu bir mevsimlik hayat tecrübesinin tüm varoluş olduğunu sananlar gibi aldanıyorlar. Kutsal kitaplar, peygamberler, yaşadığımız mânevî hayat, yücelme anlarımız, doğumlar, ölümler, kışlar, baharlar, denizdiplerinden uzayın sonunu düşünemediğimiz uzaklığındaki güneşler, bu aklı aşan eşsiz düzen, zaman kavramı, tapınmalarımızdaki büyüklüğümüz, düşüşlerimizdeki alçalışımız, yücelmelerle düşmeler arasında uçurumlaşan ruhun başdönmeleri, acıma ve zulüm, hak tanımalar ve haksızlıklar, acı kaderler, tatlı gençlik yılları, derin düşünce çizgilerini getiren kutlu ihtiyar çehreleri, inanç uğruna ölen insanın, şehidin yüzündeki mutlu aydınlık,

bizi, varoluşun sadece bu dünyadan ibaret olmadığına, başka bir hayatın da var olduğuna götürüyor. Bizi yaratan Allah'ın bizi bir nevi uykuda olduğumuz bu dünya hayatından sonra mutlaka sırların aralanacağı yeni bir hayata kavuşturacağına inancımız kesinleşiyor. Evet, bizzat ölümün kendisi bile kendisinden sonrasının kesin bir tanığı oluyor. Şimdi dimdik duran dağların bulutlar gibi geçeceğini, parlak ışıklarını saçan güneşin bir gün söneceğini ve bunları yapan Kudretin insanları yeniden dirilterek hesap soracağını, insanların dünyada buna göre adım atmaları gerektiğini unutmamalarını, ceza ve armağan bakımından eşsiz bir hayatın bizi beklediğini açık açık bildiriyor Ulu Kur'an. Zulûm yapanlar unutmasın, yetim malını, yoksulun hakkını yiyenler, başkasının kanını akıtanlar, dünya faydaları uğruna başkalarının önünde eğilenler unutmasınlar, bu yaptıkları yanlarına kâr kalacak değildir. Kendilerine hesap sorulacak bir gün, şeytana verilen mühletin biteceği **diriliş günü** de gelecektir bir gün.

6.

İslâm, doktrin yanıyla, ölüm ve hayatı, ölümden sonra dirilme inancıyla tartmakta ve değerlendirmektedir. Hz. Âdem'in yaratılışı, Hz. İsa'nın babasız doğuşu, Ashab-ı Kehfin yüzyıllarca yıl uyuduktan sonra tekrar kalkışları, Hz. İbrahim'e "kalbin tatmin olması için" yaptırılan bir ölümden sonra dirilme egzersizi, bir kuşun parçalarını dört

tepeye koyarak beşinci bir tepeden çağırdığında parçaların birleşmesi ve kuşun canlanarak gelmesi, bir başka peygamberin bir uykuda ölüme vardırıldıktan sonra yanındaki bineğiyle birlikte yeniden diriltilmesi, Hz. İsa'nın insanları ve kuşları diriltmesi, cehennemdekilerin derilerinin yenilenmesi, bütün bu örnek anlatımlar, ölüm ve hayata fizik anlamlarından ayrı, fizikötesi bir anlam, asıl gerçek anlamlarını getirmektedir. Varoluşun fizik anlamı, bu yeni anlam dünyası içinde sınırlı ve dar bir çerçeve olarak kalmaktadır. Varoluşun fizikötesi âlemi, fizik âlemiyle birlikte ruha yeni bir umut kapısını açmakta, varoluşun çelişkili, zulûm ve eksiklik gibi kara ilkelere göre değil de, âhenk, adalet ve mükemmeleşmeye doğru ilerleyiş cinsinden olumlu ilkelere göre yaratıldığını ve devam ettirildiğini göstermektedir. Bu dünya, gerçek varoluşun bir takım çizgilerinden, kıvılcımlarından bir işarettir. Gerçek varoluş, kor ateşse, bu dünya onun külüdür. Kül eşelenince altından kor ateş çıktığı gibi, bu dünya şartları kırıldıkça ve aşıldıkça öbür dünyanın işaretleri ve ilk izleri belirir. Tasavvuf, hayat ve ölümün bu sırrını arayarak, ölmeden önce ölmenin imkânını kurcalayarak, insana daha bu fizik dünyada iken öbür dünyanın, âhiret dünyasının kapılarını aralamak istemektedir.

Ölümden sonra dirilme, fizik dünyanın son bulmasından sonra, yeniden, fizik ve fizikötesi anlamda yeni baştan varolma demektir. Daha üstün ve kesin bir hayat için yeniden varolma. Uvertü-

ründe bu dünya hayatının hesabının verileceği, haz ve acı çekmede ulaşılabilecek son sınırlara varılacak bir yeni hayatın yaşanacağı yeni bir varoluş. O hayatın ufukları geniştir. Allah'ı, insanın kendisini yaratanı görmesi ve yaşamış bütün insanları, peygamberleri, melekleri bulması mümkün olacaktır. Zaman orada âdeta arka arkaya gelen anların bir doğrultusu olmaktan çıkarak hem anın birbirinin içinde olduğu, geçmişin ve geleceğin, şimdiki zamanın bir arada bulunduğu ebedî an haline dönüştüğü bir özelliğe sahiptir. O dünyanın büyüklüğünü, derinliğini ve güçlülüğünü, dünya zamanının bütünüyle bir ana sığması, gören gözlere açıkça göstermektedir. Dünya zamanı, âhiret zamanının yanında âdeta Hz. Musa'nın asasının yanında büyücü değneklerinin düştüğü zavallı bir duruma düşmektedir.

Her insan, geçmiş zamanı, tarihi, bütün insanlığı ve birbirlerine bitişik ve alâka bağlarıyla bağlı evreni, varoluşu, gelecek zamanı, gelecek zamanın insanlığını belli bir anlamda kendinde duymakta ve yaşamaktadır. Geriye doğru baktığımızda bir takım anılar, bir takım yaşantılar zihnimizde canlanmakta, bir zaman akıntısı içinde olaylar, silik veya belirgin bir şekilde yer almaktadırlar. Bir de buna tarih bilgisini, şuuraltımızdaki geçmiş zaman ve arkaik çağ kalıntılarını katarsak, biz bir insanın içinde nasıl bir dünyanın belli bir anlamda yaşamakta olduğunu az çok anlamış oluruz. Bilerek bilmeyerek yaşadığımız ve taşıdığımız bu dünyayı geriye doğru düşündüğümüzde bir

noktadan sonra zihnimiz karanlıklar içinde kalacaktır. Bütün bu düşünce, gelecek zaman için de söz konusudur. İçimizde ve kanımızda belli bir anlamda gelecek zamanı da taşımaktayız. Umutlarımız, tasarılarımız, geleceğe doğru uzayan oğul çizgisi, bizde, gelecek zamanın ipuçlarıdır. Böylece, şu fizik şartlarda dahi, her insan, belli bir anlamda geçmiş ve gelecek zamanı, insanlığı ve evreni kendinde taşımaktadır. Bir de buna inancı katınız, o vakit insanın dünyası da genişleyecek, insanüstüler bölgesi yücelikler âlemi bu dünyayla birlikte varoluşun anlamını ebedîliğe bitiştirecektir. Bir de şimdi bizde bir anı, bir bilgi veya bir şuuraltı motifi olarak kalmış hayallerin ansızın canlandığını ve aynı zamanda bir arada bulunduklarını bir düşünürsek öteki dünyanın ne eşsiz varoluş şart ve imkânlarını taşıdığını belli belirsiz sezinlemiş oluruz. Bu zihin dünyasının canlanışına, umutların, projelerin de bir anda gerçekleşmiş olarak katıldığını, henüz yaşanmamış varoluş imkânlarının da canlı olgular halinde eklendiğini düşünürsek ne büyük bir dünyanın içimizde uğuldamakta olduğunu fark edebileceğiz. Bu dünyada bu kadar bir imkânla içimizde dünyalar taşıyabildiğimize göre, varoluşun geçici kayıtlarından kurtularak gerçek anlamına ve zamanına kavuştuğu öbür dünyadaki gerçekleşmelerin ne kadar yoğun, zengin ve üstün olduğunu anlamamızda bir güçlük olmamalıdır.

Bütün geçmiş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman, âdeta akşam olup da elektriklerin yan-

masıyla bir şehir nasıl birdenbire canlanır ve dirilirse orada işte öylece dirilmiş olacak ve tasfiye başlıyacaktır. Bir dönüşüm. Bu dünyanın dönüşümü. Hesabın kapanışı. Buraya geliş ve oraya dönüşten derlenecek son birikintinin ayıklanışı. Sonra başlayan öteki dünya yaşaması.

O dünyanın üstünlüğü ve mükemmelliği yanında bu dünya hayatı bir düşüştür. İnsan, o şartlardan bu şartlara düşmüştür. Fakat, her şeyin aslına dönüşü gibi bu varoluş da asıl varoluşa dönecektir. Bu dünyada haz, umut, muştu, sevinç, birer psikolojik haldir. Bir bekleyişi, bir geleceği hatırlatırlar, aratırlar. Âdeta bir sona varışı değil de bir vâdi hatırlatırlar. Oradaysa, bunların som realiteleri, canlı ve mükemmel gerçekleşmeleri, ötesini aratmayacak bir sonsuzlukları vardır. Bu, Cennettir. Bu dünyada umutların, muştuların, sevinçlerin, hazların arattığı dünya, ulaştırmak istedikleri son, oradadır ve adı Cennettir. Cennet, artık som muştu, som sevinç, som haz, som memnunluktur. Kesin ve geçmesi olmayan üstün, büyük bir yaşayış vardır orda. Bir armağan hayatıdır o. Arınmışlık hayatı. Allah'ı sevmenin tecellisinden, ilâhi sevginin canlanışından doğmuş ideal bir inananlar ülkesidir orası. İnsan orada özlediği her iyiye, güzele ve doğruya kavuşacaktır. Bu dünyada haz, umut, sevinç bize onu anlamaya, onun varlığına inanmaya çalışmamız için bağışlanmış işaretler, ilâhî nimetlerdir. Birer ufak potansiyeller olan bu olumlu psikolojik haller bize Cenneti muştular. İnsan, sıkıntıya düştüğü her

anda geçmişteki mutlu zamanlarını hatırlar ve onların hemen gerçekleşmesini arzular. Garip kaldığı bir yerde garipliğin ortadan kalkacağı, aşinaların yeniden insanın çevresini alacağı bir vaktin özlemini çeker. İşte bu dünya hayatı da öbür dünya hayatının yanında, gurbeti veya sıkıntıyı yaşayan insanın hayatı gibidir. Bütün özlenen aşinaların insanın çevresini alacağı, gurbetin ortadan kalkacağı yer, oradadır ve bu Cennettir. Cennet, ilâhî neşenin som vücut kazanması, gerçekleşimi, canlanmasıdır. İnsan, yüce hallerinde Cennete doğru atılımlar yapan üstün yaratıktır. Kur'an okuduğumuz zaman, candan ve yürekten, olanca samimiliğimizle okuduğumuz zaman içimizde erdiğimiz büyük mutluluk duygusunun bu dünya zamanından daha kesin bir zaman, bu dünya hacminden daha yoğun bir hacim ve boyutlar, şimdi düşünemiyeceğimiz imkânlar ve özelliklerle capcanlı bir şekilde som gerçekleşmesi cennet olacaktır. Cennette olacaktır. Evet, bu dünyada bizi Cennete en yaklaştıran, Cennet hayatı hakkında en çok fikir veren Kur'an'dır. Okuduğumuz Kur'an'ın âhengi, Cennet âhengidir. Kur'an'ın içimize bağışladığı yumuşaklıkla ruhumuzda duyar gibi olduğumuz ipeklik, Cennet ipeklerinden bir işarettir. Evet, Cennete Kur'an kapısından girilir. Âyetler Kur'an'ın Cennete açılmış kapılarıdır.

Bu dünyada Cehennemin de işaretleri vardır. Acı, ateş, ıstırap, kötülükler, korkular, şüpheler ve vehimler. Cehennemden haber veren dünya varlıkları veya halleridir. Cehennem, kesin ateş,

canlanmış korku, şiddetini kavramamız mümkün olmayan acı, dayanılmaz ıstırap yurdudur. Bu dünyadaki ateş, o dünya ateşinin yanında âdeta, abstre bir ateş gibi, kâğıt üstünde bir ateş gibi hafif kalacaktır. Konkre korkular, konkre vehimler, konkre ıstırapların, bir ruh hali olmaktan çıkarak, konkre gerçekleşmelere kavuşmuş olduğu azap yurdu, Cehennem. Red, inkâr, başkaldırmaya yaraşır kesin şiddetler yurdu. Dünyanın karışık ışıkları Hesap prizmasından geçerek aslî renklerine ve unsurlarına ayrılmışlar, her renk ve unsur da asıl yatağına dönmüştür.

Bu dünya şartlarıyla öbür dünya şartlarını mutlak şiddet farkıyla ayırmak mümkündür. Cennette mutlak sevinç, yaşanan sevincin son sınırı vardır. Güzelliğin, iyiliğin, doğruluğun altın oranda birleştiği ve insana ebedî hayat olduğu yer orası. Halbuki burda umut, neşe ve muştu nisbîdir, birer potansiyel ifade ederler, aşırı gittiğinizde tersine dönüşür. Haz, ileri giderseniz acıya dönüşür, halbuki sizi ileri doğru iter. O ileri itişi, insanın bir hatırlayışı yanlış yorumlamasından doğmaktadır. Aslında, haz, muştu, sevinç bize geleceğe ait bir şeyler hatırlatırlar. O hatırlattıkları şeyler öteye aittir. Fakat biz bir an için onu unuturuz da, yanlış ve aceleci bir uygulamayla hazzın sonuna ulaşmak için bu dünyada haz veren şeylere koşarız, umudun, sevincin ve muştunun sonuna burada varmaya kalkışırız. O zaman bu dünya kendi sınırlı gerçeğinin diliyle dur der, ama biz durmayız. İşte o vakit sevincin acıya, umudun kötüm-

serliğe ve hayal kırıklığına, muştunun da kara habere dönüştüğü an gelir. Halbuki o hatırlatmalar Cennete aittir. İnsanın olgunlaşması işte bu gerçeği anlamasına bağlıdır.

Cehennem de mutlak şiddette azabın, cezanın yurdudur. Bu dünya o dünyaya göre âdeta derinliksiz bir satıh üstündeki minyatürler dünyası gibidir. Asıl canlı kanlı dünya gelecek dünyadır, âhiret dünyasıdır. Gerçek boyutlar dünyası o dünyadır. Hakiki konkre ve abstre yaşayışların en geniş anlamıyla varolduğu dünya o dünyadır. Bu dünya, o dünyanın yanında bir düş gibidir.

Gerçek dünyaya geçiş, ölümden sonra dirilme bir çağrı olacak gibidir. Kuşun dirilişi örneğinde bunu görüyoruz. Hz. İbrahim çağırınca kuşun parçaları birleşerek geliyorlar. Bu çağrıda bir sır var. Hz. İbrahim'in büyük inançlı çağrısı, kuşun dirilişi için bir mucize ifadesi ve gücü taşımaktadır. Ruhun maddeyi çağrışı gibi bir çağırış bu. Kuşun dirilişi, insanın dirilişi için verilmiş bir örnektir. Toz haline gelen kemikler, zerreleşerek, toprağa karışan etler, zamanın usanmaz dağıtışıyla dağılmış sinir uçları, ruha bağışlanacak bir çağırış gücüyle derlenip toparlanacak ve ruhla madde tekrar birleşecektir. Tanrı'nın buyruğu bu. Bir nevi ikinci yaradılış, Kur'an'ın dediği gibi birinci yaradılıştan daha güç değil. Ruhun çağırması, âdeta maddeye yeniden acıkması buna yetecektir. Veya bu düşünceyi cesur halinden çıkararak daha gerçek ve yerleşik anlamına kavuşturacak olursak, kavuşturmak istersek, bir çağırışla olacak bu. İsrafil'in üf-

lediği sûrda böyle bir canlandırıcı güç vardır, bir canlandırış gücü vardır. Belki asırlarca, belki binlerce yıl uyuyan, olduğu yerde kalan madde zerrelerinde ansızın Tanrı'dan gelen bir uyanma olacak; çağrılmış olmanın, ödeve koşmanın hızıyla insan yeniden dirilecek. Bir ses duyulacak ve bir şey hatırlanacak. Askerlerin yattıktan sonra sabah bir ti sesiyle birden sıçramaları örneği, İsrafil'in, Diriliş Meleğinin uyandırıcı ve diriltici üfleyişiyle, insan tekrar dirilecek. Bir insan yakılsa, yanışından çıkan zerreler duman halinde göğe yükselse, binlerce yıl içinde bu dumanın zerreleri atmosfer üstündeki boşluğu aşarak aya, güneşe, yıldızlara dağılsa, o gün, diriliş günü, çağrılış sesini, diriliş sesini işitir işitmez bir araya gelecekler ve bu bir araya gelişte ruh onlarla birlikte olacaktır. Mesafenin ve mekân ayrılıklarının ne önemi var? Onları çağıran kimdir? Bunu düşününce, bize imkânsız gibi gelen her şey mümkün olur. İlk yaradılış da analiz edilince, akıl için ne kadar kavranması güç bir şeydir. Ama bu bir realitedir. İşte varız; binlerce madde, binlerce farklı yerden bir araya gelerek varolmamızda ödev sahibi olmuşlar. Ve böylece varolup gitmekteyiz. Denizlerin tuzu gelip vücudumuza katılıyor. Çağıran, içimizde çağıran bir şey var onları. İçgüdü çağırıyor ve eşya okyanusları aşarak bize doğru geliyor. Mevlâna Hz. bu çağırışı, ruhun maddeye acıkmasını Mesnevi'de ölümsüz beyitlerle anlatmıştır. İşte, ikinci yaratılış olan ölümden sonra dirilmede de böyle bir çağırışın rol oynayacağını, gerek İsrafilin sûruyla di-

rilmenin olacağını bildiren âyetlerden ve gerekse Hz. İbrahim'in kuşun dirilişi mucizesinde çağrının bulunuşundan anlıyoruz. Ölü Arz da dudakları çatlamış olarak suyu çağırır. Ve üstten geçen bulutlar toprağı diriltir, o ölü toprağı.

7.

Yüce **Kur'an**, öteki dünyanın, ölümden sonra dirilmenin en büyük anıt–belgesidir. Gerçekten, o öyle kutlu bir belgedir ki her sûresinden, her âyetinden bu dünyayı aşan bir anlam ve ilâhî ses tüter. Kalbini vererek dinleyen onun başka bir âlemden bu dünyaya bir sesleniş olduğunu anlar. O, topraktan çıkmış ve toprağa karışacak bir şeye asla benzemez. Kur'an'ın ışıklarla kurduğu ilâhî yapının içine girip de orda eriyenler sonsuzluktan damaklarında ölmez bir tad kaldığını daima hatırlarlar. İnsan, dünyanın her türlü günahına batıp çıksa da Kur'an kevserinden, âb-ı hayatından bir damla içse, doğrunun, gerçeğin ve güzelin nerede olduğunu hemen bilir ve hep ona özlem duyar; günahlarından ötürü acı içinde kıvranır, pişmanlıklar kaplar yüreğini. Kur'an'ın, günahları, kötülüğü, çirkinliği, yalanı nasıl yakan, insan ruhunu arıtan, yıkayan tatlı bir ilâhî ateş, bir meşale olduğunu kavrar. O meşalede bir an içinde bu dünyanın katılığı yanar, kül olur. Bu dünya ışıkları, onun getirdiği öteki dünya ışıkları önünde söner. Bu dünya taşlarını öteki dünya ışıkları, içinden

aydınlanmış mermere çevirir âdeta. Bu dünyaya o dünyadan bir iz, bir nur düşer. Bu dünya, ta içinden, yüreğinden, öbür dünyadan gelme bir anlamla yeni baştan düzenler, sonsuzluğa ayarlar kendini. Doğum, değişim ve ölüm, Kur'an'da, insanın fânilikten sonsuzluğa nasıl geçeceğini belirten merhaleler olarak yeni ve umutlu bir öz kazanmışlardır. Kur'an tek başına âhireti dünyaya en kesin bir aydınlıkla ilân ve ispat eden bir belge, bir mucizedir.

Öteki dünyanın varlığının birinci belgesi, kutsal kitaplar, ikinci şahidi de **peygamberlerdir**. Peygamberler, her bakımdan yol gösterici oldukları gibi öteki dünyanın varlığına ulaşmamız için kılavuzlarımız olmuşlardır. Yalan söylemez onlar. Asıl yalancılar, peygamberlerin yalan söylediğini iddia edenlerdir. Bütün insanlık, tarih boyunca gelip geçmiş en üstün insanların peygamberler olduğuna şahittir. Onlar hiç bir konuda yalan söylememişlerdir ki, bu konuda gerçeği saklamış olsunlar. Onlar hakikatlar için başlarını ortaya koymuşlardır. Onlar için en önemli varoluş, hakikatı söylemek, bildirmek, yalandan insanları korumaktır. Bütün hayatları en büyük feragat, fedakârlık, ve erdem içinde geçmiş, apayrı bir dünyanın şahidi olduklarını her halleri gösterir olmuştur. Kendilerine gelen vahiy, onları öteki dünyanın sürekli aşinası kılmıştır. Bizzat Peygamberin miracı, öteki dünyayı tam onlamıyla görmek ve bilmek için bağışlanmıştır ona. Ve onlar bu dünyadayken hep öteyi yaşamışlardır. Onun için onla-

rı gören, sözlerini ve fiillerini işiten onların gerçeği söylediğini anlamış ve onların getirdiği en büyük hakikatlardan biri olan öteki dünyaya inanma da böylece kökleşmiştir. Ellerinde kutsal kitap, peygamberler, öteki dünyayı insanlara öğreten ve gösteren "öte izci"leri olmuşlardır.

Öteki dünyanın varlığına şahitlik yapan üstün müminler, **velîler** de insanlığı bu konuda uyarmışlardır. Riyazetle dünya ilgilerinden kurtulan müminin ruhu yavaş yavaş öteki dünyanın çizgilerini sezmeğe başlar. Velîler, kâh bu dünyada, kâh öteki dünyada yaşarlar ruhlarıyla âdeta. Öteki dünyadan bir an için gafil olmazlar. Onların ruhları maddenin uyutucu afyonundan kurtulmuş, öteki âlemin iksiriyle yunmuş, dirilmiştir. Namazları, oruçları, tövbeleri, takvaları olgunluğun sonuna varma hedefini hiç kaybetmemiştir onların. Öteki dünyaya bu dünyadan uzanabilme imkânını ortadan kaldırmak için şeytanların önümüze yığdıkları göz boyayıcı engelleri durmadan ortadan kaldıran üstün inanmışlardır. Şeytanlar, bu dünya sevgisini çığlar gibi yuvarlarlar insanlığın üstüne. Velîler bu çığlardan kurtarırlar insanlığı. Tasavvuf, öteki dünyaya daha yaklaşmayı sağlayan, aratan, düşünce, inanç ve davranışlarımızdaki hamlelerin bütünüdür. Tarikat, öteki dünyanın kapısını bu dünyadan aralayarak müride göstermek isteyen yoldur. Ama biri şu mizaçla kapıyı aralar, öbürü bir başka mizaçla. Doğru yolların hepsi aynı kapıya çıkar: Allah'a tam anlamıyla inanma, O'ndan başkasına tapmama ve öte-

ki dünyada yeniden dirilerek hesap verileceğine inanma.

Müslümanların Kur'an-ı Kerîm'e göre kurdukları ilk **islâm toplumu** da, ölümden sonra dirilme inancına göre kurulmuş, her yanından bu anlamda sezilen bir toplum oldu. Onlar, dünya hazinelerine sahip oldular; fakat o servetleri fakir tabakalara aktardılar, kendileri yine toprak damların altında alçakgönüllü hayatlarını sürdürdüler. Hep ileri atıldılar, en büyük kazancın Tek Allah'a inanmayı yayma, insanların putlara, başka insanlara, ateşe, eşyaya tapmasını yıkma olduğuna inandılar. Toplum, her yanıyla âhireti hatırlattı. İnsanların öteyi unutmamalarını sağlamaya göre ayarlandı. Bu toplumu yönetenler, maddeye, çıkara tapmadılar. Bu toplumda şehvet, dolu dizgin insanların arasına düşmüş bir ateş olmadı. Gerek o gün toplumun içinde yaşayanlar, gerek onu o gün dıştan görenler, gerekse bugünden o güne bakanlar, o toplumun her toplumdan farklı ve üstün bir yanının bulunduğunu sezer ve anlar. İşte bu yan, ölümden sonra dirilme inancının toplumun her hücresine işlemiş etkisinden doğma bir farklılıktır. İslâm toplumu, bu dünya toplumu olduğu kadar öteki dünya toplumudur da. Hatta öteki dünya toplumu olma özelilği bu dünya toplumu olma özelliğinden baskındır. Bu toplum, ulu bir deniz gibi, içine giren bu dünya aşkı yüzünden ölmüş ve cesetleşmiş ruhları hemen dışına atar, her zaman saf ve berrak kalır.

Öteki dünyanın varlığına şahit gösterilebile-

cek bir dördüncü gurup da **şehitler**'dir. İslâmın şehitliğe verdiği önem, öteki dünyanın varlığına tam inanıştan ileri gelmektedir. Her çağda, her yüzyılda, insanlar Allah inancı uğruna can verdiler, savaşlarda öldüler. Gülerek ölüme gittiler. Bunlar mı bir yanılgı içindeydiler, yoksa boğazlarına kadar yanlışa, şehvete, kendi fayda ve çıkarına gömülenler, ülküden yoksun kişiler mi? Şehvetten, dünya ve toprak alâkalarından, hatta çocuklarından ve işinden uzaklaşarak yalnız Allah aşkı, peygamber sevgisi ve öteki dünya inancı içinde, bu ülkü hayatına kendilerini adayarak ölenler, gülümseyerek can verenler, akıl sahiplerince, şüphesiz, boğazlarına kadar dünya hırslarına batmış kişilerden daha çok hakikata yakındılar. Hakikata yakın olmak için gerekli ruh selâmetine, şehitler, yani öteki dünyayı gözleriyle görmüş gibi olup da bu uğurda canlarını verenler, ruhu maddesinin etkisiyle sağlığını yitirmiş olanlardan çok yakındırlar elbette. Ruh selâmeti, şehitlerde, öteki dünyanın şahitlerindedir, bu dünyanın şahitlerinde değil. Şehitlik, bir müslümanın erebileceği en yüce mertebe olarak kabul edilmiştir islâmda. Yüzyıllarca insanlar şehit olmuşlar ve insanlık da onları rahmetle anlamış ve anmakta. Dünyaya tapanlarsa ya unutulup gitmiş veya lânetle anılmışlar. Sağduyu, öteki dünyaya inanışta, şehit belgesinin yanındadır, dünya tapıcılarının, madde tapıcılarının yanında değil.

Fânilik bile sonsuzluğun şarkısını söyler. Duyan kulaklar bunu duyar, her yandan yükselen bu

sesi duyarlar. Dünyaya her gelen gider; her doğan ölür; en yüksek ve sağlam yapılar bile bir gün gelir yıkılır; en güçlü kubbeler çöker; en sağlam boya solar. Madde ve eşya, zamanın önünde diz çökmüştür. Depremler mermer heykelleri ortadan ikiye biçer; saraylar ve mermer şehirler toprağın altında kalır. Bir gün gelir, bir enkaz halinde ortaya çıkarırlar. Ama bu neyin enkazıdır? Ne kadar güzel olursa olsun, fâniliğin enkazı. Evet, Efes, yeryüzüne çıkarılmaya çalışılan ve bugün gözlerimizin önüne serilen Efes, Milet, Prien, Afrozias, Bergama, Truva, Aspendos, Akropol harabeleri ve Roma, hep zamanın önünde dize gelmiş fâniliği gözler önüne sererler. Biz, depremin ve onun gerisinde duran zamanın maddeden güçlü olduğunu ve onu aştığını görürüz. Deprem, zamanın kılıcı gibi medeniyetleri biçmiş, hasadını yere gömmüştür. Zaman fâniliği gömmüştür. Mezarını kazmış ve onu kabrine bir iyi yerleştirmiştir. Zaman, sonsuzluğun bu dünyaya düşmüş gölgesidir. Bu dünyanın idrak boyutları içinde duyulan sonsuzluk parçasıdır zaman. İşte, sonsuzluğun, bu Tanrı özelliğinin bu dünyaya yansımış bir gölgesi olan **zaman**, karşısında âciz olan bu dünya ve eşya evreni önünde, öteki dünyayı ifşa eden en keskin belgelerden biridir. Kur'an'ın, peygamberlerin, velîlerin, islâm toplumunun ve şehitlerin şehâdet ettikleri öteki dünyaya kendine özgü diliyle ve anlamıyla şehâdet eden en güçlü belgelerden biridir zaman. İnançsız adam, fâniliği görür ve sonsuzluğu inkâr eder. İnanan kişi, sonsuzluğun zaman

parçasıyla fâni olanı nasıl tükettiğin görür ve fânilikten sonsuzluğa ulaştırır mantığını. Fânilik, böylece ebedîliğe şehâdet eden zamanın aracılığıyla Ebedî olan Allah'ın yeni dünyalarına, ruhun ölmezliğine, ölümün bir başka dünyaya geçiş süreci olduğuna, bir son olmadığına şehâdet eder.

Öteki dünyanın varlığının en güçlü belgelerinden biri de bizzat **ölümdür**. Ölümü, inkârcı, bir son gibi, bir bitiş gibi düşünür. Ondan ötesine bakmaz. Halbuki ölüm, bu dünyadan öteki dünyaya geçiş olayıdır. Doğum nasıl bir tohum halinde bu dünyaya bir açılış ise, ölüm de, öteki dünyaya bir açılıştır. Tohum nasıl toprakta çürüyor, ancak onun bir özü boy atarak toprağın üstüne çıkıyor ve yeniden dünyaya, yeryüzüne kavuşuyorsa, gökyüzüne dalbudak salan ağaç bu tohumun toprak içinde ölüp de yeniden dirilmesinden meydana geliyorsa, insan da ölümle çürüyecek, fakat gün gelince ölmeyen ruhu, yeniden dirilen vücuduna kavuşacaktır. Ruhun önüne yeni bir dünya açılacaktır. Yeraltındaki tohum nasıl yer üstündeki ağaç halini ve güneşli dünyayı idrak edemezse, onu önceden düşünemez ve bilemezse, biz de duyularımızla öteki dünyayı ölümden önce algılayamayız. Ölüm, ipek böceğinin koza içindeki krizalit dönemi gibidir insan için. İpek böceği, asla kelebek olacağını önceden düşünemez, bilemez. Biz de öteki dünyayı, bu dünyayla ilgili olarak yaratılmış algılarımızla bilemeyiz. Ancak, bize ayrıca akıl denen bir nimet de bağışlanmıştır. Akıl, vahyin ışığı, peygamberin, velînin, şehidin şehâdeti, bildirisi,

dili veya haliyle birleşince, bir de önünde ölüm, zaman ve metamorfoz gibi objektif belgeler de olunca öteki dünyaya ermeğe, bu dünyayı sezmeğe, çizgilerini fark etmeğe başlar. Ölümü bir son gibi düşünmek, ondan korkmaktan ileri gelir. Ölümden korkmayanlar ölümü bir son gibi düşünmezler. Ölümü bir son gibi düşünmek, onun önünde paniğe kapılmaktan başka bir şey değildir. Paniğe kapılan, düşünme sağlığını kaybeder ve korktuğuna uğrar. Ölüme bir son gibi inanan, umutsuz, hayattan umudunu kesmiş hasta gibidir. Doktor ne kadar "iyileşeceksin" derse desin, hasta, "hayır doktor ben artık öleceğim" derse artık o hastayı kurtarmak güçtür. Çünkü: o, ölümü kabul etmiş, ölüme teslim olmuştur. Vücudun da nihayet bir dayanma sınırı vardır. Hastanın iyileşmeyeceğine inancı, ölümüne yardım eder. Peygamberler bu bakımdan doktora benzerler. Ölümü bir son gibi düşünene, hastaya iyileşme umudumunu vermeğe çalışan doktor gibi, ölümün bir son olmadığını, ölümden sonraki dirilişi muştularlar. Ona inanan kurtulur, öteki dünyada mutluluğa erer. İnanmayansa, ölümden beter, yokluktan çetin bir şarta çatar. Cehennem şartına. Ölenler, her gün aramızdan geçip gidenler, bize başka bir dünyanın varlığından bu gidişleriyle haber verirler. Fakat biz daldığımız dünya uğraşları içinde bir an için yine onu unuturuz. Yeni bir ölüm belgesi, tabiattaki doğum ve ölümler, ölüp de dirilmeler, kış, yaz, mevsimlerin ölüş ve dirilişlerle gidiş ve gelişi hep bizi uyarır. Biz unuturuz ama ölüm bizi unut-

maz. O bizi her an uyandırmaktadır. Nasıl riyazetle, çile çekerek bir halden daha iyi, daha yüce bir hale geçilirse, ruh, olduğu durumdan daha yükseklere erişirse, ölümle de insandaki fâni unsurlar ruhtan koparılmakta, ruh bu kopuştan Allah'ın bileceği belli bir süre sonra tekrar vücuda kavuşmakta ve böylece "ölümden sonra dirilme" insana erişmektedir. Dünyada hep mükemmelleşmeye doğru giderek ölüm denen dar geçidi de tam bir imanla geçen ruh, mükemmellikler dünyasına, yücelikler âlemine ulaşmakta; dünyada hep aşağılanan ruh ise aşağılıklar dünyasına. Dünyada inançla yücelen ruh, yücelikler âlemine yaraşır bir vücuda kavuşur. Yani, iyi, kurtulmuş, inançla yücelmiş ruh, cenneti giyecektir; şehvetle, benlikle, bencillikle aşağılaşan ruh, cehennemi giyinecektir. Evet, ölüm en kesin belgelerden biridir öteki dünya için. Yokluk görünüşü, ölümün bir yüzüdür. Yeni bir oluş, oluşum, varlığa bir maskeyle geliyor; yokluk maskesiyle. Aslında ölüm bir sfenks gibi, bir ehram gibi yanaşır. Varlık, yokluk yüzüyle daha çok çekilir. Yani varlığın tam zıddı yokluk, onu çekmeğe, içine almağa yarayan bir araç gibi kullanılmıştır ölüm tarafından. Yoksa, ne ölümün kendisi ve hele ne de kendinden sonrası, yokluktur. Daha büyük, daha kesin, mutlak varoluş dünyası, ölümü bir yokluk maskesi gibi kullanarak, fâni varlığımızı kendine çekmektedir. Bu yokluk görünüşü önünde fâni varlık teslim olmaktadır. İnanmayan, maddeci ruh, bu gelen yeni dünyanın kendisine değil de aracına, yani ölüme,

ölümün de kendisine değil de maskesi olan yokluğa bakmaktadır. Ve ölümü yok olma sanmaktadır. Halbuki ölüm, nisbî varoluş dünyasından mutlak varoluş dünyasına geçiş için bir değişim; bir kesin metamorfozdur. Sonraki varoluşa geçmeden bir önceki varoluş hali içinde, o hal sona ererken, sanki tüm bitiş, yokoluş gibi görür durumunu. Nasıl ki, ana karnındaki çocuk da bütün varoluş dünyasını bulunduğu yerden ibaret sanır. Dışardaki büyük dünyayı düşünemez. Ancak gün gelir, saat dolar ve doğum sancılarıyla bir çocuk bu dünyaya ayak basar, geniş dünyayı görür. Ölüm de bu anlamda doğum gibidir. Ölmekle öteki dünyaya doğmuş olacağız. Ama artık o doğuş, son doğuştur. Mutlak âlem doğuşu. Orada, sonraki varoluş, ölümle, ruhun aracı olan vücudu alıp eritmekte, tek başına, daha doğrusu bu dünya şartlarında yaşama aracından mahrum kalan ruhu ırgalamakta, öteki dünyaya hazır hale getirmektedir. Bu bir nevi çarmıha geriliş olayına benzer. Hıristiyanlık, ölümün, bu, çarmıha germeye benzeyen yanının sembolik anlamını konkre bir vakıa gibi Hz. İsa'nın hayatına aktardı. Böylece, her insanın ruhunda olup biten bir psikolojiyi yalnız Hz. İsa'da, o da vücudun gerçek anlamda çarmıha gerilişi biçiminde vukubulmuş gibi göstermek hatasıyla ölümün önemi, ölümün öteki dünyaya açılan penceresi kapandı hıristiyanlığa. Hıristiyanlık, insanın ölümden sonraki dirilişiyle alacağı yeni varoluş şartını, yalnız sadece Hz. İsa'nın hayatında olduğunu iddia ettiği bir çarmıh vakasından sonra

onu tanrılaştırarak karartti. Öteki dünya karardı. Her insanın çilesi unutuldu. Hz. İsa da tanrılaştırılarak getirdiği mesajdan koparıldı. İşte islâm, dinin en son olgunlaşmış ve arınmış hali olarak Peygamberimize gelip Tek Allah'a inanmayla birlikte ölümden sonra dirilme inancını da yeniden getirdi. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediği gerçeğini söyleyerek, bu çarmıh olayının ancak psikolojik bir hal olabileceği düşüncesine yol açtı. Yoksa Hz. İsa, çarmıha gerçekten gerilmiş olsaydı, Kur'an-ı Kerîm bunu açıkça söyler ve bundan ötürü Allah'a inanmayan ve ölümden sonra dirilme inancına bir eksiklik gelmezdi. Nitekim başka peygamberlerin öldürüldüğü, Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya'nın şehit edildiği Kur'anda zikredilmektedir. Fakat hıristiyanlık Hz. İsa'nın bahsettiği muhakkak olan ölümden sonra dirilme gerçeğini yalnız kendisine ait bir vakâ haline getirmek için, çarmıha gerildiğini ve üç gün sonra dirildiğini söyleyerek her insanın ölümle ve ölümden sonra dirilmesiyle ilgili olduğu gerçeğini örtmüş, kapamıştır. Ama islâm, bu ölümden sonra dirilme vakasının her insan için söz konusu olduğunu ilân ederek bu inancı da aslına irca etmiştir. Ölümden sonra gelen büyük dünya da, ölümden sonra diriliş inancıyla bu dünyadayken karşılanmakta, insan bu dünyadayken ölüme hazır, daha doğrusu ölümden ötesine hazır hale gelmektedir. "Ölmeden önce ölmek", bu dünyadayken gerçekleşmektedir. Tasavvuf, tarikatlar, ruhu yücelten yollar, hep bu dünyadayken öteki dünyaya hazırlanma metodlarıdır. Ölümden

sonra dirilmenin, bu dünya şartları içinde yapılan egzersizleridir.

Zaman ve ölüm gibi, **hayat** ve **değişim** de ölümden sonra dirilmenin belli başlı kanıtlarındandır. Evet, gerçekten madde üzerine yayılarak onu canlandıran hayat, maddî olmaktan çok mânevî bir hava taşımaktadır. Yüzünden hayat çekilen bir insan, madde bakımından bir şey kaybetmiyor. Ancak hayat çekildikten sonradır ki, maddede de bir bozuluş, bir çürüyüş başlıyor. Hayat, mânevî âlemden gelen soluk, maddeyi, fiziği canlandırıyor, diri tutuyor. Hayat, bin bir çizgilerini yansıtıyor. Ölüm, âhireti ne kadar bildiriyorsa hayat da o kadar bildiriyor. Hayatın, aslı ne olursa olsun başka bir dünyayı durmadan hatırlatan bir özelliği var. Değişim (metamorfoz) da öyle. Varlıklar, biçimlerden biçimlere geçerek, bir durumdan başka bir duruma sıçrayarak bize bir halin ölümünü, yeni bir halin doğumunu, hallerin ölüş ve dirilişlerini gösterirler. Bu da bize ölümün son durum, yok oluş olmadığını, bir halden bir başka hale bir geçiş olduğunu gösterir, yani bir metamorfoz olduğunu. Ama bir ucu fizik dünyada ise öbür ucu fizikötesi bir âlemde olan bir metamorfoz.

8.

Karanlık bir yere girdiğinizde ilkin gözünüz hiçbir şeyi göremeyecektir. Sonra yavaş yavaş karanlığa alışır ve yanınızı yörenizi seçmeğe başlar-

sınız. Göz, karanlığın içinde hafif hafif ışıldayan eşya kıvrımlarını seçer yavaş yavaş. Renk değişiklikleri, biçim farklılıkları bu ayırt edişte yardımcıdır bize. Ölüm, ilk anda insanın üzerinde işte böyle bir izlenim bırakacaktır. Yani yeni girilen ve henüz alışılmamış karanlık bir yer izlenimini. Öteki dünyanın varlığına, ölümden sonra dirilmenin gerçeğine inanmayan insanın hali, bir yeri ilk anda karanlık görüp de içerisine giremeyen insanın halinden farklı değildir. Ama o karanlık, apaydınlık bir bahçeye açılan bir hol olmuş olsa da. İlgilendirmiyor ilerisi inkârcıyı. O, anasının karnından çıkmak istemeyen çocuk gibi sımsıkı sarılmış içinde yaşadığına. O, ileriden korkuyor, ilerlemekten korkuyor. Ona bir damla ışık verilmiş ya, ondan ötesinin olacağına inanmıyor. O, bilinmeyenin verdiği ürpertiyi bir türlü aşamıyor. O, gözün alışması deneyinin ilk güçlüklerine katlanmıyor. O, bilinmeyenin serüveninin şanlı avcısı olan insanoğlunun bu yeteneğinden mahrumdur. Bilinmeyenin avcısı, ölüme dosdoğru bakar. Korkmaz, çekinmez ölümden. Ölüme bakmayı bir kere göze alınca ilk anda doğan o aldatıcı karanlık da yavaş yavaş kaybolur. Yokluk duygusu yenilir, insanın inanma gücü önünde. Yeni dünyalar ülküsü önünde yenilir geleceği karartan iç bulantısı. O, yavaş yavaş ölümde bir takım varoluş çizgilerini, yeni bir tür yaşantının köşelerini ve çıkıntılarını seçmeğe başlar. Dünya şartlarında alışık olmadığı bir takım ışıltılar belirir önünde. Sezgiler, âdeta sonsuzluğa sarkış... İlerleyen insan ölüme bakar,

hep ölüme bakar. Hayatın her tür ve görünüşünde ölüş ve dirilişlerin birbirini kovalarcasına akışında zihnini ve ruhunu yıkar. Günlük hayat, zihin hayatı, ruh yaşantıları, realiteye estetik uzanışlar, ölümle birlikte olursa, daha derin bir kavrayışla evren içinde varlığını duyacaktır ve duyuracaktır insanoğlu. Ölüme bakmak, ölümü yaşamak, realiteyi ölümle analiz etmek, hayatın inkârı demek değil. Tam tersine hayatı iyice anlamak, iyice kavramak için ölümün yardımcı elini reddetmemek bu. Ölümle uğraşan, hayatla uğraşıyor demektir aynı zamanda. Ölümle hayat, fotoğraftaki siyah-beyaz gibidir. Biri olmayınca öbürü de yoktur. Ölümle hayat ikisi birlikte varoluşumuzun tümünü meydana getirirler. Eski medeniyet kalıntılarından ölüm üzerine olan düşünce ve uğraşıları, anıt ve yazıları, dua ve yakarışları kaldırınız, acaba geriye bir şey kalacak mıdır veya kalacak olan gidecek olanın yanında ne derece bir anlam ifade edecektir? Acaba geriye antikite diye bir şey kalacak mıdır? Daha da ileri gidilerek denebilir, acaba medeniyet diye birşey ortada kalacak mıdır? Evet, ben ölümün övgücüsü değilim. İslâm, bir ölüm medeniyeti değildir. Ancak ölüm, gerek kendisinden önceki, gerek kendisinden sonraki hayatı ayıran keskin bir çizgi olarak üzerinde durulan bir vakıadır. Ölümle uğraşan, ölüm ve ölüm ötesine ait en derin görüşleri getiren medeniyetlerin en çok güneşli, yani dünyacı anlamda hayat fışkıran yerlerde doğduğunu görüyoruz. Ölüm karanlığı ile güneşin parlaklığı arasındaki kontrastan nice yüce me-

deniyetler doğdu. Akdeniz Medeniyetleri, Mısır Medeniyeti, Mozopotamya Medeniyetleri ölümü küçümsemediler. Ölümü uzun uzun düşündüler. Bu bakımdan Yunan Medeniyeti ve onun yeni çağlarda bir nevi dirilişi olan Rönesans ve ondan doğma Batı Medeniyeti, bu eski medeniyetlerle ölüme eğilmede ve ölüm üzerine düşünmede boy ölçüşemezler. Bu açıdan da büyüklükte ve derinlikte o medeniyetlere erişemezler. Ehramlardaki ölüm düşüncesi, insanlığı bugün bile derin derin düşünmeğe ve hayrete sevk etmektedir. Bugünkü teknoloji hacim bakımından ehramların çok daha büyüğünü yapabilir, ama o anlamı vermekten acizdir bugünkü batı uygarlığı. İslâmın yüceliği ve üstünlüğü şu noktadadır ki, bütün bu ölüm düşüncesine aynı zamanda bir cevap bulabilmiştir. Bir nevi antik çağ uygarlığı, ölüm düşüncesinde oldukça derinleşmiş ama bir türlü bir çözüme gidememiş, varamamış, ulaşamamıştır. Bütün ihtişamına rağmen, gerek Mısır Medeniyeti, gerek Mezopotamya Medeniyetlerinde ölüm düşüncesi bir muammada son buluyor. Mısır sfenksleri, bir nevi, ölümün muamma oluşunu, çözülmezliğini, ötesine erişilmezliğini sembolleştirmektedir. Ehram ve sfenks ölümün esrarını olduğu gibi canlandırmak için kurulan anıtlardır. Çözen belgeler değil. Bu açıdan antik medeniyet, âdeta bir sorudur. Nitekim, ölümün bu soru hali, eski Yunan Medeniyetinin en soylu eserlerinden olan Oidipus'daki sfenks sembolünde de görülmektedir. Sfenks, sorduğu sorulara cevap veremeyen kimseleri öldürmektedir.

Sfenks, aslında ölümün ta kendisidir. Eser, bir nevi, insanın ölümünü, evrensel sorulara cevap verememesine, bilgisizliğine bağlamaktadır. Yani insan her şeyden önce bilgi ve zekâca fânidir. Ölümün soruları önünde aciz kalan insan kendi ayağıyla ölüme doğru sürüklenir. Soruları çözen tek kişiyi de kader çok acı bir şekilde cezalandırır. Bir nevi Oidipus'un asıl suçu, ölümün sırlarını araştırması, cevaplandırması, âdeta ölümden sonrasını düşünmesidir Yunan uygarlığına göre. Bir nevi, bu eski medeniyetler, ölümü "büyük soru" olarak görmüşlerdir. Soruyu koymuşlardır ama cevabını verememişlerdir. Antik medeniyet böylece evrensel bir soruysa, islâm ona evrensel bir cevaptır. Ölüm açısından dünya tarihini böylece soru ve cevap diye iki büyük bölüme ayırabiliriz. Mezopotamya, Mısır ve Grek Medeniyetleri soru, İslâm Medeniyeti cevap oluyor. Binlerce yıllık çağlar içinde yankı yapa yapa gelen ölümün büyük soru sesi, islâmda cevabını bulmaktadır. Mısır sfenksi ve onun bir nevi Yunan Medeniyetine düşmüş gölgesi olan Oidipus sfenksi, ölüm saçan sükûtlarını, islâmın getirdiği ölüm berisi, yani hayat ve ölüm ötesi, yani âhiret aydınlığı önünde terk ederler. İslâm ölümün tam değerini verdiği ve ölüm sırrını çözdüğü gibi hayatın da değerini tam anlamıyla getiren gerçek dindir. Onda hayat ne kadar güneşlidir. İslâm camileri ışıklı, bahçeleri aydınlık, çeşme ve şadırvanları cıvıltılı, toplumu canlı, hatta mezarlıkları sade ve tabii, insanı dünya ve âhiret işinde üstün, telâşsız ve güvenlidir. Büyük İslâm

düşünürlerinin ilâhî neşe saçan aydınlıklarıyla batılı filozofların kötümserliğini bir karşılaştırmak iki medeniyet arasındaki farka bir parça ışık tutacaktır. Muhyiddin-i Ârabî Hz.lerinin, Hz. Mevlâna'nın İmam-ı Rabbanî'nin insanlara ışık ve sonsuz iç sevinci getiren yollarının yanında, batı filozofları, insanlığı karanlığa ve uçuruma doğru sürükleyen Mefistonun şâkirtleri gibi görünürler.

Antik çağ medeniyeti ölümün soru hali önünde bunaldığından, ona bir cevap bulamadığından insanları rahiplerin esrarlı güçlerine terkediyordu. Böylece hayat kendisine bir türlü bir anlam verilememiş ölümün önünde eziliyordu. Yeni çağsa bunun aksine ve biraz da bu antik çağ metafiziğinin baskısına tepki olarak ölüm ötesini inkâr ediyor, böylece materyalist bir anlamda hayatın sınırını darlaştırıyor, ruhu boğuyor. Ölümün inkârı bu hayatın da anlamını yitiriyor, hayat absürd bir anlama bürünüyor. Bu iki medeniyetin aşırı halleri, insanoğlunun antik ve çağdaş bunalımının temel açıklamaları için bir anahtar olabilir. İslâmsa ölümle hayatı yanyana ve içiçe birbirinde yansıtarak, birbirine yardımcı kılarak bağdaştırıyor. Ölümün barbar görünüşünü kırıyor, onu uygarlaştırıyor, onun karanlık çehresine mûnis bir ifade kazandırıyor. Hayatı zenginleştiriyor, sonsuzluktan günlük hayata ebedî anlamlar taşıyor. Siz bir odada tane tane konuşurken ebedîliğin içinde adım adım varoluş alevini parlattığınızı, hayat kandiline ebedî zeytinyağı damlaları düşürdüğünüzü ve bu düşen yağ damlacıklarından ha-

yat denen ve ölüm gölgesini aşarak sonsuza uzayan alevleri yükselttiğinizi duyuyorsanız. Bu ebedî olay, sadece bir müslüman odasında olup bitmekle kalmıyor, günlük hayatı aşan islâmın medeniyet müesseselerinin her yana uzanışında sonsuzluk, ölüm ve hayat barışının diriltici soluğu alınıp veriliyor. Ölüme karşı her islâm ülkesinde ve her islâm medeniyet eserinde ilâhî bir cevap seziliyor, duyuluyor, işitiliyor. Böylece gerçek medeniyet, ölümle hayatın birbirini belirleyişiyle daha zenginleşiyor, gerçeklik bakımından daha derin bir etki yapıyor, insanın ruhî ihtiyaçlarına denk düşüyor ve geleceğe de daha çok açık olmuş oluyor.

Ölümden sonrasını inkâr edenlerin psikolojisinin temelini, olayların gelişmesindeki zincir alışkanlığı meydana getiriyor. Biraz daha açıklarsak, bir olay öbürünün sonucu olarak doğuyor. Bu bakımdan, geçmişe inanan insan, geleceğin de ancak aynı olay zincirinin kesilmeksizin devamına bağlı olduğunu düşünüyor. Ölümse bu akışı kırdığından yeni bir başlayışı, inkârcı, artık yaşanan hayattan çıkaramıyor. Ölümün bu kesici ve kırıcı özelliğini bir son gibi düşünüyor ve ona göre perde düşüyor ve piyes bitiyor. Olayların beş duygu çerçevesindeki akışı böyledir. Ama bu kadar mıdır? Bundan ötesi için bu kadar kesin karar verme yetkisi nereden geliyor? Şu bir nevi perde gibi düşünülen ölüm, arkasında acaba yepyeni hazırlıkları gizlemiyor mu? Ölüm bir perdedir ama neden son perde olsun? Belki de yeni bir maya tutturulacak,

yeni ve bugün için kavramamız mümkün olmayan yeni bir hayat zincirinin ilk mayası orada yoğrulacaktır. Daha doğrusu yoğrulmaktadır. Perdenin arkasında, yani ölümün arkasında. Bir takım insanlar hâlâ bugün bizim sürdüğümüz hayatı sürerken, ölümü aşan kişilerin yoklukta olmalarını düşünmek ve bunda ısrar etmek, düşünceden kaçmaktan, zihin tembelliği, hayat ve yaşama bıkkınlığından başka bir şey değildir. Ölenler, hayatta yaşayanların geçirdiği tecrübeyi aşmış, daha yoğun bir imkânla öteye geçmişlerdir. Onlar neden yok olsunlar? Bu hayatın hangi özelliği kendine geleni yok edici, kesin olarak yokluğa karıştırıcıdır? Tam tersine, öteye geçenler, bu dünyanın varoluş tecrübesinden de yararlanmış olarak bizden daha çok vardırlar. Mutlulukta da bizden çok vardırlar, acı çekmekte de. Bu dünya, öteki dünyadakilerin bir anısı olmuştur. Geçmiş zamana ait anılarımız, içinde yaşadığımız hayat ve realite önünde ne güçteyse, bu dünya da öteki dünya önünde bu özellikte ve güçtedir.

9.

Ölümden sonra kalkış, bugün, çok az kimsede tam bir gerçek inanç halinde bulunmaktadır. Bunlar ölümden sonra dirilerek hesap vereceklerine kesinlikle inandıkları için bütün hayatlarını bu açıdan şiddetli bir kontrol altında tutarlar. Onlar için Allah'a inanma ve Allah inancını yayma, öte-

ki dünya inancına uygun yaşama, hayatın bütün realitelerinden önce gelir. Daha doğrusu, hayat realitesi bu inanç etrafında toplanır, anlamını bu inançtan alır. Bunlar en yüce ahlâk ve erdem kurallarına göre yaşarlar ve bu yaşayış bir boyunduruk olmaz onlar için. Bunu tam istekleriyle ve hür iradeleriyle yerine getirirler. Ölümden sonra dirilme onlarda iradenin yerine geçmiştir, iradenin muhtevası olmuştur, iradenin ta kendisi haline gelmiştir. İnanmışların şuurları sürekli olarak ölümden sonra dirilmenin lâmbası gibi yanar. Bu inanmışlar çevrelerini ölümden sonra dirilmenin sır ışığı ile aydınlatırlar. Gerçekten bu insanlardan etrafa idraki güç bir ileriyi görüş, sınırsız bir merhamet, erişilmesi kolay olmayan bir yanılmazlık açık seçik bir şekilde sızar. Onlar âdeta öteki dünyayı da anlamıyla bu dünyaya taşımışlardır.

Bu müminler, müslümanların içinde göze batmadan yaşayan çekirdek ve öz durumundadırlar. Müslümanlığın bir kaç asırdır çektiği çileyi ta yüreklerinde duyan gerçek ermişler bunlardır. Bir de bunların çevresinde kalabalık bir tabaka gibi dalgalanan ve bu gerçek inanç erlerini örten büyük bir kitle vardır. Bu büyük müslümanlar kitlesi de şüphesiz öteki dünya inancını taşımaktadırlar. Onlar da öldükten sonra dirileceklerine inanmaktadırlar. Ancak yine de tesbit edilmesi gerekir ki, bu iki inanış arasında büyük bir fark vardır. Birinci inanış, şahsiyete işlemiş, onun bir parçası olmuş, hatta şahsiyetin temel özü ve öğesi haline gelmiştir. Yani, o kişilerde ölümden sonra dirilme

inancı, bir nevi, şahsiyetin içinde, hamurun içindeki mayanın ödevini görmektedir. Şahsiyeti ölümden sonra dirilme inancı örmektedir. O mümin, çevresinde olup biten her şeyde ölümden sonra dirilmenin hikmet ve anahtarlarını sezmektedir. Ölümden sonra dirilme inancının sonuçlarıyla girmediği eşya, olay ve alan yoktur. O inanç, kuru kayanın ortasından aya ve yıldızlara kadar uzayan varoluş akışının her yanına sızmaktadır. İslâmı müdafaa için bu son yüzyıllarda savaşlarda tereddüt etmeden şehâdete erenler bu inançtan nasiplerini alan nice gaziler olmuştur. Düşünce ve mânevî savaş alanında da bu inancın şehit ve gazileri vardır. Onlar lekelenmişler, inançsızların iftiralarına uğramışlar, maddî ve mânevî alanda çekmedikleri çile kalmamıştır. Yine inançlarından dönmemişler, yine içinde bulundukları şartlara göre bu kurtarıcı ilkeyi kendilerinden sonraki nesillere taşımışlar, aktarmışlardır. Böylece dünya yüzünden ölümden sonra dirilme inancı, ilk insandan bugüne kadar süregelmiştir. Büyük kitledeki inanç ise çağımızda gerçekten zayıf bir inanç halini almıştır. Kimi inanır ama bu inancını hayattan kesinlikle ayırır. Hayatı en inanmaz kişinin hayatından farklı olmaz. İnanç bu kişilerde düşünce ve davranış dünyasından tecrit edilmiş, âdeta muallakta kalmış bir gölge halindedir. Halbuki inanç öyle psikolojik bir kategoridir ki, insanın bütün meleke ve kabiliyetlerine açık pencerelere sahiptir. Bir yandan düşünme, bir yandan davranış, bir yandan hayal ediş güçlerimiz bu inançla gelişir,

olgunlaşır, mükemmelleşme yolunu tutar. Karanlıktan kurtulur düşünce. Eğrilikten kurtulur eylem. Dizginsizlikten âhenkli yürüyüşe geçer hayal etme gücü. Böylece, şahsiyet, dünyanın içinde dünyayı aşmanın mayasıyla tabiata ve eşyaya üstün bir kudretle ilâhî bir anıt gibi yükselir. İnsan Allah'ın en büyük eseri olmanın güzelliğine erişir. Allah'a inanma inancını taşıyan, omuzlayan inanç, ölümden sonra dirilme inancıdır. Bu inanç olmasa, Allah, tek gerçekleştirimi bu dünya olan bir sınırlı yaratıcılık özelliğiyle belirlenirdi. Bu dünya ise eksiklikler dünyası olduğu için inançsız kişi inanan kişiye karşı daha üstün bir dökümantasyon sahibi olurdu. Ama öteki dünya, armağan ve ceza dünyası inancı, insanın öldükten sonra tekrar dirilerek mükemmellikler dünyasına ermesi, mutlak dünyasından tad alması inancı Allah inancının gerçeğiyle kavranması için temel inançlardan biri olmaktadır.

Müslümanların her bakımdan güçlü olduğu çağlarda bu inanç sadece bazı seçkin kişilerde yaşamakla kalmamış, büyük kitleye de bütün gerçeği, kül tutmamış hali, bütün canlılığını koruyacak özüyle yayılmıştır. İslâmda kahramanlığın arka planı, kahramanın psikolojisinin fonu bu inanç olmuştur. Eflâtun'un devletinde kahramanlığın motifi, ün ve bir takım ayrıcalıklar, maddî ve şehevî tatminler iken, Yunan uygarlığı bu iddiayı aşamamışken, batı uygarlığında da aşağı yukarı temel motif, bu üne erişme duygusunun daha gelişmiş ve maskeleşmiş şekli olan yurt koruyuculuğu biçi-

mine varmışken, komünizm de bunu ideoloji ve parti uğruna ölerek üne kavuşanlara benzeme biçiminde aşağı yukarı aynı motifle değerlendirirken, islâm öldükten sonra dirilerek her hareketinin hesabını verme ve yapılan her hakikat koruyuculuğunun armağanına kavuşma ve her yalandan yana çıkmanın cezasını çekme şeklinde özetlenebilecek olan bu inanca bağlayarak insanın iç meselesi haline getirmiştir kahramanlığı. Kahramanlık toplumla insan arasındaki bir bağıntıdan doğmuyor ötekilerde olduğu gibi. Tanrı'yla insan arasındaki bağıntıdan doğuyor. İnsan ister bir toplum içinde olsun, ister tek başına bulunsun âdeta Tanrı'yla sürekli bir diyalog halindedir. İçinde hangi hareketinin yanlış, hangi hareketinin doğru olduğunu söyleyen bir ses vardır. Allah'ın gözü hep üstündedir. Kötüye, maddeye ve benliğe saplandıkça gözlerinin önünden ideal ülke olan öteki dünyanın çizgileri silinecektir. Bu dünyanın boğucu ve insafsız şartları gelip onu yakalayacaktır. O, Allah'ın iyilik olarak buyurduğu davranışlara tam bir gönül vermeyle katıldığında ise, gerek bu dünya, gerek öteki dünya kendisi için yumuşak ve elverişli olur. Bu dünya sertliğini, yabansılığını kaybeder, öteki dünya da bir hayal olmaktan çıkar, bir gerçek olarak yaklaşır. İslâm medeniyetinin büyük dönemlerinde bu inanç büyük kütlede tam anlamıyla yaşıyordu. Onun için o toplumların ortalama bir kişisi bugünün en erdemli kişisinin bile akıl erdiremeyeceği bir erdemdeydi.

Batı'nın Rönesansta maddeye dönüşü, bu dünya dışında bir dünyanın gerçekliğini tanınmayışı, ilkin, İslâm dünyasında umursamazlıkla karşılanmış, sonra da, Batı, dünyacı tavrını ilerleterek maddî güç bakımından bir üstünlük elde ederek Doğuyu ezmeye başlayınca bizim dünyamızda da inanç planında bir şok etkisi görülmüştür. İlkin yönetici çevrede gizli bir şüphe, belki herkesin kendisine bile itiraf edemediği bir şüphe baş göstermiş, bunun sonucunda devlet gücü toplumu bütünüyle dünyacı bir inanca doğru sürüklemeye başlamıştır. Büyük kitlede inanç yaşamaya devam etmişse de ters bir eğitim zaman içinde bu inancı kendi haline bırakmış, gençleri daima materyalist ve dünyacı yetiştirmiş, halk içindeki inanç da kül tutmaya, gerçeğinden uzaklaşarak sadece belli belirsiz inanç halinde yaşamaya başlamıştır. İnancını bütünüyle ve gerçeğiyle ve bütün derinliğiyle yaşayan gerçek müminler büsbütün kaybolmamışsa da çok azalmışlardır.

İslâm dünyası böylece aydın tabakasında genel olarak tam bir inançsızlık, halk tabakasında yarım inançlılık veya yetersiz ve güçsüz bir inançlılık içine batmışken, batı materyalizmi, materyalizmin en koyusunu, âdeta bir din haline gelmişini doğurdu: komünizm. Komünizm, bu dünyayı baş ve son bilen, Tanrı'yı yitirmiş, güçlü insanlara tapmayı ilkeleştirmiş, tek insanı birim olmaktan çıkarmış, kitleyi bir sürü olarak idrak eden âdeta yeni bir dindir. Bir nevi modern mazdeizmdir. Çin'de de eski çağlarda iptidaî komünizm dinleri

görülmüştür. Bugün Rusya ve Çin bu doktrini batıdan öç almak için bir âlet olarak kullanmaktadır. İnanç bakımından oldukça zayıflamış bulunan, inançsızlığın ilk merhalesini daha önce geçirerek, bu, âdeta âhir zamanı hatırlatan yeni ve kesin dinsizlik ve inançsızlık akımına hazır hale gelmiş bulunan islâm dünyası, batının ezmesine karşı, kolaylıkla, fırsat kollayan komünizmi imdada çağırdı. Batının islâmdan ve inançlardan soğutmak için şimdiye kadar birinci safha olarak iyice yufka haline getirdiği islâm dünyasının ruhunu, sözde yardıma ve kurtarmaya gelmiş bulunan komünizm, kökünden, inançtan yoksun etmeğe çalışıyor. Baştan aşağı arap dünyası ve daha geniş anlamda islâm dünyası bu inançsızlık, inanç yıkıcılığı akımıyla çalkalanmaktadır. Bu ikinci büyük yıkıcı dönem bizi varolmak veya yokolmak durumuna getirmiştir. Batının hazırladığı dinsizlik ve şüphe fonuna şimdi doğu komünizmi inançsızlığın yıkılması güç binalarını kurmağa, tesislerini oturtmaya çalışıyor.

Böylece çağ ve islâm dünyası, genel olarak inançsızlığın ve özellikle öteki dünyaya, ölümden sonra dirilmeye inanmamanın doğurduğu kısır bir dünya perspektifinin dar ufuklarında boğulmaktadır. Bir yola çıkarken önüne çıkan bir tepenin arkasında ne olduğunu bilmeyen bir insandaki asgarî merak duygusundan bile yoksun, maddî doğum, yaşayış ve ölüm anlayışıyla kendini avutmaya çalışan çağ, yeni yeni dar boğazda sıkıştığının yarım idrakine ulaşmaya çalışmaktadır. Çağ yine

vahşi ve inançsız kuvvetlerin elinde kalmıştır. İnsanlık, yine kavranılması güç bir ruh yozlaşmasının elinde kıvranmaktadır. Bu kıvranmanın en büyük azap ve sıkıntısını müslümanlar çekmektedir. Hem batıdan, hem doğudan gelen saldırılar, baskılar, sömürüler, çürütmeler, onu büsbütün dağılarak erime ve yokolma haline getirmiştir. Şimdi bu çürüyüşün içinde, her an infilâk etmeye hazır ruhumuzun içinden, kokmaya yüz tutmuş ölü ruhumuzun bir noktasından acaba bir muştu ışığı, bir umut parıltısı görülecek midir? Bu, kadere ilişkin bir sorudur. Ama müslüman hiç bir zaman umudunu yitirmemek durumunda ve ödevindedir. Gerçek inanç sahipleri çok azalmakla birlikte tükenmiş değildir. Kur'an, ebedî canlılığıyla vahiy, radyum gibi parlayan aydınlığıyla önümüzde hakikatın meşalesi olarak yolumuzu aydınlatmaya devam etmektedir. Karanlığa, batı özentisine, umutsuzluğa komünizm saplantısına batmış aydınların yanısıra şimdi çok azınlıkta da olsalar, seslerini duyuramasalar da, tam inançlı, ölümden sonra dirilme inancını ilkin ruhunda gerçekleştirmeye çalışan bir aydınlar tabakası doğmaktadır. Uzun vadede bu tabaka gelişecek, gerek teorik ve gerek pratik alanda kurtarıcı ödevini yapacıktır. Bu umut şundan ötürü güçlüdür ki, inançsız ve şu anda hakim durumda olan aydın tabaka, işin stratejisiyle, taktiğiyle meşguldür. Aldatmacanın tüm yollarını aramaktadırlar. Yalana batmışlardır. Tarihi tüm kökten inkâr etmekte, bir takım iptidaî şemalarla kendilerini aldatmaktadırlar. Her-

şeyden önce kendilerine karşı dürüst değillerdir. Bir takım klişe ve basit sloganların kölesi olarak bir takım kişileri putlaştırmayla insanlığı yönetebileceklerini ve şimdiki zorba idarelerinin sürüp gideceğini sanıyorlar. Aldanıyorlar, hem çok aldanıyorlar. İnsanlık, içinde çok zengin vaadleri saklıyan bir Tanrı hazinesidir. Allah, insanların içinden, yine erdem ve ebedîlik yolunu gösterecek ve bu uğurda çekmedikleri çile kalmayacak insanları gönderecektir. Bu umut kaybolmamıştır. Dünya tarihinin son sayfası kapanmamıştır. Dünya ve insanlık kaynaşma içindedir: Genç Afrika baştan sona müslümanlaşarak bir yandan arkaik putperstlik kalıntılarını ortadan kaldırmakta, bir yandan sömürücü hıristiyanlığa karşı kahramanca bağımsızlık savaşını vermekte, bir yandan da bunu istismar etmek isteyen komünizmin ağına düşmemeye çalışmaktadır. Bir gün komünizmin felâketini daha iyi anlayacak ve kendi gençliğine uygun olarak Genç İslâm İnancının yeni meşalesini bütün insanlığı aydınlatacak şekilde gökyüzüne kaldıracak, üstümüzde yükseltecektir. Yalnız Afrika'da mıdır umut? Hayır. Asya da kaynamaktadır. Ortadoğu fırınlar gibi, kaynar kazanlar gibi ateş içindedir. İnsanlık âdeta ölülerle diriler arasındaki gidiş gelişten doğma metafizik bir ölüm acısının pençesinde kıvranmaktadır. Dünyanın bir perdesi kapanmakta ve yeni bir perdesi açılmaktadır. İki cihan savaşının üstüste yığdığı kin, acıma, umutsuzluk, inkâr, inanma ihtiyacı, insanlar arasındaki korkunç yaklaşmalar ve bağışıksız

kopmalar, bu birbiriyle çelişen psikolojik şartlar, ekonomik uçurumlar, Avrupa'nın ihtiyarlama alâmetleri, dünyanın bütünüyle batı uygarlığını âdeta yağmalaması, dünyayı, insanlığı yepyeni bir oluşun önüne getirdi. Bu bir evrimi aşan bir oluşum ve değişimdir. Bu bir sosyal evrimin ötesinde ve üstünde bir metamorfozun ilk işaretleridir. Bu, hatta tarihî bir dönüm noktasından da fazla bir anlam taşımakta, tarihüstü bir gerçekleşimi haber vermektedir. Bu, bir devrim midir? İnsanlık çok devrimler gördü. İlk çağların devrimlerini saymazsak, yakın çağlardaki iki büyük devrim, Fransız ve Rus devrimleri gözümüzün önünde birer örnek olarak durmaktadır. Bu devrimler, uzun vadede düşünülürse insanı fazla bir değişikliğe uğratamamışlardır: hele devrimin ilk kızgın noktasından uzaklaşıldıkça insanlar yine eski kafa ve davranış yapılarını almaktadırlar. Çin devrimi de sanıldığı gibi, uzun bir dönem içinde düşünülürse, insanın büyük değişimi önünde bir anlam ifade etmeyecektir Çünkü devrimler hızlı yıkılışlar ve kuruluşlar olarak insanın büyük değişiminin üstünden kayıp gitmektedirler. Hız onların gücü olduğu kadar zaafıdır da. Devrimlerin hızı, onların büyük yıkıntılar ve yeni kuruluşlarına imkân vermekte ise de bu oranda insanın içinde yavaş yavaş doğması gereken ilhamla bir ilgi kuramamaktadır devrimler. Devrimler, âdeta gebeliği normal doğum süresini beklemeyen ameliyatlar gibidirler. İnsanlığın büyük değişimi dediğimiz olay ise evrimlerin ve devrimlerin çok daha derininde, insa-

noğlunun ruhuda çok yavaş bir şekilde seyreden bir akımdır. Kâinatın bütün kuvvetleri, âdeta bütün evren, kozmik güçlerden mikro âlem kımıldanışlarına kadar bütün değişimler, insanın bu büyük değişimine hazırlık yapan bir fon gibidir.

Evet, insanlar büyük bir değişimin bilincine ermeye çalışmalıdır. İfade edilişi ve görünüşü, biçim kazanışı ile yepleni bir değişim de olsa, temelde ve özde değişmeyen hakikatın yeniden ortaya çıkmasından başka bir şey olmayan bir değişim söz konusudur. İşin en kolay ve en çetin yanı bir arada olarak bu noktada toplanıyor. Çünkü gelip geçmiş veya hünüz yaşamakta bulunan hakikat hedefli sistemler gözden geçirilirse görülecektir ki sadece islâm bu yeni ve büyük değişimi özünden ve bütününden bir zerre yitirmeksizin gerçekleştirebilecektir. Yahudilik, hıristiyanlığı ve islâmı ve öteki ırkların yahudi ırkına eşitliğini, insanlar arasında birinin diğerini ezmemesi ve sömürmemesi gerektiği gerçeklerini reddetmekle insanlığın geleceği için en ufak bir kurtuluş vâd etmediği gibi belki de bu kurtuluşun en büyük engeli olarak insanlığın karşısına çıkıyor. Gerçekten bugun dünya ekonomisine hakim olan yahudilik, gerek inanç hayatını, gerek dünya ve ahlâk düzenini, gerek düşünce ve bilim hayatını kendi çıkarlarına göre ayarlamakta ve soysuzlaştırmaktadır. Dünya basını yahudilerin ellerindedir. Dünyaya, sefahatı, dünyaya tapmayı, öteki dünyaya inanmamayı, dinlere bağlanmamayı yayan kuruluşların tümü yahudilik doktrininin kontrolü altındadır. Bu dok-

trin antiümanist bir doktrindir. Tanrı'ya başkaldıran bir doktrin. Bu doktrinin insanlığın kurtuluşunda ancak olsa olsa olumsuz bir etkisi olabilir. Hıristiyanlık da islâmlığı reddederek, ondaki gerçeği görmezlikten gelerek çağ dışı olmuştur. Üstelik, hıristiyanlık kuruluşları dünyayı sefalette kıvrandıran emperyalizmin âleti olmuşlardır. Bir yandan batıl inançların yayıcısı, bir yandan gerçek inaçların sabotajcısı, bir yandan da dünyaya tapan kuvvetlerin uşağı durumundadır bugünkü hıristiyanlık doktrini. Komünizmin karşısında da iyice bocalamakta ve âdeta onunla kapitalizm arasında bir sarkaç gibi sallanıp durmaktadır. Hangisini tercih edeceğini düşünüp durmaktadır. Bu düşüncede hakikat endişesi asla rol oynamamaktadır. Rol oynayan düşünce, yaşama kavgasıdır. Hıristiyanlık otoriteleri hıristiyanlığın çağ dışı olarak silinmeğe mahkûm olduğunu görmekte ve bunu önlemek için hangi tarafa dayanmak gerektiğini hesap edip durmaktadırlar. Hakikat kaygısından bu kadar uzaklaşmış bir inanç sistemi ilk büyük inanç hamlesinde yıkılıp gitmeğe mahkûmdur. Gerçekten, bugün kim inanmaktadır, Hazreti İsa'nın tanrı olduğuna? Hıristiyanlar büyük bir aldatmaca içindedirler kendilerini. Birbirlerine itiraf edemeden geçmişten kalan bu bâtıl inancı sürükleyip gitmektedirler. Peygamberimizi inkâr etmeleri de objektif düşünce ile de, sağduyuyla da bağdaşmış bir inat ve gururdan başka bir şey değildir. İslâma olan düşmanlıkları bugün Avrupa'nın dünya yüzünde sönükleşmesi ve ikinci plana

düşmesi sonucunu doğurdu. Bu inat ve gururlarından dönmezlerse daha sönecekler ve gitgide çöküntü ve soysuzlaşmanın batağında boğulacaklardır. Allah onları islâma yaptıklarından ötürü yine kendi içlerinden çıkan iki müfrit akım ve güçle cezalandırdı ve cezalandırmakta.

Komünizme gelince, onun da sonu, insanlığı kurtarma iddiasının şimdiden iflâs etmiş ve tersine dönüşmüş haline bakılarak görülebilir. Komünizm, öç ve yıkıcılıkla öbür ucu temsil etmektedir. Kapitalizm ve onun teorik planını meydana getiren yahudilik ve hıristiyanlık, insanlığı belli bir anlamda puta tapmaya, maddeyi veya maddeyi elinde tutanları putlaştırmaya götürerek köleleştirdi. Komünizm de aynı köleleştirmeyi bir başka metodla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. İnsanın elindeki bütün güçleri toplum adına bir noktada toplamakta ve insanı o noktaya yerleştirdiği putlara taptırmaktadır. Böylece gerek judeocretien kapitalist dünyada olsun, antirelijieux marksist dünyada olsun dünyaya ve dünya hazlarına tapan bir insan türetilmektedir. Bu dünyaya tapma, belki doğrudan doğruya olmamakta, fakat dolaylı olarak dünyanın maddî güçlerini ya mülkiyet ifadesiyle veya yönetici yetkisiyle elinde bulunduranlara tapma suretiyle olmaktadır. Gerek Batı dünyasında ekonomi kralları, gerekse komünist dünyanın parti ve devlet yöneticileri ortalama insan gözünde birer ilâhtır. Ama birer şer ilâhı daha çok. Bu insan ve dünya kültü, bir yandan da ayinlerine kavuşturulmak istenmektedir. Nitekim,

Batı dünyasında hıristiyanlık çağlar içinde bir nevi tabiat dinine dönüşmüştür. Yortular, olduğu gibi tabiata iliştirilmişlerdir. Bugün, Komünist Rusya'da da her türlü gelenek yıkılmağa çalışıldığı halde, ekimle, harmanla, tabiatla ilgili bir takım dinsel törenler din anlamından koparılarak yaşatılmak istenmektedir. Bir nevi komünizmin dini haline getirilmeğe çalışılmaktadır. İnsan ve tabiat kültü bakımından batı dünyası ve komünist dünya arasında pek bir fark görülmemektedir. Tabiat kültü değilse de insan kültü islâm dünyasına da ne yazık ki sıçramış bulunmaktadır. Bir takım insanların putlaştırılması artık insanoğlunun haysiyetini ayaklar altında çiğneme derecesine vardırılmıştır. Bazı kişiler eleştirilemez, onlar asla hata işlemezler, onların sözleri değişmez yasalardır. Çağ, işte böyle bir insan kültünden, insana tapınmadan hastadır. Çekilen buhranların kökü, Allah'ı unutup insanlara tapmaya başlanılmasındandır.

Ama, hep böyle gidecek midir? Asla! İnsanlık, tarihin ilk çağlarında gerek tabiat kültünün, gerek insan kültünün en çetinlerini yaşadı. Çağımızdaki dünya ve insan kültü, bu ilk çağlar tabiat ve insan kültünün yanında çok zayıf kalır. Gerçekten gerek Mısır dinindeki insan, tanrı–hükümdar kültü, gerek Mezopotamya'daki insan ve toprak kültü bütün insan hayatını tanzim eden kurallarla da sıkı sıkıya destekliydi. Üstelik metafizik inançlar, kader anlayışı da bunu içten destekliyordu. Yunan mitolojisinin o zengin sembolizmi de bu insan

ve tabiat tanrılaştırması sistemini ayakta tutuyordu. Ama ne oldu? Bütün bu sistemler, kurallar, semboller, hakikatı getiren bir sesin rüzgârında sönen hayallere döndüler. Hazreti İbrahim, Ezelî ve Ebedî Allah inancını getirerek bunları yıktı. Sonra Hazreti Musa bu inancın devletini kurdu. Hazreti İsa, katılaştırılmak istenen dine eski yumuşaklığını ve müjde özünü taşıdı. Nihayet Hazreti Muhammed, kendisine gelen ilâhî mesajla, Kur'anı-ı Kerîm'le bu putlar devrini bir daha dönmemecesine kapadı. Şimdi putları yeniden, yeni bir biçimde diriltmek isteyen batı ve komünist dünyaları, insanlığın çektiği sancı sonucunda yenilecek ve başarısızlığa uğrayacaklardır. Dünyanın her tarafından yükselen sesler, islâmın yeni bir çiçeklenmesinin ilk haberleridir. İslâm yeniden çiçeklenecek ve dünyanın kurtarıcısı olacaktır. Dünyanın kurtuluş dini odur. Tek Allah vardır. İnsanlar yalnız ona tapar. İnsan insanın önünde eğilmez. İnsanlar birbirlerine ancak Allah'ın buyrukları çerçevesinde kardeşçe buyurabilir ve yardımcı olurlar. Dünya insanın tarlasıdır. Ona tapmaz, onu değerlendirir. Onu öteki dünyayı hatırlatacak bir mânevî bereketle donatır. İnsan, kendisinden çok öteki insanları düşünür. İnsan, Allah'ın rızasını kazanmak için din ve dünya işinde dikkatin en şuurlusuyla davranışlarını düzenler. İnsan bu dünyayı aşarak öteki dünyanın sırlarına ermeğe çalışır. Bir gün çok üstün dünyanın, âlemin geleceğini bilir. Bu dünya nasıl gerçekten geldiyse o dünya da gelecektir. O dünyada

hesap verilecektir. O dünyada ceza çekilecektir. O dünyada armağanlar ve sayısız maddî ve mânevî nimetler vardır. Allah'ın nimeti bu dünyadan ibaret değildir. Allah, bu dünya nimetlerine bile, gören gözler, işiten kulaklar, sezen gönüller için öbür dünya nimetlerinden, öbür dünyanın anlamından işaretler koymuştur. Hakikat, ilk insandan son insana kadar devam eden bir inanmışlar zinciri tarafından tebliğ edilmiş ve edilecektir. Gerçek inanmışlar, bütün peygamberleri, Hazreti İbrahim'i de, Hazreti Musa'yı da, Hazreti İsa'yı da, Hazreti Muhammed'i de önder bilirler, onları birbirinden ayırmazlar. Onlar aynı gerçeği, islâm gerçeğini, insanlığın kurtuluşunu insanlara bildirmiş halikat kahramanlarıdır. Mümin, gün gelip kaderin saati çalıp öteki dünyaya geçince, kıyamet kopup hesaplar verilip öteki âlemdeki durumuna kavuşunca Tanrı'nın güzelliğini görme mutluluğuyla birlikte büyük hakikat kahramanlarının derneğine yakın olup onları görme mutluluğuna da ermenin özlemiyle yaşar.

Namaz, oruç, Kur'an, oluştaki hikmetleri idrâk ediş, hac yolculuğunun ruhanî psikolojisi, zekâttaki mânevî rahmânîlik, hep öteki dünyaya bu dünyadan işaret eden ilâhî bağışlardır bize.

Evet, ölümden sonra bir diriliş vardır ve öldükten sonra dirilenlerin bir toplumu olacaktır. İşte insanlar bu dünyada ister yalnız başlarına yaşasınlar, ister kendilerine elverişli veya elverişsiz bir topluluk içinde bulunsunlar, o dünyada kendilerine uygun bir toplumun içine katılacaklar ve

onlarla birlikte lâyık oldukları hayata yeniden kavuşacaklardır. Evet, ilerde büyük mahşerî insanlık toplumları oluşacaktır. İnsanlığın sonu, daha büyük ve ebedî bir insanlığa dönüşmektir, toza toprağa dönüşmek değil.

– SON –

İÇİNDEKİLER

7 Ruhun Dirilişi
14 Dağ Çağrısı
25 Hazreti Yusuf'un Düşü
45 Allah ve İnsan
49 Tapınma
53 Ağaçlar ve Mezartaşları
57 İnsanın Düşmanları ve Şeytanın Köleleri
64 Geçmişte ve Geleceklere Doğru İnanç
75 Gökle Yer Arasında İnsanın Anamı
91 Yaratılış Sırrı
102 Allah'a İnanma Bir Müjdedir
110 Ölümden Sonra Kalkış